

Mot snikkristning på sørlandet

Side 6

15 fylkesledere mot ledelsen

Side 8

Audun Eckhoff: Hedningdirektør

Side 18

Ateistforfatter kritiserer Dawkins

Side 42

Tidenes mest kraftfulle idé

– evolusjonsteorien

Side 12

Politiet må være livssynsnøytralt

Det har oppstått uenighet innad i Human-Etisk Forbund om hvorvidt man bør støtte bruken av hijab i politiet eller ikke. Femten av HEFs fylkesledere er uenige med generalsekretær Kristin Mile, som alt i oktober i fjor gikk ut med slik støtte.

Nå er ikke dette en sak som er like brennende aktuell lenger. Likevel er dette en viktig prinsipiell sak for Human-Etisk Forbund. For her kolliderer to av forbundets viktigste livssynspolitiske kjernesaker.

Helt siden stiftelsen har statens livssynsnøytralitet vært en viktig kampsak for Human-Etisk Forbund. Det er nedlagt enormt mye energi i arbeidet for å skille stat og religion. Parallelt med dette har man arbeidet for religionsfrihet og livssynslikestilling, ikke bare for humanister, men også for andre minoritetslivssyn.

Hijabsaken har rørt opp i mye ubehagelig grums, som anklager om snikislamisering og tendenser til demonisering av muslimer. Men vi kan ikke la den argumentasjonen sette premissene for hvordan Human-Etisk Forbund skal forholde seg til saken.

For dette handler ikke om hva vi mener om islam, hva vi mener om hijab, eller om hvorvidt hijab er kvinneundertrykkende eller kvinnefrigjørende.

Selv om Human-Etisk Forbund er en organisasjon som har den saklige kritikk av religiøse dogmer og praksiser som en del av sitt grunnlag, er det heller ikke en god anledning til å bedrive religionskritikk.

Ei heller handler det om å forby hijab i offentligheten. I et pluralistisk samfunn er det en forutsetning at innbyggerne får lov til å vise sin livssynsmessige tilhørighet offentlig. Det handler derfor ikke om muslimske kvinners ytringsfrihet. For politi i uniform har i utgangspunktet per definisjon en svært begrenset ytringsfrihet. Her må ytringsfriheten begrenses nettopp for å bevare livssynsnøytraliteten.

Dette handler om hvordan vi skal forholde oss til relasjonen mellom en livssynsnøytral stat og plura-

listisk samfunn, og hvordan den første skal ivareta den andre.

Den livssynsnøytrale staten er den beste måten å sikre pluralisme og likebehandling av alle innbyggere. Som håndhever av statens lover baserer politiet sin tillit på at publikum opplever at de behandler alle innbyggere likt.

For å sikre likebehandling av alle borgere, toner uniformen ned personlige religiøse og politiske preferanser. Å legge bort identitetsmarkørene, til fordel for en ensrettet uniform, gjøres for å markere at man ikke lenger representerer sine egne livssynsmessige eller andre overbevisninger, men institusjonens verdier. I dette tilfellet: alle er like for loven, uavhengig av rase, kjønn, religion og seksuell legning.

Polititjenestepersonen går inn i en rolle hvor personlige og partikulære preferanser ikke skal ha noen betydning for hvordan vedkommende møter og behandler publikum. Tilliten til politiet baserer seg på vår oppfatning av at de er upartiske, at de evner å sette egne synspunkter til side.

Det argumenteres for at hijabkledd (eller turban-kledd) ordensmakt vil innebære at tilliten til politiet vil kunne øke blant minoritetsgrupper. Men hva med de kvinnene, eksempelvis fra Iran, som har sterke følelser mot hijab? Og hvilken tillit vil muslimske politikkvinner som velger å avstå fra hijabmuligheten få, hvis de må inn i muslimske miljø som har streng hijabkodeks? Det å tillate religiøs symbolikk som hijaben åpner et helt sett med problemstillinger i tillegg til dem de visstnok skal løse, og det skader livssynsnøytraliteten.

Erfaringene fra London og Sverige viser at hijab i politiet er aktuelt for svært få. I Norge vil det kanskje kunne dreie seg om én. Da er det man vinner på inkludering og mangfold ikke nok til å rettfærdiggjøre å bryte et så hevdvunnet prinsipp som statsmaktens livssynsnøytralitet.

Kirsti Bergh

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke
nød-vendigvis for Human-Etisk
Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:
Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR

Kirsti Bergh
E-post: bergh@human.no

REDAKSJON

Even Gran
E-post: gran@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatroljen
www.jpg.no

TRYKK

Agderposten trykk as

MATERIALFRISTER 2008 (med forbehold om endringer)

Nr 2: 10. mai
Nr 3: 5. september
Nr 4: 5. november

OPPLAG

Ca. 59 000

FORSIDEILLUSTRASJON

Anders Thorvik

AKTUELT: HEFS FYLKESLEDERE SIER NEI TIL POLITIHJAB

TEMA: DARWIN-JUBILEUM

PORTRETT: NASJONALMUSEETS NYE DIREKTØR: AUDUN ECKHOFF

FRI TANKE PÅ ATEISTKONFERANSE I INDIA

NEPAL: UNG HUMANISTORGANISASJON I VEKST

HAMAS: ISLAMISME, NASJONALISME OG JØDEHAT

MITT LIVSSYN: IDA JACKSON – TRYLLERI, TEGNESERIER OG FOLKEOPPLYSNING

NY TEGNESERIE: DEN ANTIMAGISKE MAGENTA UTFORDRER SNÅSAMANNEN

KRONIKK: JULIAN BAGGINI: NYATEISMEN VIRKER MOT SIN HENSİKT

HUMAN-ETISK FORBUND INFORMASJONSSIDER

Side 8

Side 10

Side 18

Side 22

Side 26

Side 32

Side 36

Side 38

Side 42

Side 46

Generalsekretæren har ordet

Kristin Mile

Vi trenger en helhetlig religions- og livssynspolitikk!

I et land som holder seg med en statlig majoritetsreligion er det særlig viktig at myndighetene har avklarte standpunkter til hvilken religionspolitikk som skal føres.

I forbindelse med utredningen om forholdet mellom stat og kirke, ba Human-Etisk Forbund om at statens forhold til religioner og livssyn skulle utredes nærmere. Samarbeidsrådet for tros- og livssyn har gjort det samme. Og på Human-Etisk Forbunds landsmøte i 2008 ble det vedtatt en uttalelse om behovet for en samordnet og konsistent religions- og livssynspolitikk.

Mangelen på en religions- og livssynspolitikk har satt sitt preg på starten av dette året, der vi har sett heftige diskusjoner om verdier i det norske samfunnet – om ytringsfrihet, livssynsnøytralitet, integrering, islamfrykt og diskriminering. Fraværet av prinsipielle standpunkt har preget konklusjonene i de sakene som i den forbindelse er kommet fra politisk hold.

Siste fredag før jul sendte regjeringen ut en pressemelding om at blasfemiparagrafen skulle fjernes og erstattes med en ny formulering i straffeloven med forbud mot kvalifiserte, hatefulle ytringer mot religion og livssyn. Human-Etisk Forbund sendte samme dag ut en pressemelding og uttrykte bekymring for forslaget. Så ble det stille – helt fram til siste del av januar. Da fikk et opprop mot begrensinger i ytringsfriheten enorm oppslutning, og media våknet og satte saken på dagsorden.

Debatten endte med at regjeringen trakk sitt forslag. Blasfemiparagrafen vil bli fjernet, og det vil ikke bli fremmet forslag om noen ny begrensende bestemmelse. Vel og bra, men regjeringens begrunnelse er vanskeligere å svelge. Forslaget om ny formulering i straffeloven ble ifølge politikerne fremmet fordi Senterpartiet ønsket det, og fordi dette partiet hadde lidd nederlag i andre verdisaker tidligere. Vi fikk dermed ingen prinsipiell forklaring på forslaget, og heller ingen prinsipiell forklaring da forslaget ble trukket.

Høsten 2008 ble spørsmålet om hijab i politiet reist og debatten dro seg voldsomt til i februar i år. Regjeringen

signaliserte først støtte til bruk av hijab, deretter ble det uklart om regjeringen, ved justisministeren, hadde tatt standpunkt. Og endelig konkluderte ministeren med at det ikke var aktuelt å endre politiets uniformsreglement. Heller ikke i denne saken er det gitt noen god og prinsipiell begrunnelse for konklusjonen.

I skyggen av disse to sakene ble det også tatt stilling til etableringen av en muslimsk skole i Oslo. Kultur- og utdanningskomiteen i Oslo kommune sa nei til etableringen og overprøvde dermed skolebyrådets beslutning. Vi har en privatskolelov som tillater etablering av religiøse privatskoler, men i denne saken begrunnet AP, SV og Rødt sitt standpunkt mot etablering med sin prinsipielle motstand mot privatskoler, uten at disse prinsippene har ført til noe initiativ til revurdering av privatskoleloven mer generelt. FrP begrunnet sitt nei med at partiet er for privatskoler, men mot muslimske skoler.

Disse sakene reiser viktige spørsmål om hva slags samfunn vi skal ha, om hvordan vi etterlever menneskerettigheter, om vi er et samfunn som forskjellsbehandler eller om vi setter likebehandlingstanken og antidiskrimineringsarbeidet høyt på dagsorden.

Sakene reiser spørsmål knyttet til religionsfrihet, minoritetspolitikk, ytringsfrihet og religionskritikk, og de fortjener grundige og prinsipielle avklaringer.

I et land som holder seg med en statlig majoritetsreligion er det særlig viktig at myndighetene har avklarte standpunkter til hvilken religionspolitikk som skal føres. Et utredningsarbeid om dette bør settes i gang raskt. Med en uttalt religions- og livssynspolitikk kan saker som de vi har sett i vinter få gode avklaringer, og vi kan slippe debatter som ender opp uten prinsipielle standpunkter og som får en slagside mot fremmedfrykt og innvandringsmotstand.

Hvor er det blitt av tegneserien?

«Antimagiske Magenta og kaninen pirker i de rare, ubegrunnede ideene som passerer som helt greit i Norge i dag.»

Se sidene 38-39

Siden sist på Fritanke.no

Nettavisen vår publiserer nær daglig. Her er noen av overskriftene siden sist:

Massiv professorslakt av statlig infotjeneste:

– NIFAB gir alternativ medisin et statlig kvalitetsstempel som er ensidig og misvisende, mener femten professorer i biologi og medisin. (4.3.2009) **Giske aksepterer ekstraregning på 8 millioner:** Først sa Giske at pengene til statskirkens demokratireform ikke ville føre til tilsvarende utbetalinger til de andre. Men nå har departementet snudd. (2.3.2009) **Homo-**

dødsstraff i Iran: Fortsatt «ingen kommentar»: Dagbladet.no gir i dag inntrykk av at Islamsk Råd Norge (IRN) har tatt stilling mot dødsstraff for homofili. Men det har de ikke. Når det gjelder Iran er det fortsatt «ingen kommentar». (16.2.2009) – **Virker ikke som Fønnebø forstår vitenskap:** – Jeg er mildt forundret over at Vinjar Fønnebø innehar en såvidt høy stilling. Skal man kalle seg forsker må man ta vitenskap på alvor, sier Erik Tunstad. (16.2.2009) **Nafkam-leder av-**

viser ikke kreasjonisme: Professor Vinjar Fønnebø er Norges ledende forsker på alternativ medisin. Han synes ikke Darwins evolusjonslære gir noen bedre forklaring enn kreasjonisme fordi de bygger på ulike forutsetninger. (13.2.2009) **Gule: – Regjeringen har mistet hodet i hijab-saken:** Lars Gule vil at det skal bli tillatt å bruke hijab til politiuniformen, men er oppgitt over regjeringens framgangsmåte. – **Penger til kirkedemokrati må kompenseres:** – Jeg er innstilt på å gå til sak mot staten hvis ikke alle de 73 millionene til kirkedemokrati blir kompensert fullt ut for de andre tros- og livssynsorganisasjonene, sier STL-leder Bente Sandvig. (9.2.2009) – **Et vindu for irrasjonalitet er åpnet:** – Når ledende politikere tror på Snåsamannen og

helbredelse ved bønn, tyder det på at det har kommet en sprekk inn i rasjonaliteten, sier Thomas Hylland Eriksen. (29.1.2009) – **Uholdbar taushet fra Islamsk råd:** Islamsk råd vil ikke mene noe om regjeringens forslag til ny blasfemiparagraf. – Det holder ikke mål. Nå har de hatt fjorten dager på seg og det bør holde, sier Lars Gule. (27.1.2009) **Frykter forbud mot religionskritikk i Norge:** Per Edgar Kokkvold i Norsk Presseforbund har lite til overs for regjeringens forslag om å innføre et «spesielt vern av religiøse følelser». (16.1.2009) **Anti-dogmatisk gjennom hele sin tenkning: ARNE NÆSS 1912-2009:** Det som gjorde at han kunne bevege seg på tvers av skillelinjer som for andre oppleves som uoverstigelige, var hans humanistiske sinnelag. (16.1.2009)

Les resten på *Fritanke.no*.

Foto: Merete Haset

Første par ut!

Cecilia Patricia Stensland og Janne Lemvig Abrahamsen ble Norges første homofile ektepar viet av et livssynssamfunn. 22. februar ble de to viet av vigsler Rolf Solheim fra Human-Etisk Forbund.

Den nye ekteskapsloven som likestiller homofile og heterofile trådte i kraft fra nyttår. Den innebærer at også homofile får gifte seg, og ikke bare «inngå partnerskap», som det het tidligere. Human-Etisk Forbund ble det første livssynssamfunnet i Norge til å vie et homofilt par. Mange innenfor Den norske kirke ønsker at også de skal tilby en ekteskapsseremoni for homofile, men der sa Kirkemøtet et klart nei i fjor høst.

Ekteparet melder at de er fornøyde med seremonien.

– Det er absolutt en ære å være først. Det er et godt alternativ til kirka og en fin måte å lage en vakker ramme rundt ekteskapet. Jeg var i to bryllup i fjor sommer der to vennepar ble viet humanistisk, og jeg syntes den formen passet veldig bra for meg og Cecilie, sier Janne.

Delta på HEFs landsmøte?

Er du interessert i hvordan Human-Etisk Forbund gjør sine store vedtak? Human-Etisk Forbunds landsmøte går av stabelen 12.-13.juni. Alle medlemmer har rett til å være til stede som observator, men for å kunne få sakspapirer m.m. på man melde seg på (kost og eventuell losji må betales selv). Se human.no.

Fri tanke anbefaler: Skepsis-bloggen

Foreningen SKEPSIS har som formål å fremme og publisere resultater av kritiske undersøkelser av fenomener som moderne myter, healing, astrologi, parapsykologi, UFO-observasjoner og andre «okkulte» og overnaturlige tema. I tillegg setter foreningen mål av seg til å være et kritisk korrektiv til fantastiske og dårlig begrunnede påstander i offentligheten. Vaksineskepsis, 9-11-konspirasjonsteorier og udokumentert alternativmedisin er blant områdene SKEPSIS har gått i rette med.

Og en av måtene det gjøres, er gjennom skepsis.no/blog, hvor noen av foreningens medlemmer ettergår eller kommenterer «uforklarlige» hendelser, ukritiske presseoppslag om alternativbehandling, dårlig fundert forskning, spøkelser og annet. Ikke minst gir SKEPSIS-bloggen tips til videre fordypning for den som vil tenke kritisk, men selvsagt fortsatt med et åpent sinn.

For eksempel når TV-kanalene nå setter i gang med nye runder av ukritiske programmer hvor såkalt «klarsynte» utfolder seg, er SKEPSIS-bloggen der. Religionshistoriker Asbjørn Dyrendal – som nettopp har vært å se som skeptiker på NRK1 Schrødingers katt – tipser oss om tryllekunstneren, mentalisten og skeptikeren Derren Browns imponerende triks. Et utvalg er å finne på Youtube og overgår de fleste «klarsynte» du kommer til å få se på TV i vår.

HU med stadig nye lokallag

Humanistisk Ungdom (HU) vokser. I løpet av de fire siste månedene er det stiftet fire nye lokallag. Disse er HU Hamar, Elverum og omegn lokallag, HU Østfold, HU Vestfold og HU Vadsø. Da har Humanistisk Ungdom til sammen 18 lokallag i 15 av landets fylker.

– Det at det igjen stiftes nye lag viser at HU er inne i en positiv trend hvor vi tiltrekker oss nye, aktive medlemmer, sier Lars-Petter Helgestad, leder i HU.

Per 13.12.2008 hadde HU 525 tellende (betalende) medlemmer av de 669 innmeldte. Det er så godt som en dobling av medlemstallet.

Sitatet:

Personlig synes jeg at kirkens store fortrinn, bortsett fra bygningene, er de vakre tekstene. De har noen tekster som går igjen. Jeg kunne tenkt meg at HEF ba en av våre store forfattere skrive en til to korte tekster som ga uttrykk for et humanistisk livssyn, og som kunne brukes både i starten og slutten på våre seremonier; og som kunne bli et fast innslag, som bare gikk igjen i humanistiske seremonier.

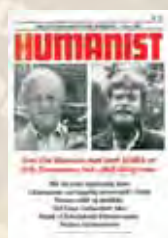
Åse Kleveland på Landskonferansen 2008 (Foredragene fra konferansen publiseres i Humanist nr 1-2009)

GOD, GAMMEL AARGANG

Fri tanke for 10 år siden:

– Vi läser i auran, vi använder det tredje ögat, sier en ung svensk kvinne til en dame som lurte på hva «Holistisk Akademi» drev med. Holistene kan også fortelle deg om ditt tidligere liv. Jeg vurderte å la dem se om jeg kunne «belyses» slik at jeg kunne nå mine mål i det herværende livet. Men lista var så lang av folk som ville finne seg selv, at Fri tanke hadde måttet punge ut overtidspenger, skriver journalist Anne Marit H. Nerby fra *Alternativmessa i Oslo Spektrum* i *Fri tanke* nr 7-1998.

Daværende medlemsblad Humanist for 20 år siden:

Hvorfor er vi så krasse i vår kritikk av New Age? Står ikke denne tankeretningen for et harmonisk syn på mennesket og verden – som alternativ til dagens materialistiske samfunn og kyniske menneskesyn? Trenger vi ikke en ny økologisk bevissthet og respekt for de mykere sidene av livet? Skal vi ikke stille oss åpne og undersøkende overfor nye tanker?

Jo, naturligvis, men ikke på bekostning av sunn fornuft, skriver Terje Emberland innledningsvis i *Humanist* nr 6-1988, som er et temanummer om New Age.

Nytt om HEF:

Fortsatt medlemsvekst

Human-Etisk Forbund opplevde medlemsvekst også i 2008. Ved siste årsskifte hadde forbundet 73 887 medlemmer, en økning på 2,6 prosent sammenlignet med året før.

Likevel var oppgangen i 2008 noe lavere sammenlignet med hvert av de tre foregående årene. Årsaken til dette var litt færre innmeldte i 2008 i forhold til åra før, og noen flere utmeldte enn i 2007. Rundt 300 av disse skyldtes en opprydning i medlemsregisteret. 3530 mennesker meldte seg inn i fjor. Med fratrekk for døde og utmeldte, endte forbundet med netto 1814 nye medlemmer.

I slutten av januar rundet HEF medlem nr 74 000, men kort etter var antallet under igjen. Medlemskontingentkravet nådde medlemmene omtrent på denne tida, og den medfører alltid en del utmeldelser.

Nye styringsdokumenter

Hovedstyret i Human-Etisk Forbund vedtok i november 2008 å dele prinsipp- og arbeidsprogrammet, som er organisasjonens styringsdokument, i to deler. Samtidig har det i løpet av høsten blitt gjennomført et diskusjonsopplegg om disse styringsdokumentene i organisasjonens ulike ledd. Det har gitt innspill fra 14 fylkeslag, seks lokallag, Humanistisk Ungdom og HAMU.

På hovedstyrets møte i februar ble utkast til prinsippprogram og arbeidsprogram diskutert, og deretter ble det sendt ut på høring i organisasjonen med frist for innspill i slutten av mars. De endelige dokumentene skal vedtas på landsmøtet 13.-14. juni.

Formålet med disse styringsdokumentene er at de både skal være samlende dokumenter som alle ledd i organisasjonen føler delaktighet i og ansvarlighet for, og at de skal være førende for strategier og aktivitetsplaner for hele organisasjonen.

HEF med kommunikasjonsstrategi

Hovedstyret vedtok i februar forbundets nye kommunikasjonsstrategi, som er utviklet med bistand fra kommunikasjonsbyrået Argument. Kommunikasjonsstrategien inneholder blant annet HEFs målsettinger for fremtidige kommunikasjonsarbeid, strategiske grep som må innføres eller videreføres for å nå målsettingene, hvilke målgrupper HEF skal henvende seg til, budskap som skal løfte frem de verdiene og sakene HEF ønsker å forbindes med, kommunikasjonsstilen som gjennomgående skal gjenspeile HEFs budskap, kanaler for kommunikasjon og ansvarsfordeling.

Hovedvekten av strategien konsentrerer seg om HEFs kommunikasjonsarbeid sentralt, siden de strategiske avgjørelsene angående kommunikasjon tas der. Strategien prioriterer samfunns- og livssynsdebatten.

– Snikinnføring av sørlandsk pietisme

Oppvekstkomiteen i Arendal ville ha bordvers, bibler og minst en gudstjeneste i året. Marianne Løge Hedman og Aust-Agder HEF mobiliserte mot det hun kaller snikinnføring av sørlandsk pietisme i skolen.

Tekst: Kirsti Bergh

I januar vedtok oppvekstkomiteen i Arendal at skolene i kommunen skulle arrangere minst en skolegudstjeneste i året, at skolene skulle «benytte seg av bordvers som en del av god folkeskikk» og at alle elever må tilbys gratis bibler som gave. I vedtaket understrekes det at disse biblene må deles ut i klasserommet, samt at skolen skal være forpliktet til å «legge til rette for andakter eller andre livssynsorienterte samlinger».

Human-Etisk Forbund (HEF) i Aust-Agder mobiliserte mot forslaget. Laget drev lobbyvirksomhet overfor politikere de hadde kontakt med, var synlige i lokalmedia og deltok i den offentlige debatten i forkant av bystyrets behandling av saken. Bystyrets behandling resulterte i en modifisering av vedtaket i oppvekstkomiteen. Men det innebar likevel en oppfordring om å benytte seg av bordvers/dikt og at skolene skal gjennomføre minst en skolegudstjeneste i året, samt at skolene oppfordres til å ta i mot religiøs litteratur og finne en måte å formidle den til interesserte elever.

– Jeg opplevde oppvekstkomiteens vedtak som skremmende og svært provoserende. Jeg har selv sittet på gangen på grunn av mitt livssyn i åtte av mine skoleår, og jeg følte at vi var tilbake til dette dersom vedtaket hadde blitt stående. Etter mitt syn benyttet oppvekstkomiteen seg av en diffus formålsparagraf til å snike inn den sørlandske pietismen i skolen, forteller organisasjonssekretær Marianne Løge Hedman i Aust-Agder Human-Etisk Forbund.

Hun synes det modifiserte vedtaket er bedre, men fortsatt uheldig. Hun mener en del av problemet bunner i nye formålsparagrafen som ble vedtatt i høst.

– Den nye formålsparagrafen er uklar og gir mulighet til mye personlig tolkning og syensing. Oppvekstkomiteen – hvor flertallet er kristne – benytter en uklar formålsparagraf til å fremme sitt livssyn. Den nye formålsparagrafen er slett ikke et fremskritt, kanskje snarere tvert i mot. I alle fall i miljøer hvor pietistisk kristendom har et solid fotfeste og alt fremmed blir sett på som litt farlig.

Løge Hedman hadde ønsket en mer tydelig formålsparagraf, som tok hensyn til at livssyn og utøving av livssyn er en privatsak som ikke hører hjemme i en offentlig skole.

– Undervisning om religion og livssyn er derimot nødvendig, nettopp fordi kunnskap skaper

Organisasjonssekretær i Aust-Agder, Marianne Løge Hedman, mener noe av pro-blemet ligger i at den nye formålsparagrafen er uklar og gir mulighet til mye personlig tolkning og syensing. Foto: Agderposten/Erik Holand

mindre frykt. Men denne undervisningen må foregå på en objektiv måte, uten noen form for utøving av religions- og livssynsritualer.

DEBATT MED RINGVIRKNINGER

Marianne Løge Hedman tror debatten HEF har deltatt i lokalt har fått folk til å tenke.

– Jeg vet at debatten helt klart har gått i vår favor.

Den politiske prosessen i saken har gitt Aust-Agder opplevelsen av å kunne påvirke.

– Det har tatt mye krefter og tid, men vi ser at arbeidet faktisk ga resultater. Det opprinnelige vedtaket fra oppvekstkomiteen ble trukket i løpet av debatten, og det ble fremlagt et noe mer moderat forslag. Stemmegivningen var også ganske jevn, med 21 mot 18 stemmer, og dette innebar en stor økning i motstanden i forhold til hva det var i utgangspunktet, forteller hun.

Saken har gitt HEF oppmerksomhet og ført til at en del nye mennesker har tatt kontakt.

– De aller fleste henvendelser har vært positive, og vi har opplevd mye støtte fra ulike personer i

denne saken. Vi har til og med fått noen nye medlemmer på grunn av debatten. De få negative henvendelsene vi har fått er stort sett fra mennesker som skal be for oss, og gjør de ikke noe verre enn det, kan jeg leve med det.

Vedtaket er oversendt Fylkesmannen for lovlighetskontroll, etter at flere av bystyrets politikere mente det kunne stride mot norsk lov. Den kontrollen er det altså tidligere kunnskapsminister Øystein Djupedal som har ansvaret for. Det var han som nedsatte Bostad-utvalget. Det utarbeidet forslaget til formålsparagraf som et bredt spekter av livssyns-Norge stilte seg bak, men som Stortinget i høst forkastet til fordel for dagens paragraf.

– Vi håper at fylkesmannen finner at vedtaket må behandles på nytt. Dersom saken kommer opp til ny behandling, vil vi jobbe på samme måte og håpe at politikerne endrer mening i saken. Dersom vi ikke får et positivt vedtak hos fylkesmannen, og vedtaket blir stående, håper vi å få med oss Humanistisk Ungdom på utdeling av ørepropper rundt juletid 2009.

Nesten 70 ville lede livssynssamtaler

Human-Etisk Forbunds ønsker å utvikle tilbud om livssynssamtaler, og som ledd i å rekruttere gode samtaleledere, arrangerer forbundet kurs i å lede slike samtaler. Da fristen for å søke plass gikk ut i januar hadde forbundet mottatt nesten 70 søknader til det første kurset. 16 søkere fikk tilbud om plass, og ventelisten var lang. Første kurshelg gikk av stabelen i begynnelsen av mars.

Livssynssamtaler er samtaler om livsfilosofiske

tema, som «lykke», «meningen med livet», «savn», «identitet» og «frihet». Samtalene foregår enten som én til én samtaler mellom samtaleleder og gjest, eller som gruppesamtaler ledet av en samtaleleder. Målet med samtalene er både utdypet innsikt og ikke minst at deltakerne skal få synliggjort og utforsket sitt livssyn i løpet av samtalen. Samtalelederen skal både strukturere undersøkelsen av temaet og hjelpe deltakerne med å avdekke og utforske deres livssyn.

Fritanke.no er en nettavis med nyheter, reportasjer og kommentarer om saker humanister er opptatt av.

Les saker om

Tanker og ideer om livssyn. Religionskritikk. Statens livssynspolitik. Livssynslikestilling. Uroen i FNs Menneskerettighetsråd. Livssynsdialog. Alternativmedisinens manglende dokumentasjon. Darwin. Kristne formålsparagrafer i stat, skole og barnehage. KRL/RLE. Menneskerettigheter. Humanisters engasjement. Religiøs undertrykking. Nye og gamle blasfemiparagrafer. Sekulære muslimer. Statskirke. Trollsdomstro og heksejakt. Religiøse skoler. Humanisme. Skeptisk tenkning. Human-Etisk Forbunds landsmøter og forbundets politiske valg. Humanistiske seremonier. Nyateisme. Gammelateisme. Religiøse uskikker. Kreasjonisme. Gudsbevis. Islamofobi vs islamofili. Humanister ellers i verden. Ytringsfrihet. Kritisk granskning av «overnaturlige» fenomen. Rasjonalitet.

Klikk deg inn og les mer om dette:

«Boken som virkelig åpnet øynene mine for dette fagfeltet var Richard Dawkins klassiker *Det egoistiske genet*. Da forsto jeg hvor elegant og slagkraftig prinsippet om evolusjon gjennom det naturlige utvalgs virkning på tilfeldige variasjoner i arvematerialet er.»
Astrofysiker Øystein Elgarøy om Darwins evolusjonsteori.

«En tredje indikator på at FNs posisjon som garantist for de universelle menneskerettighetene kan være i ferd med å glippe, er de muslimske landenes så langt vellykkede forsøk på å styre innholdet i en FN-konferanse mot rasisme som skal arrangeres i april (Durban II). Iran og Libya sitter i planleggingskomiteen, og de har satt opp et forslag til dagsorden som i stor grad gjør konferansen til en ren anti-Israël og anti-religionskritikk konferanse.»
Journalist i Fritanke.no, Even Gran, om verdikampen som pågår i FN.

«Det flerkulturelle samfunn blir ikke mer flerkulturelt om politiet tillater hijab til uniformen.»
Skribent og sekulær muslim Walid al-Kubaisi om politihijab og hijabens forhold til islamisme.

«Hvor sterke er egentlig de kristne verdiene som er avhengige av at det pushes bibler og bordvers? Hvor kraftfull er egentlig den kristendommen som har behov for gudstjenester i offentlig regi? Hvor sikker er man egentlig på seg selv når man føler behov for å vise hvem «vi» er gjennom å forsøke å fortelle skolebarn hvem de er?»
Skribent Øyvind Strømme om kristendom i Arendalsskolen.

«Harselasen med religiøse symboler blir morsom nettopp fordi det er et slags innlegg i en diskusjon som sier 'Jeg tar ikke guden din på alvor, altså'. Det Storberget og regjeringen gjør er å gi blasfemiparagrafen en oppgradering til moderne tid. Det er å bytte ut den gamle varianten om at 'Dette fornærmer Gud, derfor må det være forbudt' med 'Dette fornærmer meg som tror på Gud, derfor må det være forbudt'.»
Skribent Ida Jackson om forslaget til ny blasfemiparagraf.

HEFs fylkesledere sier

15 av HEFs fylkesledere er imot. Bare to fylkesledere er enige med generalsekretær Kristin Mile, som mener det er riktig å tillate hijab i politiuniformen.

Tekst: Even Gran

I februar var vi vitne til en voldsom offentlig debatt etter at først Politidirektoratet og seinere Justisdepartementet godkjente hijab til bruk med politiuniformen. Stemningen blant folk flest var negativ og Justisdepartementet trakk etter hvert forslaget.

Fritanke.no tok kontakt med alle fylkeslederne i Human-Etisk Forbund og spurte om deres holdning i saken. Femten av dem synes det fortsatt bør være forbudt å bære hijab og andre religiøse hodeplagg til politiuniformen. Kun to fylkesledere (Finnmark og Buskerud) vil tillate det. En fylkesleder (Troms) har ingen avklart mening. Det eneste fylket vi ikke har snakket med er Sør-Trøndelag, som ikke har noe fungerende fylkesstyre akkurat nå.

De som sier nei til hijab er fylkeslederne fra Nordland, Nord-Trøndelag, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane (v. nestleder), Hordaland, Rogaland, Oppland, Hedmark, Akershus, Oslo, Østfold, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder.

MILE: – INGEN VANSKELIG SAK

Dette er en helt annen holdning enn det Human-Etisk Forbund sentralt har stått for siden saken kom opp i oktober i fjor.

Generalsekretær Kristin Mile gikk tidlig ut og forsvarte kravet om at det bør bli tillatt å bruke hijab til politiuniformen. Det gjorde også hovedstyremedlem Baard Thalberg, pressesjef Jens Brun-Pedersen og tidligere styreleder Roar Johnsen.

Mile mener at et forbud mot det religiøse hodeplagget vil være diskriminerende og problematisk i forhold til religionsfriheten.

– Det er ikke frivillig å gå med hijab for muslimske kvinner. Det oppleves som et religiøst krav som de ikke kan bryte uten samtidig å gi avkall på vesentlige deler av sin identitet. Et hijabforbud blir dermed noe som i praksis forbyr muslimske kvinner å søke seg jobb i politiet, og da blir det diskriminering på religiøst grunnlag, sa Kristin Mile til Fritanke.no i oktober 2008.

Mile står fortsatt fast på dette standpunktet.

– Jeg synes ikke dette er noen vanskelig sak og mener selvsagt fortsatt at hijab bør tillates til politiuniformen. Denne holdningen er helt i tråd med forbundets humanistiske verdigrunnlag, sier hun.

Mile understreker at Human-Etisk Forbund alltid må legge religionsfrihet og menneskerettigheter til grunn.

Kristin Mile får ikke stor støtte til sin politihijab-støtte. Foto: HEF/Merete Haseth

– Et forbud mot hijab i politiet vil i praksis enten bli et diskriminerende yrkesforbud for denne gruppen, eller det vil i praksis tvinge muslimske kvinner, som ønsker å bli politi, til å endre sin religiøse praksis. Begge deler er menneskerettslig problematisk, sier hun.

Mile har ikke inntrykk av at saken er kontroversiell internt i forbundet.

– Jeg har fått svært få henvendelser om dette. Jeg tror det er flere som har meldt seg ut på grunn av min skepsis til Snåsamannen, enn på grunn av hijab-saken, sier hun.

Mile bekrefter at når en generalsekretær toner flagg i en sak, er dette å oppfatte som «organisasjonens mening».

– Jeg er ingen privatperson i denne saken. Når jeg som generalsekretær mener ting offentlig, er det å oppfatte som «forbundets mening». Men jeg vil presisere at saken ikke er styrebehandlet, og at et styrevedtak i saken selvsagt vil veie tyngre som «forbundets mening» enn meningsyttringer fra min side.

– Hva synes du om at fjorten fylkesledere er uenig med deg?

– Det må jeg bare ta til etterretning. Det tyder på at saken er mer kontroversiell enn jeg trodde. Hvis saken blir tatt opp i hovedstyret eller på landsmøtet,

så må jeg selvsagt forholde meg til det resultatet som eventuelt kommer, sier hun.

VI IKKE TA OPP SAKEN I HOVEDSTYRET

En av fylkeslederne som sier nei til hijab er Randi Hermanrud fra Oppland.

– Jeg synes politietaten skal være nøytral, både når det gjelder politikk og religion. Det betyr at jeg ikke skal vite hva slags religion eller politikk den enkelte politibetjenten står for. For det første er dette en privatsak, og for det andre kan det medføre konflikter for politibetjenten som er på jobb, skriver Hermanrud i en e-post til Fritanke.no.

Randi Hermanrud er også fast representant i Human-Etisk Forbunds hovedstyre. Hun kommer imidlertid ikke til å ta opp saken der, får vi vite.

– Jeg vet ikke om det er noe poeng å fronte denne saken mer nå. Jeg har ikke noen problemer med å gå ut med mitt synspunkt, men føler ikke så sterkt for saken at jeg ser noe poeng i å ta opp saken i hovedstyret, sier hun.

– Synes du det er problematisk at Kristin Mile går ut såpass klart som hun gjør?

– Nei, det synes jeg ikke. Hennes uttalelser er klart innenfor rammene av et humanistisk livssyn, så det synes jeg er uproblematisk, sier Hermanrud.

nei til politi-hijab

Hovedstyremedlem og fylkesleder i Oppland, Randi Hermanrud, er negativ til politihijab, men vil ikke ta det opp i styret.

Politiet representerer myndighetene og må ha en nøytral uniform, mener fylkesleder i Oslo, Mette Nordhus.

Styremedlem Baard Thalberg støtter Miles utspill om politihijab, og Hovedstyret har heller ikke uttalt noe om saken.

Blant fylkeslederne som er imot hijab, er det Bjørn K. Haugen fra Akershus som bruker de sterkeste ordene.

– Jeg fikk litt hakeslepp da jeg så at Kristin Mile gikk ut og sa at dette var ok. Kanskje vi også skulle gå ut og si at det er ok med det kristne påbudet om at kvinner skal tie i forsamlingen. Det har jo faktisk sin rot i religionen. Hijab er et kvinneundertrykkende påbud skapt av menn i moderne tid og har ikke rot i islam, skriver Haugen.

Han synes Miles synspunkt i hijab-saken harmonerer dårlig med Human-Etisk Forbunds kamp for livssynsnøytralitet ellers.

– Vi sloss for livssynsnøytrale seremonilokaler, men den utøvende lovmakt trenger altså ikke å være livssynsnøytral. Dette synes jeg er skivebom fra Kristin Mile, skriver Haugen.

Mette Nordhus leder Oslo fylkeslag. Hun er helt på linje med Haugen.

– Jeg er helt imot hijab i politiet. Politiet representerer myndighetene og har derfor en «nøytral» uniform. Den skal gjøre dem til Politi – ikke Kari politi eller Per politi eller for den sak skyld Raja politi. Drosjesjåfører eller sykepleiere må gjerne bruke hijab, men det kan ikke noen som skal representere staten/myndighetene og som har uniform for å fremstå nøytral, skriver Nordhus.

MEST VEKT PÅ LIVSSYNSNØYTRALITET

De øvrige fylkeslederne mener grovt sett at det offentlige skal opptre livssynsnøytralt, og da spesielt politiet. De har liten forståelse for Miles argumenter rundt diskriminering og religionsfrihet.

Erik Hofsten fra Telemark representerer flertallslinja.

– Jeg synes politiet bør være livssynsnøytralt, så jeg er imot å tillate hijab. Jeg forstår godt diskrimineringsargumentet til Kristin Mile, men jeg synes ikke det veier tungt nok, sier han.

Tre av fylkeslederne er noe mildere i sin motstand mot hijab.

– Utgangspunktet mitt er at jeg ikke ønsker å tillate det. Jeg er mer imot enn for. Men det er en vanskelig sak, og jeg føler ikke jeg har satt meg godt nok inn i saken til å mene noe veldig bestemt, sier Svein Christiansen fra Nordland.

– Jeg er i utgangspunktet negativ til hijab i politiet, men det er ingen stor sak for meg, sier Robert Karlsen fra Hedmark.

– Konklusjonen min er at jeg er imot det, men det er en vanskelig diskusjon. Det er gode argumenter på begge sider, sier nyvalgt leder i Aust-Agder (HEF), Line Mørch.

På den andre siden finner vi fylkeslederne Nina Moen Olsen fra Finnmark og Tom Hedalen fra Buskerud.

Førstnevnte mener hijab kan være nyttig for å holde langt hår unna når man skal pågripe folk.

– Jeg sier ja til hijab i politiet. Hijab er et hodeplagg som ikke bør være til hinder for å gjøre et godt politiarbeid. Hijaben kan til og med bæres

under en politilue. En annen grunn kan være at langt hår kan være lett å ta tak i for folk som setter seg til motverge, og da kan hijab være en grunn til å få dette av veien, skriver Olsen.

Tom Hedalen fra Buskerud hadde helst sett at det ikke var nødvendig å tillate hijab i politiet, men lander likevel på å tillate det.

– Her må vi ha to tanker i hodet samtidig. Personlig er jeg for en tros- og livssynsnøytral stat og at dette skal være det Human-Etisk Forbund jobber for. Men pr. i dag er vi ikke der. Derfor bør vi jobbe for likebehandling av alle trosretninger og livssyn. Jeg synes det må være lov å bruke hijab til politiuiformen så lenge denne ikke fysisk hindrer yrkesutøvelsen, og støtter Kristin Miles linje i saken, skriver Hedalen.

Tidligere publisert på Fritanke.no

På Fritanke.no kan du også lese tidligere generalsekretær Lars Gules syn på saken

HEF-historiker kritisk til hijab-utspillet

Historiker Paul Knutsen, som skrev HEFs historie *Livet før døden*, gikk ut mot HEFs standpunkt i politi-hijab-saken. I et debattinnlegg på Fritanke.no i desember 2008 gir han uttrykk for forbauselse over støtten til kravet om hijab i politiet. Han framholder hvordan religionskritikken og den tilhørende framheving av religionsfrihet som frihet fra religion har stått sentralt i HEF siden forbundet ble stiftet.

«Et sentralt mål var å motvirke religiøs innflytelse i den offentlige sfære generelt, og i statens myndighetsutøvelse spesielt», skriver Knutsen.

Knutsen mener at selv om retten til ulike former for religionsutøvelse må anerkjennes og sikres, er det viktig at i hvert fall humanister fastholder betydningen av religionsfrihet som frihet fra religion.

«Å gjøre statsmakten til et religionsnøytralt område kan ansees som selve hovedbegrunnelsen

for Human-Etisk Forbund. Dette utgjør så å si kjernen i forbundets eksistensberettigelse. Når forbundets nåværende generalsekretær Kristin Mile, med støtte fra flere ledende personer i forbundet, uten videre gir sin støtte til krav om å bruke hijab i politiet, er dette derfor mildt sagt overraskende», skriver han videre.

Politiet er ikke bare en del av statsmakten, politiets ordensfunksjon er et av *de definerende trekk* ved statsmakten, argumenterer Knutsen. Han mener at å åpne for religiøse symboler i politiet – med henvisning til menneskerettighetene – vil innebære at religionsfriheten som *frihet til får* en uberettiget forrang foran *friheten fra religion*. Her er det mer i pakt med humanistiske idealer å innta et konservativt standpunkt: Bevar politiet som religionsnøytralt område, skriver Knutsen.

Darwinåret 2009: 150 år siden *Artenes opprinnelse*, 200 år siden Darwins fødsel.

Kappløpet om evolusjonsteorien

Darwin var ikke den første med ideen om evolusjon, men hans genistrek var teorien om «naturlig utvalg». Men en ukjent vitenskapsmann i Indonesia hadde fått samme idé.

Tekst: Erik Tunstad

En dag i juni 1858 åpnet Charles Darwin posten. Der lå evolusjonsteorien, fiks ferdig. Utvikling gjennom naturlig utvalg – genistreken som skulle revolusjonere vitenskapen, hemmeligheten han hadde ruget på i over 20 år. Det var **hans** teori, men der lå den altså, postlagt på en bortgjemt liten øy utenfor Ny Guinea, skrevet av en ukjent ung insektsamler ved navn Alfred Russel Wallace.

Darwin ble paralyisert. Livet raste over ende. Alt var tapt!

IKKE ALENE OM TEORIEN

Det var ikke Darwin alene som utviklet evolusjonsteorien, det var Darwin og Wallace. Det var heller ikke Darwin som unnfanget ideen om at livet utvikler seg. Da Darwin startet arbeidet med å formulere en evolusjonsteori sent på 1830-tallet, hadde filosofer og vitenskapsmenn allerede syslet med slike forestillinger i 150 år.

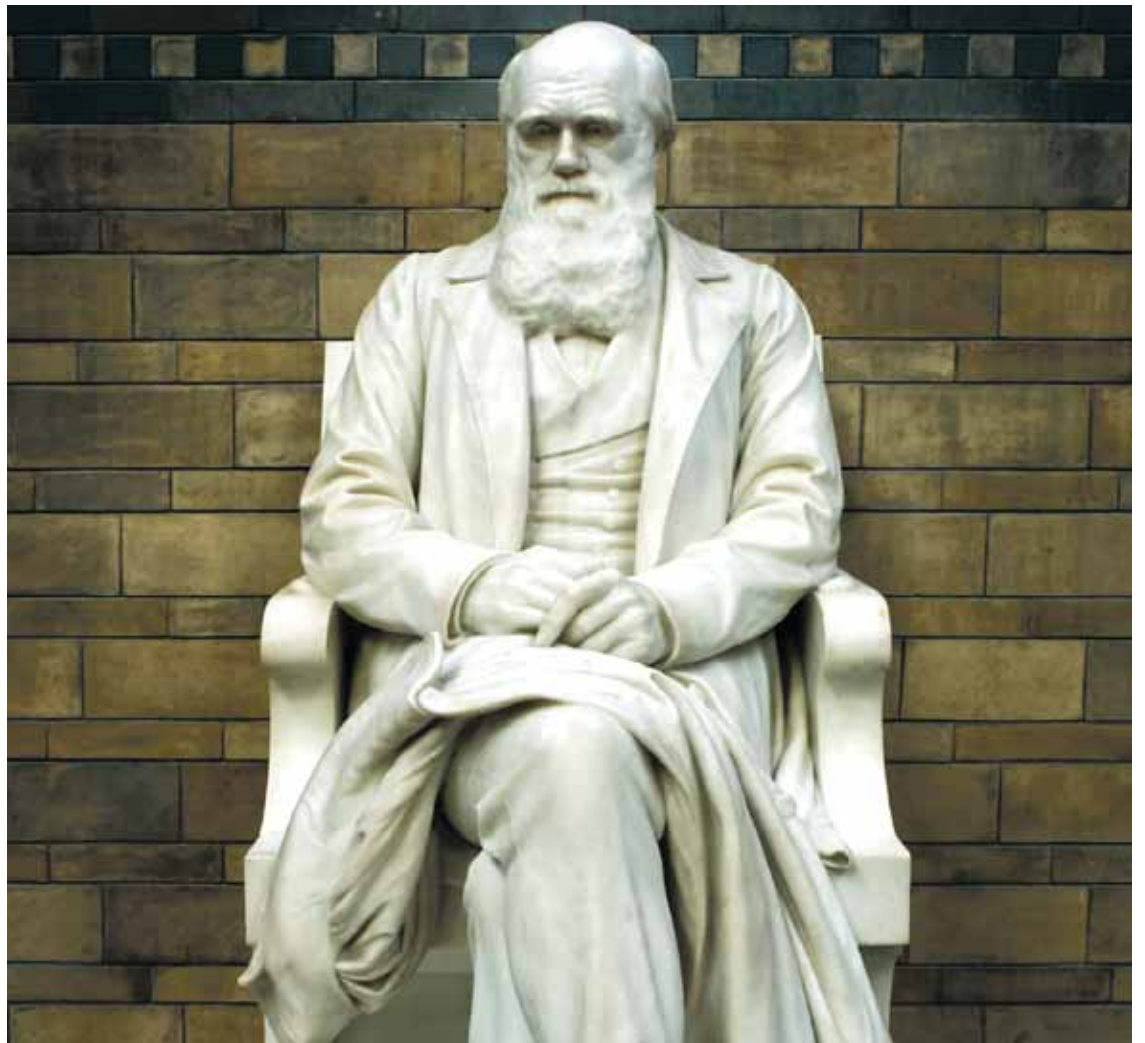
Men ingen hadde truffet blinken. Ingen hadde helt forstått hva som skjer, og ikke minst hvordan. Da franske Jean Baptiste de Lamarck la fram den første gjennomarbeidede evolusjonsteori tidlig på 1800-tallet, hadde han én ting riktig: Livet utvikler seg. Alt annet var feil.

Det var Darwin som fikk det riktig: Livet utvikler seg som følge av styring og blind tilfeldighet. Tilfældigheter, i form av genetiske mutasjoner, gjør at ingen individer er helt like. Men så er det slutt på tilfeldighetene. Variasjonen gjør at individene har ulik sjanse til å overleve, og det naturlige utvalg – alt i et individs omgivelser: rovdyr, klima, mat, vann, – avgjør hvem av alle de litt forskjellige individene, som er best tilpasset, hvem som dør og hvem som lever videre.

Det er denne mekanismen som er Darwins store genistrek.

Han fant den allerede sent på 1830-tallet, etter at han i flere år hadde reist jorda rundt, observert, samlet og tenkt. Allerede tre år etter hjemkomsten i 1836, kunne han gi en overbevisende skisse av evolusjonsteorien. I 1844 perfektionerte han den i et nesten 200 siders manus.

Så ble det stille. Darwin publiserte ikke. Han kjente evolusjonens mekanismer, men det tok nesten tjue år før *Artenes opprinnelse* kom ut. Det er speku-

Charles Darwin var ikke alene om å få ideen om naturlig utvalg, men det var han som havnet på sokkel. Foto: iStockphoto

lert mye over hvorfor. Angst for reaksjonene er utvilsomt én av årsakene. Selv om evolusjonstanken var kjent, var den langt fra stueren, og Darwin var langt, langt mer radikal enn sine forgjengere. Men Darwin satt ikke passiv. Han videreutviklet og forfinet teorien, pusset og slipte, perfektionerte argumentene, hentet data fra hele kloden, år etter år etter år. Når han en dag sto fram, skulle det være umulig å forstå argumentet og samtidig være uenig.

Noe slik ville vært utenkelig i dag, og det var langt fra risikofritt på midten av 1800-tallet heller. Ideen lå i luften, mange hadde prøvd seg, og før eller siden ville noen andre snuble over det riktige svaret på utviklingens gåte. Darwins venner så faren, men Darwin selv skjov den til side, jobbet, jobbet og jobbet. Men han hadde allerede ventet for lenge.

Alfred Russel Wallace var 13 år yngre enn Darwin. Inspirert blant annet av Darwins reiser, kastet han i 1848 om på livet sitt, og dro til Brasils regnskog for å samle insekter. Han skulle tilbringe mer enn 12 år i regnskogen. Først i Brasil, senere i Sørøst-Asia.

EN UFERDIG EVOLUSJONSTEORI FRA JUNGELN

Wallace var en bemerkelsesverdig mann. Etter fire år i Brasil, bestemte han seg for å dra tilbake til

England. På vei over Atlanteren sank skipet under ham, med alt han eide og alt han hadde samlet. Han tilbragte deretter ni dager i åpen båt, midt ute på havet, før han ble plukket opp av et passerende skip. Dette skipet holdt også på å synke, før Wallace endelig kunne sette føttene på engelsk jord igjen.

Hva gjør du, når du har mistet alt? Heter du Alfred Russel Wallace, gir du i hvert fall ikke opp. Få måneder senere er han på vei ut igjen, til Malaysia, Borneo og det man kalte Malay-arkipelaget. Foran ham lå åtte nye år med jungel og regnskog, mer enn 20 000 km og 96 sjøreiser mellom tropiske, regnskogkledde og til dels uutforskede øyer.

Det ble mye hardt arbeid, men han fikk også rikelig med tid til å tenke. Allerede da han reiste ut var han en overbevist evolusjonist, og han gjorde mange observasjoner i jungelen, som langsomt satte ham på sporet av mekanismene bak evolusjon.

Det første varselskuddet kom i 1855, den såkalte Sarawakloven, en uferdig evolusjonsteori.

Darwin burde ha blitt skremt. Han leste artikelen, skrevet av en ukjent ung mann på den andre siden av kloden, og fortrengete det hele. Denne Wallace hadde jo ingen mekanisme, han kunne vise at evolusjon finner sted, men ikke forklare hvordan og

Erik Tunstad arbeider på Høgskolen i Vestfold. Han er biolog og forskningsjournalist, og forfatter av *Darwins teori. Evolusjon gjennom 400 år*, som kom på Humanist forlag på Charles Darwins 200 årsdag 12. mars.

Alfred Russell Wallace skrev ut sin evolusjonsteori basert på naturlig utvalg i en feberri. Foto: Scanpix

hvorfor. Han manglet Det naturlige utvalg. Darwin besluttet at han fremdeles var trygg, mange år foran sine konkurrenter. Darwins venner følte seg ikke like trygge, og presset ham til å skrive. Det som først var ment som et kort sammendrag, utviklet seg fort til et utmattende prosjekt. «Den store boka» skulle romme alt han visste.

Men denne boka kom aldri ut. Alfred Russel Wallace var nemlig ingen hvem som helst.

«DE STERKE LEVER, DE SVAKE DØR»

I februar 1858 befinner Wallace seg på den lille øya Ternate, en av de såkalte Krydderøyene vest for Ny Guinea. Han har malaria og ligger i feberfantasier. Hjernen raser. Han er 35 år, like gammel som Darwin var da han skrev sitt 200 siders manus i 1844.

Her er Wallaces egen fremstilling, sitert fra en bok han skrev 40 år senere:

Jeg fikk voldsomme feberanfall daglig, og måtte ligge i timevis, mens jeg vekselvis skalv av enten kulde eller varme.

Der lå han altså, skjelvende, delirisk og kjempet for livet, da en tanke plutselig slo ned i ham: Jeg kunne ha dødd i natt – men jeg døde ikke. Andre ville kanskje ha dødd. Døden rammer ikke likt.

Noen overlever det som dreper andre. De sterke klarer seg, de svake dør. Hvorfor er det slik? Og hva fører det til? Han kom til å tenke på noe han hadde lest tolv år tidligere:

Noe fikk meg til å tenke på Malthus' «Essay on Population» ... og de «positive kontrollmekanismene» ... som han antok holdt alle ville populasjoner i sjakk. Så slo det meg at disse mekanismene også måtte virke på dyr, og holde antallet deres nede.

Dette er selvfølgelig bare første del av innsikten. Dyr og mennesker dør i store antall. Akkurat det samme hadde Darwin oppdaget, mange år tidligere. Og han innså også, som Darwin, hva dette ville føre til:

Plutselig kom ideen om at den best tilpassede overlever («Survival of the fittest») – at individene som fjernes gjennom disse kontrollmekanismene i det store og hele må være underlegne i forhold til de som overlevde. ... det ble helt klart for meg hvordan arter forandrer seg, og i løpet av et to timers anfall hadde jeg tenkt ut hovedpoengene i teorien.

Denne teorien har gått over i historien under tittelen *On the Tendency of Varieties to Depart Indefinitely from the Original Type*. Den **andre** evolusjonsteorien.

LIVSVERKET RASTE SAMMEN

Hjemme i England satt Darwin og slet med sin **store** bok. Vi er mindre enn to år før utgivelsen av *Artenes opprinnelse*, men den boka har han ikke begynt å tenke på engang. Wallace hadde det mer travelt. Han skriblet ned et utkast allerede første kvelden, og i løpet av to døgn var hele teorien formulert – over tolv sider.

Deretter skrev han et brev til Charles Darwin.

Dette var en stund før e-postens tid, brevet brukte fire måneder på å nå England. Der slet Darwin enda mer enn før. Hans yngste sønn var døende, kona og en datter var rammet av difteri. Og så kom det altså et brev, en høflig forespørsel: Kunne den store biolog tenke seg å se på en artikkel? Og kunne han, hvis han syntes den var viktig nok, tenke seg å sende den videre til den store geolog Charles Lyell?

Darwin reagerte med sjokk og fortvilelse. Alt var over, livsverket raste sammen. Han imøtekom Wallaces anmodning og videresendte brevet til Charles Lyell allerede samme dag. Selv gikk han nærmest i koma.

Dramaet rundt Darwin, Wallace og evolusjonsteorien er et av vitenskapshistoriens mest dramatiske øyeblikk – og i tillegg et med lykkelig slutt. Møtet mellom Darwin og Wallace ble et møte mellom gentlemen. Darwin hadde tapt. Det var 14 år siden han hadde skrevet en langt grundigere og bedre dokumentert versjon av evolusjonsteorien, enn den Wallace nå hadde sendt ham, men han var likevel villig til å trå til side. Han hadde ventet for lenge.

Tre dager senere døde sønnen. Darwin var definitivt ikke i en tilstand som gjorde ham skikket til å vurdere noe som helst. Det ble vennene som ordnet opp, blant andre geologen Lyell: Wallace og Darwin kunne publisere sammen!

Evolusjonsteorien ble presentert for verden i *the Linnean Society* i London den 1. juli 1858, som følgelig må være det nærmeste vi kan komme en evolusjonsteoriens fødselsdag. Ingen av opphavsmennene var til stede, og ikke så veldig mange andre, heller. Bare 25 av samfunnets medlemmer deltok på dette møtet. Alfred Russel Wallace var på den andre siden av jordkloden. Charles Darwin var noen kilometer syd for byen, i sin sønns begravelse. Men Darwins venner var til stede. Det ble de som presenterte artiklene: Først et utdrag av Darwins upubliserte essay fra 1844, deretter en del av et brev han hadde skrevet i 1857, og så Wallaces essay, skrevet under et malariaanfall fem måneder tidligere.

STILLHETEN ETTERPÅ

Endelig var katta ute av sekken. Eller? Det som fulgte, var stillhet. Møtet i *the Linnean* vakte liten oppmerksomhet. Hadde de tilstedeværende overhodet forstått hva som hadde skjedd?

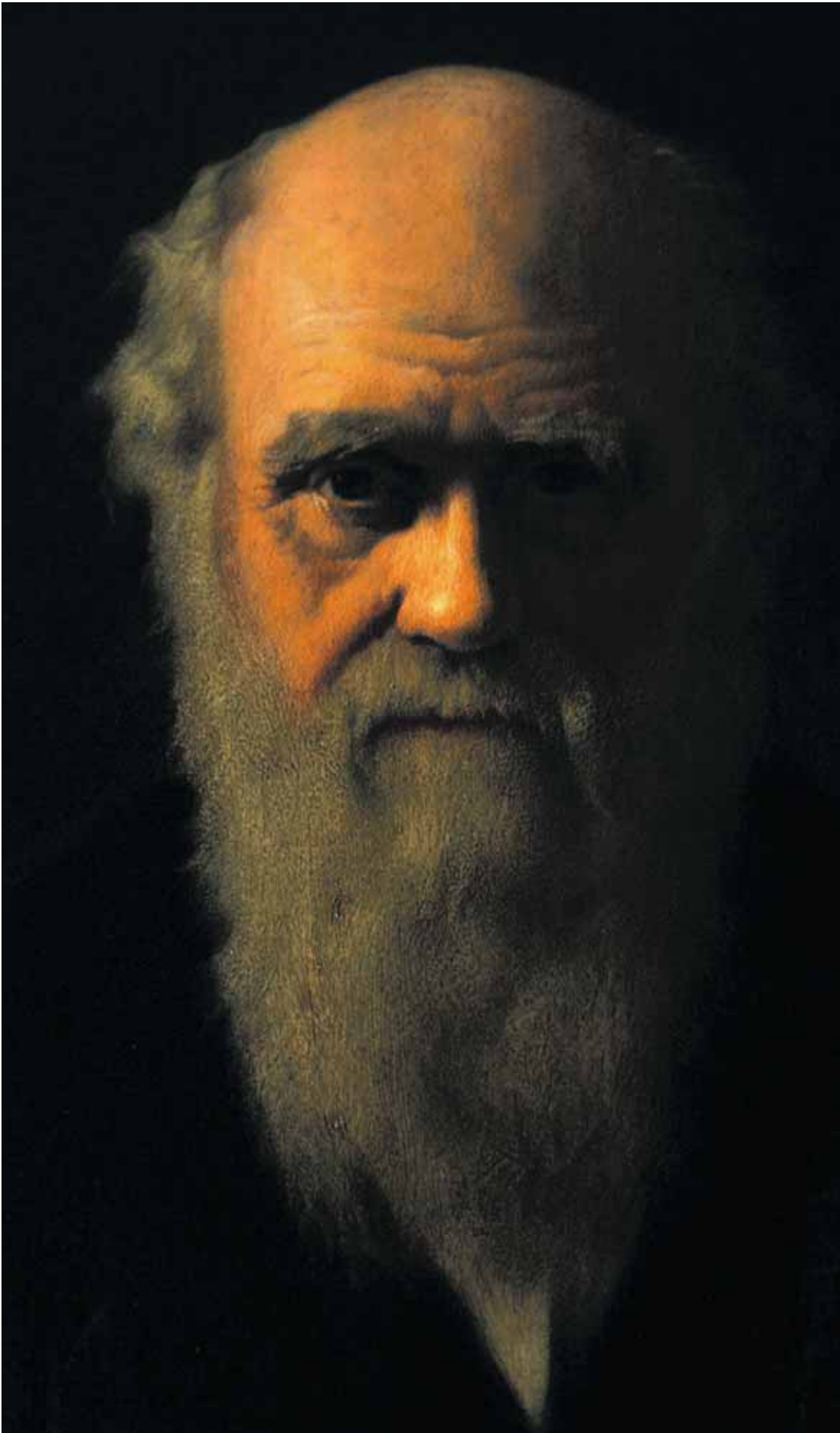
Et knapt år senere, i mai 1859, oppsummerte mannen som ledet møtet, *the Linneans* president Thomas Bell, vitenskapsåret 1858:

Året som har gått, er ikke blitt merket med noen av disse slående oppdagelsene som med ett så å si revolusjonerer den vitenskapen de er en del av.

Så feil kan man altså ta. På denne tiden var Darwin i ferd med å avslutte «tidens viktigste bok», *On the Origin of species by means of Natural Selection or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*, et kort sammendrag av «Den store boka».

Et halvt år senere, den 24. november 1859, var *Artenes opprinnelse* på gata. Og nå reagerte verden. Men det er en annen historie ...

Tidenes mest kraftfulle idé

– Evolusjonsteorien handler om *at* livet utvikler seg, *hvordan* livet utvikler seg og *hvorfor* livet utvikler seg, sier biolog og forfatter Erik Tunstad.

Tekst: Kirsti Bergh

I *Darwins teori. Evolusjon gjennom 400 år* forteller Erik Tunstad historien om hvordan tanken om naturlig utvalg er gått igjen opp gjennom historien, hvordan det var akkurat naturforskeren Charles Darwin som utviklet den forløsende geniale ideen og hvordan vitenskapen i ettertid har verifisert og utviklet hovedtrekkene i Darwins teori.

– Den viktigste erkjennelsen i evolusjonsteorien er at menneske er en del av naturen og at mennesket er et produkt av de samme kreftene som alle andre levende organismer i naturen, for da åpner det for respekt for naturen, miljøvern og økologi osv. Vi er ikke i en særstilling. De samme reglene gjelder for oss som for andre, sier biolog og skribent Erik Tunstad når han skal oppsummere erkjennelsen i evolusjonsteorien.

– Det som er viktig for å forstå evolusjonsteorien er veldig enkelt. Alle har jo sett at det er variasjon, og det eneste man trenger å vite da er at noen løper fortere enn andre. Og hvis livet handler om å løpe, vil noen komme fortere fram enn andre, sier Tunstad billedlig.

– *At* livet utvikler seg – er dokumentert ut fra fysiske funn i naturen, som fossiler, slektskap mellom dyr, og i nyere tid DNA-analyser som viser nært slektskap mellom forskjellige arter osv. Vi har observert hvordan en art har forandret seg til en annen art, vi har sett endringer over kort tid og over lang tid. For eksempel har studier av finkefugler på Galapagos på 1990- og 2000-tallet vist at man kan se endringer i nebbstørrelse på bare tiår. *At* livet utvikler seg er svært godt dokumentert på denne måten.

Og Darwins bidrag var et møysommelig *hvordan* og *hvorfor* det skjer. I jubileumsåret for Darwins fødsel og evolusjonsteoriens publisering, er det en viss sjansen for at den forståelsen når gjennom:

– Darwin oppdaget at evolusjon foregår som en kombinasjon av to i seg selv potente krefter: nemlig *naturlig variasjon* og *naturlig utvalg*. Ingen individer er helt like – vi er født forskjellige. I dag vet vi at arvestoffet vårt er så utrolig variert og langt – vi har 100 personlige mutasjoner i forhold til foreldrene våre. Det vil alltid være variasjon.

Det Darwin skjønte ut fra den naturlige variasjonen, er at når organismer er ulike vil de også ha ulik mulighet til å overleve, altså til å nå forplantningsdyktig alder og få formere seg og sende genene videre.

– Så hvis det oppstår en fordelaktig egenskap – la oss si at du er en mark som kryper rundt og er blind og du blir født med en celle på kroppen som klarer å fatte lys – elektromagnetiske stråler overalt – den som klarer å fatte lys har en fordel i forhold til den som ikke klarer det. Vi kan si at det oppstår et evolusjonært trykk i retning av å beholde den evnen til å oppfatte lyset – og da er evolusjonen i gang i en retning, og da kan det gå fort.

Slike fordelaktige mutasjoner oppstår på ny og på ny, nettopp fordi det er så stor fordel å ha det. Det kan sammenlignes med hesten, som mennesket har temmet omkring 35 ganger i løpet av 150 000 år.

– Hesten er en god ide, den har mennesker på forskjellige steder og tidspunkt i historien kommet på fordi det er så stor fordel å ha hest i forhold til ikke å ha det. Det samme gjelder for øyet. Vi har alle 100 mutasjoner i forhold til foreldrene våre. Ingen av dem er sensasjonelle og de vil forsvinne igjen, men øyet er oppstått igjen og igjen.

Et eksempel på hvordan evolusjonen «arbeider» med det den har for hånden, er pandaens tommel.

– Pandaen er en bjørn som for lengst har mistet tommelen, men så befinner den seg i et område hvor det ikke er særlig annet å spise enn bambusskudd. Disse er litt vanskelige å få tak i, så en panda som har en liten utvekst på poten som gjør at det blir litt enklere å få tak i bambusen, får i seg mer bambus, blir større og sterkere enn andre og får større tilgang til damepandaene. Slik forsterkes og utvikles den tommellignende utveksten, og over noen millioner år er den blitt en ny slags tommel.

– Det er tilfeldig at mutasjonen oppstår, men det er ikke tilfeldig at den blir videreført.

KULTURELL EVOLUSJON

Menneskets utvikling fra de første hominider og til i dag er godt dokumentert gjennom fossile funn, og vårt nære slektskap med sjimpansene er dokumentert gjennom DNA. Men hvor tar evolusjonen oss videre?

– Veldig mange evolusjonsbiologer mener at mennesker nå er underkastet en kulturell evolusjon vel så mye som en biologisk evolusjon av kroppen.

Ut fra tanken om at den best tilpassede overlever, burde neandertalmennesket, som bebodde Europa før homo sapiens dukket opp, ha overlevd.

– Vår søsterart neandertalmennesket hadde tilpasset seg det svært kalde klimaet og det krevende terrenget i Europa. De var små og kompakt bygd, en kraftig kroppsvekt holder på varmen. Antageligvis var de fysisk mye sterkere enn oss, og de så litt ut som gamle sovjetiske ministre. I tillegg hadde de lange neser som varmet opp lufta, og de hadde større hjerner enn oss, så kanskje var de også klokere. De hadde levd i Europa i nesten 1 million år før vi kom opp fra Øst-Afrika og innover i Europa for 150-100 000 år siden. Hva som da skjedde, vet vi ikke, men neandertalerene forsvant. Hvorfor klarte vi, som er svakere, med mindre hjerne og ikke tilpasset kulden, å utkonkurrere dem?

Homo Sapiens hadde likevel noe som neandertaleren ikke hadde.

– Vi hadde kreativitet og evne til å tenke strategisk. Neandertalerne hadde antageligvis ikke de egenskapene, og det kan være forskjellen. Vi var ikke kroppslig tilpasset, men vi løste våre problemer mentalt. Neandertaleren kastet på seg skinnen de hadde slådd av dyret, mens vi utviklet syferdigheter.

Da kan vi si at vi er kommet til en tid hvor vi har en *kulturell* evolusjon. Kroppene ikke er tilpasset, men hjernene tar utfordringen.

Så mens de store, evolusjonære utviklingene av menneskedyrets biologi ligger bak oss i tid, kan vi fortsatt stå overfor store evolusjonære endringer på det psykiske plan.

– Kanskje har Susan Blackmore og Richard Dawkins har rett i at vi har en memetisk evolusjon, en tanke-

evolusjon. Vi henter våre fordeler gjennom kulturell evolusjon. Kroppene våre blir ikke nevneverdig bedre, men hodene våre fortsetter å utvikle seg. I dag har vi høyere moral, det er relativt sett mindre krig i verden nå enn før. Mens de aller fleste i et stammesamfunn for tusenvis av år siden måtte delta i en stammekonflikt i løpet av livet, gjelder det de færreste av oss i dag.

Erik Tunstad.

Hvorfor Darwin ventet 20 år

Charles Darwin hadde utkastet til teorien nokså ferdig skissert på 1840-tallet, men han publiserte ikke teorien før i 1859 – og selv da var det på grunn av at Alfred Russell Wallace hadde kommet ham i forkjøpet (se side 10-11). Årsaken til at han ventet var blant annet hensynet til sin religiøse kone Emma. En annen årsak var at evolusjon var noe radikale tenkere fra middelklassen – inspirert av franske filosofer – drev med.

– En ting var at han var konfliktsky og redd for hva kolleger og kona skulle si. Vel så viktig var det at han brukte de tjue årene på å samle data. Slik at det skulle være umulig å lese boka uten å forstå det og være uenig. Og hvis du leser Artenes opprinnelse med et åpent sinn så blir du enig med Darwin.

– *Det er de som hevder han hadde religiøse kvaler og var redd for de moralske implikasjonene av teorien på samfunnet?*

– Darwin var ikke plagsomt religiøs. Familien hans var på grensen til praktiserende ateister i flere slektsledd før ham. Darwin oppfattet religionen som dypt umoralsk. Han hadde et veldig anstrengt forhold til Gud, og da dattera Annie døde ti år gammel erklærte han at det var slutten på hans forhold til Gud. Darwin forble agnostiker eller ateist livet ut. Han var litt bekymret for at naturen virket så rå, men han så ikke naturen utelukkende som en slagmark. Han så også samarbeid og fredelig sameksistens.

– Darwinismen er ikke antihumanistisk

– Evolusjonsteorien har et filantropisk menneskesyn, mener evolusjonsbiolog Dag O. Hessen.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

– **E**volusjonsteorien har ikke et misantropisk menneskesyn. Jeg vil faktisk si at det er de religiøse som mener at mennesket er syndig og at menneskets natur primært er noe negativt, som representerer et misantropisk menneskesyn, sier professor i evolusjonsbiologi, Dag O. Hessen.

– Evolusjonsteorien har derimot et filantropisk menneskesyn – noe Darwin også framhevet – ved at det nettopp er de *gode* sidene ved mennesket som er framtreddende. Etter min mening ligger det et klart humanistisk budskap her. Det er de gode egenskapene i mennesket som er evolusjonære vinneregenskaper, som preferansen for samhold, sosialitet og empati. Darwin skriver også en hel bok om menneskets opprinnelse hvor han bruker mye plass på moralens opprinnelse. Han fremhever at det er nettopp disse positive trekkene ved mennesket som er sentrale og som er et logisk produkt av evolusjon fordi vi alltid har levd i sosiale grupper. Dermed er våre gode sider oftest mer framtreddende enn det folk tenker på som den menneskelige natur; spisse albuer, egoisme og selvhevdelse – som mange tror er Darwins sentrale budskap.

– Evolusjonsbiologen Stephen Jay Gould skriver at vi tenker på mennesket som aggressivt og selvhevdende, men hva er det du opplever hvis du går ute i byen? Jo, da treffer du stort sett mennesker som er hyggelige og innstilte på å hjelpe. Det er de egenskapene som er framtreddende, og det kan man utmerket godt forklare evolusjonært. Moralens evolusjon er et helt logisk fenomen hos mennesker som lever sosialt. Egoisten tapte for det inkluderende moralske mennesket i evolusjonens løp. Det synes jeg er evolusjonslærens budskap brukt på mennesket.

Men denne erkjennelsen har kommet i skyggen av førkrigstidas misbruk av darwinismen gjennom sosialdarwinismen. Sosialdarwinismen ga uttrykk for at man måtte renske ut de svake for at menneskeslekten ikke skulle degenerere, og gjorde at darwinismen for lang tid ble diskreditert som en teori med et kynisk menneskesyn. Seinere sosiobiologiske eksesser hvor man gikk svært langt i å ikke bare forklare dårlige adferdstrekk hos mennesket, men også legitimere det, hjalp ikke på det.

KAN IKKE TREKKE MORALSKE SLUTNINGER

Anklagene om at det skulle ligge noe antihumanistisk i evolusjonsteorien avviser Hessen.

– Det måtte være hvis det lå noe i evolusjonsteorien som argumenterte for kjønnsundertrykkelse, raseundertrykkelse eller klasseundertrykkelse. Men

Professor i evolusjonsbiolog, Dag O. Hessen, følger evolusjon på nært hold i laboratoriet på Blindern

det gjør det jo ikke – jeg synes det vi vet om evolusjonære trekk hos menneske snarere vektlegger det motsatte. Det som er menneskets særtrekk framfor nesten alle andre organismer er nettopp vår empati og gjensidighet.

Uansett mener han at det ikke går an å trekke moralske slutninger fra hvordan vi er biologisk.

– I debatten omkring sosiobiologien gikk enkelte langt, ikke bare i å forklare en del dårlige adferdstrekk ved menneske, men også å legitimere dem. Blant annet ble det at utroskap var mer utbredt blant menn enn hos kvinner forklart med at det var mer naturlig for mannen å være utro, siden han ikke skal føde eller fø dem de første årene. Det er klart at det kan være en forklaring historisk, men det kan ikke brukes til å legitimere en gitt type adferd. På samme måte er det klart at i gitte situasjoner når vi er trent opp i et hjørne, er det naturlig å ty til vold. At vi i visse settinger har negative karaktertrekk kan forklares evolusjonært, men ingen mener at det kan brukes til å legitimere denne adferden.

Sosiobiologien betonte i sin tid kjønnsforskjellene ganske kraftig. Mannen var selektert frem som jeger og kriger, mens kvinnen var hjemme i hulen og sanket røtter, og det hevdet sosiobiologien ga grunn-

lag for forskjeller i kognitive evner hos kjønnene. Blant annet har det muligens gitt mannen bedre romfølelse.

– Jeg husker en lang og hissig diskusjon om hvorvidt mannen var bedre til å lukeparkere fordi han hadde bedre romfølelse som følge av fortiden som jeger. Det er klart at du vil finne noen slike forskjeller som går på kjønn, det viser all former for forskning som går på kognitive kjønnsforskjeller. Men disse forskjellene er små, og det dreier seg om statistiske forskjeller, hvor du også finner menn og kvinner med samme egenskaper.

Tida hvor det var store konflikter mellom de humanistiske fag og biologien burde være et tilbaketrukket stadium i dag, mener Hessen. Mens kulturforskere tidligere mente at kulturen og miljøet betydde alt og arv var helt irrelevant, og enkelte biologer tilsvarende vektla genenes betydning, forstår man det i dag som et samspill.

– Dagens evolusjonspsykologer har en god forståelse for dette samspillet. Samtidig er vi kanskje i dag kommet dit at pendelen har svingt altfor langt i den andre veien. I dag vil vi forklare alt genetisk, muligens fordi vi har en hang til å lete etter enkle, totalitære forklaringer. Vi ser oppslag om at man finner genet for ditt og genet for datt, og da sprer

Kreasjonisme på frammarsj

det seg veldig lett en oppfatning om at vi er de vi er kun på grunn av gener.

– **Samtidig er det slik at forskningen nå har vist hvordan biologien utgjør størstedelen av forutsetningene dine – ideen om mennesket som en «tabula rasa» er definitivt død?**

– Biologien utgjør mer enn vi har trodd, ja. Det gjelder ikke minst i forhold til helse, hvor det å bære en gentyper kan gi fatale utslag. Også personligheten vår er genetisk regulert, men det dreier seg oftere om genetiske *føringer* enn *styringer*, påpeker Hessen.

SAMFUNNSPOLITIKK BØR TA HENSYN TIL EVOLUSJON

Han er skeptisk til å totalforklare mennesket ut fra biologien.

– Det har en del faremomenter ved seg. Vi kan diskutere om fri vilje er en realitet eller en fiksjon, men det viktigste er kanskje at vi har en *følelse* av fri vilje og opprettholder moralsk ansvarlighet som et grunnleggende prinsipp. Dette *kan* undermineres hvis vi henger alt for mye på genetiske forklaringer, at vår adferd er genetisk betinget og derfor kan vi ikke stå til rette for den ved frie valg. Det er klart at vi er ikke helt frie, men vi må fastholde prinsippet om at vi er ansvarlige overfor egne handlinger og valg.

– **Burde samfunnsutviklere ta hensyn til evolusjonsbiologisk kunnskap når samfunnspolitikk utformes?**

– Ja, jeg synes det, og jeg tror årsaken til at man ikke gjør det er at man føler det vil gå på tvers av humane eller humanistiske idealer. Men det tror jeg er basert på den samme misforståelsen om mennesket som grunnleggende egoistisk og negativt. Det er klart det eksisterer visse begrensninger, jeg tror mange sosiale eksperimenter har vært basert på en naiv forståelse av at mennesket er uendelig plastisk og formbart, og at hvis man bare kom med gode nok argumenter så ville vi rette oss etter det og forandre oss. Så har man gjort det uten å være klar over at en del reaksjonsmønstre er, om ikke fastlåste, så ikke veldig fleksible. Dette har vært en ideologisk kamp også, der noen ikke har villet erkjenne at vi er relativt fastlagte, men har insistert på at vi er plastiske og kan omformes etter ideelle ønsker.

Hadde det vært slik burde opplysningskampanjer for lengst ha slått gjennom, mener Hessen. Han tror evolusjonspsykologien – som ble etablert på 70-tallet – har mye å bidra med der.

– Den kan forklare en del sympatier og antipatier som ellers kan virke helt irrasjonelle. Men det at den forklarer hvorfor noe er som det er, er ikke en legitimering av at det er slik. For eksempel er det å erkjenne at fremmedfrykt finnes og kan ha evolusjonære årsaker, ikke det samme som å legitimere den, men den kunnskapen kan være med på å finne veier rundt det. Jeg tror grunnen til at mange er engstelige er at de oppfatter at da vil denne kunnskapen danne en moralsk kompassnål, men man kan ikke gå på tvers av humanistiske fordringer. Det som er viktig, er at man skjønner at det ofte er bedre å spille på lag med naturen, eller at det er visse ting man ikke kan nå fram med hvis det går på tvers av ett eller annet som er mer naturgitt for oss.

Dag O. Hessen har også gitt ut bok om evolusjon i år. Han var medredaktør på antologien Darwin. Verden ble aldri den samme (Gyldendal).

Atlas of Creation har fantasirike bilder av hvilke utslag evolusjonsteorien burde ha kunne fremvist hvis den var sann. Faksimile fra *Atlas of Creation*.

Muslimske kreasjonister sprer påkostet og glossy propaganda og allierer seg med kristenfundamentalistisk kreasjonisme.

Tekst: Kirsti Bergh

«*Om levende ting hadde fått sin nåværende form og utseende gjennom titusentalls nøyaktige forandringer, skulle utallige fosillfunn dokumentere denne illusoriske utviklingen. Unormale vesener med to hjerner, tre rygggrader, fire øyer, to kjever, tre neser, sju fingrer og tre bein skulle alle være del av bevisene. Likevel viser alle fosillfunn til dags dato at mennesker alltid har vært mennesker.*»

Harun Yahya, «Atlas of Creation»

Over 700 sider tykke Atlas of Creation er et påkostet, glanset praktverk med kreasjonistpropaganda. Ulikt hva vi ellers er vant med, har Atlas of Creation opphav i Tyrkia og representerer en muslimsk form for kreasjonisme. Der amerikansk kreasjonisme forsøker å dekke seg bak Intelligent Design-masken, er den muslimske formen mer ærlig: Forfatteren, Harun Yahya – a.k.a. Adnan Oktar, mannen som fikk Dawkins tyrkiske forlegger for *God Delusion arresterert* – erklærer at bøkene er «skrevet utelukkende for å behage Gud».

Men der stopper også ærligheten, for på samme vis som annen kreasjonisme, er *Atlas of Creation-serien* en blanding av kunnskapsløshet og sitatfusk, som skaper inntrykk av at evolusjonsbiologer ikke har noe å komme med. I tillegg påstår den at darwinismen er direkte skyldig i nazismen og kommunismens herjinger.

– *Atlas of Creation*-fenomenet føyer seg dessverre inn i et stort antivitenskapelig bilde, der terrenget defineres ut fra et ideologisk kart og man forholder seg til dogmatiske læresetninger og knebler det rasjonelle. Vitenskapen brukes der den gir nyttige produkter, men ellers er dette en kampanje mot den frie tanken, mener Dag O. Hessen.

Han mener utfordringen må møtes med kunnskap og ikke for stor toleranse.

– Her er det helt misforstått å være tolerant og si at hvis noen ikke vil høre om evolusjon så skal de slippe, eller hvis et vitenskapelig verdensbilde blir for tungt å bære, så skal vi ikke presse det på noen. Hvis vitenskapen kan relativiseres bort når det passer seg er den verdiløs.

Hessen mener evolusjonsteori må tidligere inn i skolen, som et bolverk mot slik sjarlataneri.

– Det viktigste argumentet mot kreasjonisme er at veldig mye av det som ser ut som det er perfekt tilpassa slett ikke er det. De er suboptimale. Hva skal vi med en blindtarm? Hvorfor har mange organismer rudimentære knokler innvendig som de ikke bruker? Hvorfor er spiserøret og pusterøret laget på en så klossete måte at vi ofte får maten i vrangstrupen? Dette er eksempler på dårlig design, ikke intelligent design.

– Skal man ignorere eller diskutere med kreasjonistene?, spør Erik Tunstad.

– Vitenskapen har stort sett valgt den dårlige strategien, nemlig å ignorere den. Jeg tror at man skal diskutere med kreasjonister. De 8 prosentene som tror på kan man ikke gjøre noe med, men det finnes stort omland av folk som ikke er sikre, og de skal man gripe fatt i. 8 prosent tror helt feil – de ikke gjøre noe med. Det er de 30 prosentene som sier de er usikre man må gripe fatt i.

Mens kreasjonister for hundre år siden trodde jorda var noen millioner år og samtidig åpnet for brokker av evolusjon her og der, er de i dag mer bastante, samtidig som de prøver å kle seg i vitenskap.

– **Hvorfor er de mer fundamentalistisk nå?**

– Kanskje fordi når de ser at vitenskapen blir bare bedre og bedre til å forklare evolusjon, så blir trassen desto større. Vi er inne i en vekkelsesperiode og har vært det i mange år. Det har vi sett i den islamske verden også. Det må ses i sammenheng med en generell religiøs vekkelse. Når disse krefte ser at vitenskapen kan forklare så utrolig mye må de være desto hardere i kampen. Det som ligger i bunn av kreasjonismen er ikke et ønske om å finne ut noe om verden, men ønsket om å vise at Bibelen hadde rett.

– Jeg føler ofte at vi lever i en liten rasjonell øy i tid og rom hvor vi når som helst kan oppleve at vi oversvømmes av kreasjonisme, irrasjonalitet og dogmatisk tro. Og når vi nå ser alliansen som vokser fram mellom kristen og muslimsk kreasjonisme, får vi inderlig håpe at den ikke får for stor makt, sukker Hessen.

Lekestue med Darwin

Tidslinjematta viser livets utvikling over 2,5 meter.
Foto: Charlie's Playhouse

Barna til amerikanske Kate Miller digger dinosaurer, men da hun jaktet på leketøy som forklarte deres plass i livets utvikling fant hun – ingenting. Og bestemte seg for å gjøre noe med det.

Tekst: Kirsti Bergh

– **M**ine barn er dinosaurfans og har en hel haug. Som mor og vitenskapskvinne ville jeg gjerne kjøpe leker som kunne lære dem om evolusjon og dinosaurernes plass i livets utvikling. Jeg lette og lette, men fant rett og slett ingenting. Det finnes millioner av dinosaurleketøy, men når du ser på dem vil ingen av dem fortelle deg om sin plass i evolusjonen. – Ja, du vil ikke finne ordet evolusjon nevnt en gang, forteller Kate Miller på telefon fra USA. Hun er ikke i tvil om at det skyldes politiske årsaker og evolusjonsteoriens lave oppslutning i USA.

Så Miller, som er samfunnsforsker med pause fra jobben for å være hjemme med sine må barn, tok rett og slett saken i egne hender. I samarbeid med sine dinosaurelskende barn begynte hun å planlegge egne evolusjonsleketøy. På slutten av 2008 kunne hun lansere nettbutikken Charlie's Playhouse – «spill og leker inspirert av Darwin».

– Foreløpig har vi en veldig fin tidslinje-matte, plakater og kort. I tillegg har jeg to andre produkter underveis, et brettspill og et lekesett, men av patent-hensyn kan jeg ikke si mer om det, forteller hun.

Og responsen så langt har vært bra. Ikke uventet er amerikanske humanistgrupper blant dem som har invitert henne til å komme og presentere Charlie's Playhouse.

– Dette er jo et nisjeprodukt, læringsverktøy for en bestemt vitenskap. Men det virker som det er mange foreldre der ute som har hatt samme erfaring som meg: de har vært på leting og ikke funnet noe.

– **Opplever du at det du gjør kan ha en viktig funksjon i det amerikanske samfunnet?**

– Ja, definitivt. Det er antagelig ikke slik i ditt land, men her er dette spørsmålet politisk. Det er jo som å si at spørsmålet om gravitasjon er politisk, men slik er det, og det skaper en falsk debatt om temaet. Det jeg vil med Charlie's Playhouse er først og fremst å tilfredstille foreldre som er ute etter det samme som jeg var ute etter. Men også å komme med en offentlig erklæring for å vise at vi kan snakke om evolusjon med barn uten at verden vil kollapse. Og gjør vi det, vil kanskje neste generasjon bli bedre til å forstå vitenskap og kunne bli mer ansvarlige beslutningstakere, sier Miller.

EVOLUSJONSLEKETØY I KIRKA

Hun forteller hvordan hun hoppet opp og ropte hurra da Barack Obama i sin innsettningstale snakket om å gjenopprette vitenskapen.

– Det er virkelig blitt nedprioritert i vårt samfunn. Nå håper jeg vi kan snakke mer realistisk om dette, især med barn. Det er utrolig viktig, og barna elsker det jo. Så jeg tror mitt lille bidrag er en liten bit av en mye større bevegelse.

– **Har du opplevd å få noen respons fra kreasjonisme- og ID-folk?**

– Ikke ennå, og jeg kan nesten ikke vente – jeg vil at de skal finne meg og bli opprørte, ler hun.

– Men jeg har ikke tenkt å aktivt bry meg om kreasjonister eller oppsøke dem for å ha debatt. Jeg vil ikke kaste bort tida med å bli dratt inn i deres argumentasjon, men bruke den konstruktivt på utvikling av foretaket mitt.

Da bruker hun heller tida på folk det går an å snakke til. For eksempel har hun fått formidlet produkter til lokale kirker gjennom en organisasjon som kalles The Clergy Letter Project. Prosjektet

har som målsetting å samle inn flest mulig underskrifter fra gestlige i ulike kirkesamfunn på et brev som støtter evolusjonsteorien.

– Jeg fant et kirkesamfunn her i Rhode Island gjennom The Clergy Letter-prosjektet. Jeg tilbød dem gratis tidslinjematte og fikk veldig positiv respons. En kvinnelig prest ønsket å legge den utover i midtgangen i kirka under gudstjenesten.

Da Miller og Charlie's Playhouse' feiret Charles Darwins fødselsdag 12. februar, kom flere av de over 100 deltagerne fra disse kirkesamfunnene.

Miller er selvsagt bekymret for hvordan det skal gå å lansere et slikt konsept i starten av en finanskrisen. Hun har mange ideer, men merker at det tar tid og energi å utvikle dem. Hun håper på det beste.

– Det er jo totalt galskap det jeg har gjort her, jeg har jo ingen erfaring. Men barna og jeg gjør det sammen, og jeg har det veldig gøy. Barna mine er årsaken til at jeg gjør dette, de er både min inspirasjon, mine visepresidenter og mine produkttestere. Hvis de liker lekene og lekene tåler deres lek, er det godkjenningen.

Kate Miller fant ikke evolusjonsleketøy, så hun skapte det selv.
Foto: Charlie's Playhouse

Charlie's Playhouse
Games and toys inspired by Darwin

Charlie's Playhouse sender varer over hele verden, men tidslinjematta veier omkring 2,5 kg, og det gir høye shippingkostnader. Miller vil derfor gjerne komme i kontakt med en interessert distributør i Norge. Eller kanskje finnes det noen som kunne tenke seg å oversette matta til norsk og gi den ut her?

Velkommen til virkeligheten!

- Humanistisk Ungdoms fantastiske sommerleir 2009

Narwin Bading Sannhet **Sommer** Vitenskap
Venner **Evolusjon** Sol Humanisme Moro
Dialog **Is** Kreasjonisme **Diskusjon** Opprinnelse

Hvor: Numedal Folkehøgskole

Når: 1.-6. august 2009

Påmeldingsfrist: 31. mai 2009

Pris: Betaling før 31. mars: 800,-

Betaling etter 31. mars: 1100,-

Informasjon og påmelding: humanistiskungdom.no/sommerleir09

HumanistiskUngdom

Ingen typisk direktør

Den komande direktøren for Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design var ein gong i tida med og grunnla Det norske hedningsamfunn. For ein direktør tydar det vel på sterk tryggleik å innrømme noko slikt.

Tekst: Kristian Bjørkelo, Foto: Thorir Vidar

Audun Eckhoff har dei siste åra vore direktør for Kunstmuseet i Bergen, men skal snart forlate byen til fordel for Oslo. Han har fått jobben som direktør for Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. Ei ikkje lita utfordring. Om-talene av Nasjonalmuseet har stort sett handla om rot og misnøye, om vanstyre og uro dei siste åra. Det som skal vere ei perle i norsk kunst- og kulturliv ber meir preg av å vere noko pinleg. Ein skandale, om ein skal tru avisene. Det er difor tryggjande å kome til det ryddige og velorganiserte kontoret til Eckhoff i fjerde etasje i Lysverket, rett ved innsjøen Lille Lungen i Bergen. Han utstråler ei indre ro og ein avslappa autoritet som Nasjonalmuseet vil ha bruk for om det skal kunne klare seg gjennom stormen. Kva ligg bak denne auraen av tryggleik? Har han ein magisk kur for Nasjonalmuseets mangfaldige problem?

– Nei det trur eg ikkje er nødvendig. Dessutan trur vi jo ikkje på magi vi som ikkje er religiøse, ler han.

Pågangen på Eckhoff har vore stor sidan det vart kjend at han skulle ta over vervet som Allis Helleland forlot i august, men det har ikkje hindra han i å utføre jobben sin fram til han flytter. Det handlar om å delegerare ansvar, kommenterar han. Det er framleis usikkert kva tid han flytter og tiltrer i stillinga på Nasjonalmuseet. Først må han skaffe barnehageplass. Familiefotografia har prominent plassering på kontoret.

IKKJE EIN TYPISK HEDNING

Audun Eckhoff sitt første møte med pressa var nok då han og omgangskretsen skipa Hedningsamfunnet

i 1974, i protest mot ei kristen vekkelsesrørsle blant ungdommane i Bærum. Skipinga endte opp på første-sida av Dagbladet. Forutan skulekameratar vart familien til Eckhoff involvert. Faren, pianisten Erik Eckhoff, var informasjonssekretær frå 1974 til 2000, og Auduns 11 år eldre bror, Dagfinn Eckhoff tok på seg vervet som leiar. Storebror gjorde elles comeback som leiar i 2008. Hedningsamfunnet vart på sett og vis eit familieprosjekt, med kontor i familien Eckhoff sin heim. Audun valte likevel å melde seg ut etter nokre få år:

– Det var veldig morosamt, men eg fann ut eg ikkje hadde meir å bidra med, eller noko særleg lyst til å vere med. Det hadde ikkje noko med Hedningsamfunnet å gjere, men heller den personlege utviklinga mi.

Eckhoff var yngst i ein søskenflokk på tre, i ein familie som gav han ein mykje kulturell kapital. Han skildrar seg sjølv som eit tankefullt barn, kanskje litt beskjeden.

– Syster mi kalla meg ein gong for Den lille professoren, ler han.

Engasjementet hans for saka i Hedningsamfunnet stammar òg til dels frå familien.

– Det følgde vel av at eg vart på eit vis fødd inn i ei human-etisk familie. Mine foreldre var med i Human-Etisk Forbund heilt sidan slutten av 50-talet.

Den påtroppande direktøren for Nasjonalmuseet er framleis medlem av Human-Etisk Forbund sjølv, men er ikkje så glad i merkelappar som ateist, agnostisk eller human-etikar, og vil ikkje bruke dei på seg sjølv.

– Det tyder ikkje at eg står for eit anna livssyn,

men at sjølve forestillinga om å redusere livssyn til den type omgrep står fjernt frå meg. Det eg er opp-tatt av innanfor Human-Etisk Forbund er at det er ein organisasjon som tek vare på interessene til dei som ikkje er med i dei organiserte religionane.

Han understrekar at dette er ei tradisjonell oppfatning av oppgåva til Human-Etisk Forbund, men at han meiner forbundet òg har særneigne opp-gåver i vår tid.

– Human-Etisk Forbund engasjerar seg på eit vidare plan for å fremje fridom og toleranse for ulike livssyn og menneskerettar, både lokalt og internasjonalt. Og eg har veldig stor respekt for det arbeidet som folk Human-Etisk Forbund, og krefter med utspring i organisasjonen, gjer på dette området.

– Det mest utfordrande spørsmålet på livssyns-fronten er jo dei skiljelinene religion skapar mellom menneske, konstanterar han.

IKKJE EIN TYPISK ANARKIST

Fridom og toleranse er idear som står sterkt hjå Eckhoff framleis, i lag med ein brennande interesse for kunst og kulturliv, tema som ein tydeleg kan sjå engasjerar han når han snakkar. Han meiner at dette er noko som vart styrka av åra han var på Steinerskulen, den kontroversielle privatskulen oppkalla etter antroposofiens grunnleggjar.

– Skulen styrka fridomstanken, og viktigheita av å ha ei fullstendig oppfatning av ting. Det var slikt dei var veldig opptatt av på Steinerskulen. Eg oppfattar skulen som ein lite sekterisk skule, som var veldig i pakt med tida på 60- og 70-talet og fridomstanken som råda då.

Eckhoff har vorte bedt om å skrive ein artikkel om akkurat dette til ei komande bok om Steiner-skulen. Den sjølvstendige posisjonen ein hadde som elev ved Steinerskulen han gjekk på, og respekta for individualiteten til studentane som følgde med var viktige faktorar for valet hans. Erfaringa hans med den alternative skulen gjorde at han ville unngå det han opplevde som den trauste tradisjonelle norske skulen med sin fantasilause tralt. Han tok difor til på Forsøks gymnaset i Bærum.

– Eg søkte meg der gjerne fordi eg følte det ville vere lettare for meg å finne meg til rette der enn i ein vanleg skule, og det trur eg nok stemte.

I dag trur han likevel at han kanskje ville ha valt annleis. Det råda ein slappheit mellom fleire av elevane på den mindre strukturerte skulen som gav Eckhoff ei slitsam kjensle av at han var ein av dei få som gjorde noko. Men det var og i miljøet hans på Forsøks gymnaset i Bærum at Hedningsamfunnet tok form og kom til liv. Den beskjedne, men kunnskapsrike ungdommen, som av andre kunne bli oppfatta som arrogant, fann her ein del likesinna sjeler. Her stod han fram med ein intellektuell autoritet allereie i tidleg alder, og var med og starta ei diskusjonsgruppe der dei store tema vart tatt opp.

– Det var til og med ein litt anarkistisk orientert gruppe. Det var typisk for elevane ved Forsøks gymnaset at dei ikkje kjende seg tiltrekt av den autoritære ML-rørsla, sjølv om dei tilhørde venstresida. Fridomsanarkismen tiltalte oss langt meir.

Ein kan gjerne stusse over tanken på at den kommande direktøren for Nasjonalmuseet, og ein mann med eit så ryddig kontor, skal ha vore med i ei anarkistisk diskusjonsgruppe. Ein lesesirkel om du vil. Han berre smiler.

– Eg har nok aldri vore ein typisk anarkist, det må eg jo tilføye. Eg er veldig opptatt av orden og framdrift i ting, men særleg i ungdomstida var det viktig med den type opposisjon mot autoritet.

IKKJE EIN TYPISK PROVOKATØR

Om ikkje ein anarkist har ein av hans ungdomsvenner karakterisert Audun Eckhoff som ein provokatør. Sjølv berre ler han av tanken.

– Det får stå for hans rekning, eg har aldri oppfatta meg sjølv som ein provokatør. Eg har kanskje vore mest redd for at eg har vore for lite av ein provokatør. Eg var nok moglegvis litt irriterande for mine omgjevnadar, særleg i tenåra, med tanke på pedanteri og det å stå fast ved ting når eg meinte eg hadde rett, og det meinte eg ofte. Slik sett kan eg ha vore ein provokatør – det er jo eit positivt namn på slikt.

Som ansvarleg for kunstutstillingar har Audun Eckhoff gjort seg ein del tankar om kunstens evne til å provosere. Og i kva grad kunsten skal provosere i det heile tatt.

– Eg trur vel at tanken om at kunsten skal provosere er noko av ein klisjé. Den moderne, modernistiske kunsten provoserte nok mange gjennom det 20. hundreåret, og til ein viss grad gjorde den nok eit poeng av å vere annleis og provoserte på det viset. Det er likevel ikkje slik at hovudpøenget med kunsten var provokasjon, men å etablere ein ny kunst som betre kunne formidle det 20. hundreårs erfaringar.

Kunsten har ein langt viktigare funksjon enn å provosere. Ein eventuell provokasjon er i Eckhoff sine auge ein bieffekt av kunsten.

– I den grad provokasjon vert konvensjon, så vert det ei sjølvmotseiing, ei sjølvoppløysing av provokasjonen.

Sjølv er han langt meir opptatt av at kunsten skal ha kvalitet.

– Eg interesserar meg først og fremst for i kva grad kunsten er god. Om den samstundes er provoserande kjem heilt an på korleis ein oppfattar det.

Han meiner det er meir enn nok kunst som freistar å gjere seg interessant ved å ta ei provoserande form, men det interesserar han lite.

– Det har vi jo sett ein del døme på, som Muhammed-teikningane.

No er det ikkje berre innanfor islam at ein kan la seg provosere av det ein oppfattar som blasfemiske verk. Dømet Eckhoff trekk fram når han skal fortelje om kunst han meiner gjer eit inntrykk og som innehar den nødvendige kvaliteten: *La Nona Ora* frå 1999 av den sjølv lærte italienske kunstnaren Maurizio Cattelan.

La Nona Ora, den niande timen, er ein detaljert installasjon der ein naturtru dukke av den førre paven, Johannes Paul II, står i sentrum. På eit raudt golv dekkja av glasbitar, ligg paven nær knust under ein meteor. Området rundt skal syne ein sal i Vatikanet, og over den falne paven er det eit tak med eit svært hol i, der meteoren har ramla gjennom. Eckhoff ler medan han skildrar verket.

– Dette skal vere det ypperste mennesket, Guds representant på jorda slik katolikkane ser det for seg. Og her ligg han altså ramma av eit naturfenomen, som ein må anta ikkje er utan ein viss innverknad frå øvste hald.

Eckhoff opplevde verket første gong med eit

kunstvant publikum på the Royal Academy i London. Først då installasjonen vart synt fram i Warsawa kom verkets provokative side for ein dag.

– Det er klart at det er ei smal sak å syne verket for blaserte engelskmenn, men å sette det i scene i katolske Warsawa, med den polske paven, det er litt spesielt.

Eckhoff ler att, for sjølv sagt vart det bråk. På tross av at museet hadde fått forsikringar frå erkebiskopen om at dei godtok dette som eit kunstverk, reagerte publikum. Som eit resultat av spetakket gjekk museumsdirektøren av og styresmaktene gjorde forsøk på å avværne kunstverket ved å reise opp paven.

– Eg vil hevde at denne installasjonen er eit godt døme på kunst som kan provosere, men som først og fremst er eit flott kunstverk. Og eg vil seie det er eit verk som er atskilleg meir intelligent og djup enn den jamne Muhammed-teikning.

IKKJE EIT TYPISK ÅNDSMENNESKE

Kunst og religion har gått hand i hand i lang tid. Mykje av kunsten har eit åndeleg opphav, og er enten inspirert av religiøst tankegods eller regissert av religiøse institusjonar som i tilfellet med den sterke tradisjonen vi har for kyrkjekunst i Europa. I den grad kunsten er berar av ei djupare mening, er den då uatskilleg frå ein åndeleg og ikkje-materiell dimensjon?

– No heftar det noko lumert over omgrep som «åndeleg» i dag, men det er klart at utan ein sans

for djupare verdiar vert kunsten veldig overflatisk.

Og sjølv om Andy Warhol og andre representantar for popkunsten har gjort eit poeng av det overflatiske, ser Eckhoff dette først og fremst som eit retorisk grep.

– For meg og dei fleste andre som er sterkt interessert i denne kunsten, handlar det om djupare menneskelege verdiar og ideal.

Fridom, meiner Eckhoff, står sentralt båe i kunsten og i livssyn. Det estetiske er òg gjerne noko dei har felles. Katolisismen og ortodokse religionar har til dømes ein langt sterkare estetiske appell enn den norske protestantismen, med sin totale mangel på estetikk, foreslår han. Det er kanskje årsaka til at så mange kunst og kulturinteresserte kjenner ei dragning mot desse religionane. Den dragninga har ikkje han kjent.

Eckhoff meiner kunsten framleis er berar av viktige verdiar, og at den når ut til folk flest gjennom musea, men den er ikkje uprega av generelle tendensar i det moderne samfunnet.

– På sett og vis er sjølve verkelegheitsoppfattinga blitt svekka gjennom at kulturen har blitt meir blasert, gjerne nummen, enn den var tidlegare. Dette er ein djupare tendens som kunsten berre er ein indikator på. Dette gjer at den «store kunsten» ikkje har noko stor tid i dag, dette er difor den «lille kunsten» si tid. Og slik er det langt meir krevjande for kunsten å ta på seg store spørsmål og formidle dei. Eg tykkjer likevel at dei kunstverka eg sett høgt klarar dette.

Ein kritikk av moderne kunst er at den er for

intern, og at den henvender seg først og fremst til dei innvidde. Eckhoff meiner at ein til dels kan hevde at kunsten etablerar sitt eiga presteskap og ein eigen latinsk liturgi som er uforståeleg for allmuen. Han meiner at òg denne kunsten har ein funksjon.

– Denne kunsten skal virke som ein drivkraft på dei kunstnariske verkemidla og det kunstnariske formlapparatet, og fremje kunstnarisk nytenking. Det er ikkje alltid stor og god kunst i seg sjølv, men den har i seg idear som fører med seg andre ting av høgare kvalitet.

Eckhoff vil difor ikkje avskrive den slags type intern kunst for kunstverda, og meiner at musea har ei viktig oppgåve i å ivareta denne prosessen.

IKKJE EIN TYPISK DIREKTØR

Få misunner oppgåva som ligg framfor Audun Eckhoff no. Dei to siste direktørane ved Nasjonalmuseet gjekk av etter kort tid og har etterlete seg ein organisasjon som etter alt å dømme ikkje fungerer. Staben er misnøgd, og det same er publikum. Vonde tungar vil samanlikne det med ein Uriaspost, men Eckhoff er ikkje uroleg. Han strammar seg likevel opp når temaet kjem på banen. Mykje som står på spel. Korleis ser han for seg at dette skal gå?

– Bra farvatn og roleg sjø etterkvart, ler han.

Han ser positivt på situasjonen, og trur at problema kan løysast. Han krenmtar og vert alvorleg att.

– Rett nok er eg litt audmjuk for oppgåvas storleik, særleg med dei erfaringane ein har gjort seg med uro og direktørar som har gått av etter kort

tid. Eg har likevel ei sterk tru på at dette skal gå bra, og eg har berre møtt positive reaksjonar etter utnemninga. Og ikkje berre frå dei eg visste var vennane mine.

Han meiner at situasjonen ikkje vil løyse seg av seg sjølv, men at vegen framover er ganske klar, både for han sjølv og dei andre tilsette ved Nasjonalmuseet. Ein er innstilt på å rydde opp. Kva planar har han så for å betre ryktet til museet? Eckhoff ler att.

– Vel, det er sikkert lett å gje Nasjonalmuseet eit betre rykte enn no.

EIN TYPISK AUDUN

– Eg kjem så absolutt til å sakne Bergen. Eg kjem til å sakne utsikta frå kontoret, som ikkje kan samanliknast med tredjeetasje i Kristian Augustsgate.

Han kastar eit blikk ut vindaugget, utanfor er det kvitt av snø som lavar ned og dekkjer gangstien langs Lille Lungen i Bergen sentrum.

– Eg kjem til å sakne utsikta frå husværet vårt, der vi ser utover Askøy og har sol frå morgon til kveld. Dersom det er sol då. Det eg ikkje kjem til å sakne har òg med vertilhøva å gjere, men det treng vi ikkje å gjere noko nummer av, smilar han lurt.

– Eg kjem òg til å sakne entusiasmen i det bergenske kunst- og kulturlivet. Det er ei lagånd og eit engasjement ein ikkje finn i Oslo. I Oslo er det eit langt meir kritisk miljø, og det er forsåvidt positivt, men det er òg litt meir blasert og mindre prega av entusiasmen. Så det kjem eg til å sakne.

Han virker sikker på seg sjølv, og oppgåva han tek til på, der han sitt tilbakelena i stolen på kontoret sitt i Bergen. Dette ryddige, velorganiserte kontoret, enkelt dekorert med svart og kvitt som grunnfargar. Ein tek gjerne ikkje fatt på ei slik oppgåve utan å ha tenkt på kva ein skal etterlate seg. Eckhoff humrar når han tenkjer på arven etter seg som direktør for Nasjonalmuseet.

– Eg vonar vel at eg vert hugsa som den første store direktøren for Nasjonalmuseet, som fekk dette til å fungere. Og sidan det ikkje har gått så bra hittil, så er det vel rimeleg store sjansar for at eg faktisk får det til, seier han, og legg til:

– Vonleg vil det òg kome mange store direktørar etter meg.

Kva med han som menneske då, ikkje som direktør, korleis vil han då verte hugsa?

– Som vidsynt og tolerant, men framfor alt ein som har sans for kvalitet – kunstnarisk kvalitet, reflekterer han.

Verken ein typisk hedning, anarkist, provokatør, åndsmenneske eller direktør. Det er vel det som er ein typisk Audun Eckhoff då.

Audun Eckhoff

Født: 1958

Aktuell:

Aktuell som ny direktør ved Nasjonalmuseet (2009-)

Var som gymnasiast med og startet Hedningsamfunnet.

Norsk kunsthistoriker. Har vært konservator ved Museet for samtidskunst og direktør for Bergen Kunstmuseum fra 2002 til 2009. Tidligere vært journalist i NTBs utenriksredaksjon i 10 år.

7th WORLD ATHEIST CONFERENCE

MARCH OF ATHEISM

JANUARY 5,6,7- 2009

ATHEIST CENTRE, VIJAYAWADA, INDIA

Konferansen startet med tradisjonell indisk dans fra Demos Gora. Hun er barnebarnet til Gora, grunnleggeren av Ateistsenteret i Vijayawada.

Indiske ateister marsjerer

En ateistkonferanse i India er noe ganske annet enn høflige humanistmøter i Vesten. Her manes det til kamp mot skadelig religion. Så er det også mange grunner til å være skarpere i kantene mot religion i India enn i Norge.

Tekst og foto: Even Gran

En del av de som beskylder Human-Etisk Forbund for å være en «militant, religionsfiendtlig sekularistisk bevegelse» hadde nok fått noen av fordømmene sine om ateister bekreftet hvis de hadde vært flue på veggen under «7th World Atheist Conference», som ble avholdt i den indiske byen Vijayawada i starten av januar.

En etter en gikk de indiske ateistene opp på talerstolen og manet til kamp for ateisme og rasjonalisme og mot religionens «fordømmende og destruktive kraft». Bak dem hang banneret som forkynte målet med konferansen; «March of atheism».

– Forskjellen på teisme og ateisme er forskjellen på tro og sannhet. Religiøs forståelse stopper ved

blind tro, mens ateisme bygger på vitenskap. Religion fremmer slavementalitet og underkastelse, mens ateismen frigjør mennesket. Ateisme står for frihet og sannhet, selvrespekt og verdighet. Derfor heter denne konferansen «March of atheism». For ateismen kommer til å vokse. Den er en global kraft, sa Dr. Vijayam i sin innledning.

Han er leder av ateistsenteret i Vijayawada, som arrangerte konferansen.

De fleste innleggene på konferansen fulgte samme mal. Det var forbannelser over den skadelige, ødeleggende religionen, og understrekinger av hvordan ateisme, rasjonalisme og humanisme var den eneste riktige veien ut av dette.

UNORSK OG ENSRETTET

Generalsekretær i Human-Etisk Forbund, Kristin Mile, synes konferansen var noe annerledes enn det hun er vant til.

– Jeg er nok mest glad i konferanser der man kan luften uenighet og diskutere prinsipper. Risikoen med å gjøre det på denne måten, er at man stenger ute de som er uenige. Da er det en fare for at man ender opp i ensretting med påfølgende oppsplitting av bevegelsen, sier Kristin Mile.

Hun er imidlertid ikke så bekymret for konferansens mange krasse utfall mot religion.

– Det kan jeg godt forstå, med utgangspunkt i religionens altomfattende posisjon i India. Virkeligheten her er svært annerledes enn hjemme, sier Mile.

– Tror du konferanser av denne typen er bedre egnet til å inspirere til handling, enn måten vi gjør det på hjemme?

– Jeg synes ikke det var så mye snakk om konkret handling her egentlig. Mange av de som var på talerstolen snakket overordnet og teoretisk om religionens rolle i samfunnet, og hvordan ateisme og rasjonalisme kan være en utvei. Men hvis det inspirerer til praktisk handling, er det jo veldig bra, sier Mile.

SOM FRITENKERNE PÅ 1800-TALLET

Human-Etisk Forbund har lang tradisjon for å samarbeide med den indiske humanistbevegelsen, og støtter hjelpeprosjekter i landet gjennom bistandsorganisasjonen HAMU.

Levi Fragell, tidligere generalsekretær i Human-Etisk Forbund, har i lang tid vært engasjert i dette arbeidet. Han var også en del av den norske delegasjonen til ateistkonferansen i Vijayawada.

– Når man har vært her en del ganger, slik jeg har, har man sett hvordan religion virkelig kan ødelegge menneskers liv. Da får man en annen toleranse for de anti-religiøse utfallene vi har sett fra talerstolen. Det er ikke bare myggen som er plagsom her, for å si det slik, poengterer Fragell.

Han mener situasjonen er en helt annen enn i Norge, hvor det eksisterer dialog og samarbeid mellom ulike livssyn og hvor humanister opplever at man i praksis deler mange av de grunnleggende verdiene.

Ateistsenteret i Vijayawada driver blant annet et krisesenter for jenter. Ateismen er imidlertid ikke mer militant enn at jentene som bor der får lov til å bruke det muslimske, heldekkende ansiktssløret niqab.

Fragell understreker poenget med en historie fra sin egen barndom.

– Min far var pinsepastor og utstøtte en jente fra menigheten i Selbakk i Østfold fordi hun hadde brukt langbukser da hun gikk på ski. Hvis denne typen fordømmende, intolerant religion hadde vært utbredt i Norge i dag, tror jeg nok vår tone overfor religionene ville ha vært en ganske annen, sier han.

Fragell mener at India er der Europa var på 1800-tallet når det gjelder religion.

– Jeg vil tro denne konferansen er omtrent slik møtene til fritenkerbevegelsen må ha vært på 1800-tallet. Den gang var det mye mer intolerant og undertrykkende religion i Norge også. De fleste i den indiske ateistbevegelsen er, som fritenkerne, opptatt av å avsløre påstander om det overnaturlige. Det viser at det er en sammenheng, sier Fragell.

– ALLE HER ER FOR RELIGIONSFRIHET

Roy Brown var også på konferansen. Han representerer den internasjonale humanistunionen IHEU overfor FN i Genève.

– Poenget med slike konferanser er nettverk. At man treffer folk. På den måten har denne konferansen vært en stor suksess, sier Brown.

Han understreker også at det er store forskjeller mellom Europa og India.

– I Europa er humanistbevegelsen bekymret for at religionen er i ferd med å øke sin innflytelse i et samfunn som er forholdsvis sekulært. Men her i India er religion allerede en sterk kraft, og da må man innrette bevegelsen annerledes. Her er man for eksempel svært opptatt av sosial handling, mens vi i Europa er mer opptatt av filosofi, ideer og prinsipper, sier Brown.

Han understreker at mens Europa har et problem med at omfanget av religiøse skoler øker,

så er problemet i India at det ikke finnes skoler i det hele tatt.

– Det krever en litt annen innretning på bevegelsen. Man må jobbe for å få bygget skoler, snarere enn å påvirke innholdet i de som allerede finnes, sier Brown.

– Det faller mange harde ord om religion her. Burde ikke ateistbevegelsens forhold til religion vært diskutert mer prinsipielt på en konferanse som denne?

– Nei, jeg kan ikke se poenget med det. Jeg tror forresten ikke det er så ille som det kanskje kan høres ut. Det er ingen her som mener at religion bør utryddes. Alle her er for religionsfrihet. Protestene går mot de religiøses forsøk på å tvinge sitt syn på oss. Ateistene her kjemper for retten til ikke å tro. Dette er en rettighet vi i større grad tar som en selvfølge i Europa, sier Brown.

VIL HA BÅDE DYBDE OG HANDLING

Indiske Babu Gogineni er internasjonal direktør i IHEU, og har base i Hyderabad, India. Han tror en europeisk konferanse ville ha hatt bedre struktur og organisering enn denne, men mye mindre snakk om handling.

– India har en retorisk tradisjon som er mye mer direkte enn det man er vant til i Europa. Selv om vi har mange intellektuelt dyptpløyende konferanser i India, er det nok vanligere å ha konferanser med appeller som går i en klar retning. Jeg tror mange indere ville ha sovnet på en vestlig konferanse, sier Gogineni.

– Tror du folk her er like opptatt av å utrydde religion som man kan få inntrykk av?

– Det er ingen som har sagt fra talerstolen at de vil «utrydde religion». Alle her er for frihet. Religionsfrihet er en selvsagt del av dette. Men de mener at religiøse overbevisninger tilhører privat-

sfæren. De er motstandere av religiøs innflytelse i det offentlige rom, og at religion skal legge begrensninger på livene til de som ikke tror. Det er noe annet. Man må kunne være for folks frihet og rett til å tro hva de vil, samtidig som man argumenterer mot dem og mener overbevisningene deres er skadelige. Disse tingene er på forskjellige plan, fastholder Gogineni.

Han synes europeere er alt for opptatt av teorier, ideer og prinsipper.

– I Europa kan man diskutere i det uendelige om uvesentligheter, og splittes over abstrakte problemstillinger. Slik er det ikke på de indiske konferansene. De har en mer praktisk retning. Men da forsvinner selvsagt dybden til de europeiske konferansene. Det blir veldig mye appeller og enkle problemstillinger.

Gogineni mener utfordringen er å få til en balanse mellom disse ytterpunktene.

– Målet må være å få tilstrekkelig dybde slik at man forstår hva man driver med, uten at man samtidig bruker all energien på å krangle om uvesentligheter. Dette er en balansegang som det er viktig å mestre, og man kan nok si at India og Europa er på hver sin side av denne skalaen, sier Gogineni.

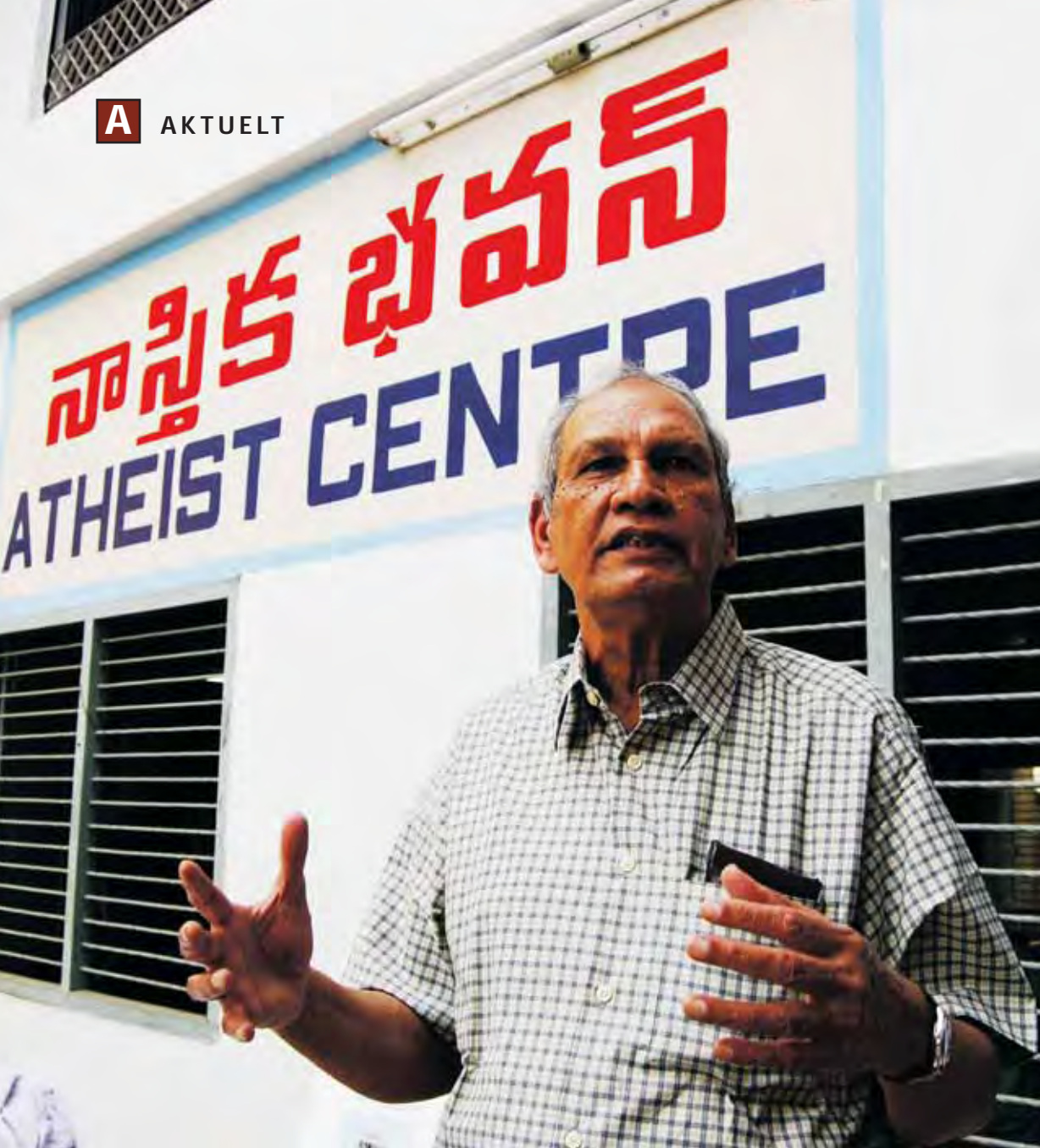
Han understreker at konferansen har vært en stor suksess.

– Hovedpoenget med en slik konferanse er at folk skal møtes, utveksle kontakter og bygge nettverk. Dette kan godt skje på bakrommene mens foredragene holdes i plenumssalen. Slik sett er det ingen tvil om at konferansen har vært en stor suksess.

95 PROSENT ENIGE

Dr. Vijayam er leder av ateistsenteret i Vijayawada som arrangerer konferansen. Han synes det er viktig at ateistbevegelsen står samlet.

– Javisst er det forskjeller, men vi er 95 prosent enige. Jeg vil ikke ha en konferanse der vi bare

Dr. Vijayam synes man bør konsentrere seg om de 95 prosentene man er enig om.

snakker om de 5 siste prosentene. Hvorfor skal vi det? Det må vel være mye mer fruktbart å konsentrere seg om det som forener oss, konstaterer Vijayam.

Han tror flesteparten av de forskjellige vi ser mellom øst og vest, mellom India og Eurupa, skyldes kultur.

– Ofte handler tilsynelatende uenigheter om at man oppfatter ord ulikt, og at man har ulik form på budskapet. Men hvorfor skal vi henge oss opp i ord og form, når vi er enig om innholdet?, spør han.

Vijayam mener det gjelder å se litt stort på det. Han trekker fram representantene fra den såkalte Periyar-bevegelsen, som var til stede på konferansen. De er alle kledd i svarte uniformer, og framstiller den sosiale reformatoren og ateisten Periyar E. V. Ramasamy (1879-1973) som en stor leder. Når de skal forklare hvorfor en påstand er riktig kommer de grovt sagt ikke med argumenter, men slår ganske enkelt fast at det er slik «fordi Periyar har sagt det».

Dr. Vijayam mener europeere har noe å lære av dette.

– Periyar var en stor rasjonalist og forkjemper for ateisme. Periyar-bevegelsen legger vekt på Periyar som leder og sannsiger. Dette virker fremmed for dere i Vesten fordi dere har der en annen måte å forholde dere til ledere på. Men det kan også være en ulempe for dere. Uten en klart definert leder har man ikke det klare referansepunktet som er nyttig for å drive bevegelsen framover, og man ender i større grad opp med lange diskusjoner uten framdrift, sier Vijayam.

Han understreker at Europa og India er to ulike verdener.

– Det dere i Europa er opptatt av, er ikke relevant for oss. Her mangler folk mat og hus. Hos dere er dette en selvfølge. Derfor har man i Europa det privilegiet det er å kunne diskutere ideer og prinsipper i dybden. Det kan ikke vi. Her er det mer av den reelle, religiøse undertrykkningen, som vi jo alle er enig om å motarbeide. Da trenger man retning. Filosofi skaffer ikke brød på bordet, konstaterer lederen av ateistsenteret.

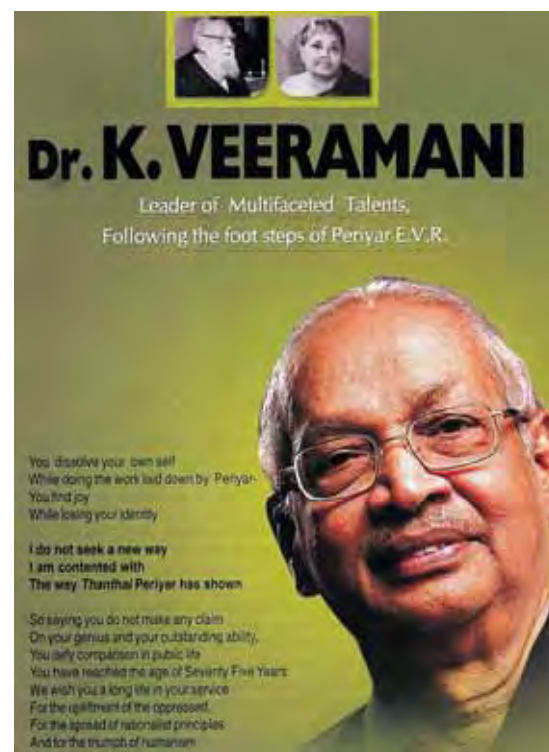
– FORSIKTIG MED OVERFORENKLING

Kjartan Selnes fra Human-Etisk Forbund var den eneste som kommenterte mer prinsipielt ateisters forhold til religion fra talerstolen. Han understreket at man bør være forsiktig med å overforenkle religion.

– Det er mange religiøse som er liberale. Livs-synet deres kan fullt ut forenes med rasjonalisme. Vi bør som ateister, med utgangspunkt i et rasjonalistisk verdensbilde, være i stand til å se disse nyansene. Religioner endres og gamle dogmer forlages. Noen av dem sekulariseres også innenfra, understreket Selnes.

Han poengterte at forskjellene kanskje ikke er så store som man kan få inntrykk av, mellom ateister og religiøse mennesker med en liberal innstilling.

– Det synes jeg er vel verdt å tenke over. Hvis det er mulig å alliere seg med religiøse for å få til positive forandringer, synes jeg man bør gjøre det, oppfordret Selnes.

Øverst: Periyar-bevegelsen fremmer ateisme og rasjonalisme i Chennai, India. Bevegelsen satser stort på sosialt arbeid. De kler seg i svarte skjorter.

Nederst: Idoldyrking?: Periyar-bevegelsen ledes i dag av Dr. K. Veeramani. Han gikk i lære hos Periyar i sin ungdom, og beskrives som hans «disippel».

World Atheist Conference

«World Atheist Conference» har blitt arrangert sju ganger. Det er Ateistsenteret i Vijayawada, India, som arrangerer konferansen. Senteret ble grunnlagt av den sosiale reformatoren, ateisten og gandhisten Gora i 1940. Senteret blir nå drevet av Goras sønn Dr. Vijayam i samarbeid med broren Mr. Lavanam.

Human-Etisk Forbund stilte med en forholdsvis stor delegasjon på konferansen. Både generalsekretær Kristin Mile, pressesjef Jens Brun-Pedersen, ideologirådgiver Kjartan Selnes og hovedstyremedlem Baard Thalberg var med på vegne av forbundet.

I tillegg var også tidligere generalsekretær Levi Fragell, tidligere styreleder Roar Johnsen og Kristin Bryhni fra hjelpeorganisasjonen HAMU med. Johnsen representerte den internasjonale humanistunionen IHEU, der han sitter i styret.

Landsbyjenta holder flammen i hånda og sluker den fort uten at noen ånder er involvert.

Ateistsenteret synes dyrket mark skal brukes til å dyrke mat, og ikke blomster. Derfor er det ikke blomsterkranser men grønnsakkranser som deles ut til de besøkende. Etter besøket blir grønnsakene kokt og spist. På bildet: Jens Brun-Pedersen og Levi Fragell.

Flammeslukning mot overtro

Fattige landsbyboere tror på det meste medisinmenn og hekse-doktorer forteller dem. Med trylleshow prøver humanist-bevegelsen å gjøre noe med det.

Hvem vil komme opp og holde flammen i hånda, spør Mr. Chandraiah. Han er en indisk tryllekunstner, og i dag har han show i den lille fattige landsbyen Disha, i delstaten Andhra Pradesh.

En ung jente kommer opp, holder flammen i hånda og putter den fort i munnen. Flammen forsvinner. Tilskuerne gisper. Senere legger Chandraiah flammen på tunga hennes og lar den brenne en stund. Så forsvinner den inn munnen hennes og blir borte.

Det samme trikset brukes av lokale medisinmenn og hekse-doktorer som jevnlig er innom landsbyen. Men Chandraiah er ikke blant dem. Til forskjell fra medisinmennene, forklarer Chandraiah triksene sine. Dermed settes landsbyboerne i stand til å gjennomskue hekse-doktoren neste gang han kommer innom.

– Det er egentlig bare en liten klump, innsatt med brennbart materiale, som lager flammen. Når man putter den i munnen, kveles den. Siden det er gassen klumpen avgir som brenner, og ikke klumpen

selv, kan man legge den på tunga uten å brenne seg. Så enkelt er det, forklarer han.

Chandraiah reiser rundt på landsbygda i India og lærer folk de enkle triksene til medisinmennene.

PROFITERER PÅ SKAPT KONFLIKT

– Medisinmenn og hekse-doktorer kommer jevnlig innom landsbyer som dette og selger tjenestene sine. De tar seg godt betalt for å drive ut ånder og kurere sykdommer på «magisk» vis, forteller Babu Gogineni. Han er internasjonal direktør i den internasjonale humanistunionen IHEU, og har base i Hyderabad, India.

Gogineni forklarer at hvis noen for eksempel har mistet en bøffel eller blir rammet av en sykdom, hjelper medisinmannen til med å finne ut hvem som har «skylden» for dette. Han tegner da gjerne en sirkel, og drysser for eksempel noe vann ned på denne. Hvis vannet faller ned i en spesiell retning, sier medisinmannen at «den som har skylden for dette bor i den retningen».

Så er det selvsagt en eller annen man er i konflikt med som bor i den retningen, og dermed kan man sette i gang en hevnaksjon.

– Dette åpner for en spiral av hevnaksjoner. På denne måten bidrar medisinmennene til å skape og skjerpe konflikter. I tillegg beriker de seg selv på fattige folks uvitenhet og overtro, og på deres desperasjon i møtet med alvorlige sykdommer, forklarer Gogineni.

Adopterer kasteløse

Dalit er betegnelsen på «de kasteløse», gruppen lavest på rangstigen innenfor kastesystemet innen hinduismen. Mellom 160 og 180 millioner av Indias befolkning faller inn under denne kategorien. India har lovforbud mot kastesystemet, men det har ikke hjulpet. Kastebasert diskriminering påvirker alle aspekter i livet, helse, boforhold, utdanning, arbeid, ekteskap og sosial interaksjon.

IHEU arbeider for sette søkelys på de kasteløse, blant annet i FN, og etablerte i 2008 en «adopsjonsordning» for dalit-landsbyer. Målet er å bidra til grunnleggende helsetjenester, utdanning og bekjempelse av overtro.

Landsbyen Disha, som Fri tanke besøkte, ble i januar adoptert av hjelpeorganisasjonen til den franske humanistorganisasjonen Libre Pensee. Disha har allerede en skolebygning, og staten betaler lønnen til en lærer, men alt annet må man betale selv. Det offentlige tar ikke ansvar for bøker, pulter, stoler, blyanter og viskelær. Bygningen har heller ikke strøm eller datamaskiner.

De franske humanistene vil også betale for en lege som skal besøke landsbyen med jevne mellomrom. Mangelen på lege har skapt et marked for hekse-doktorene.

Hjelpetiltakene skal evalueres etter tre år, og hvis prosjektet lykkes ønsker organisasjonen å adoptere flere landsbyer.

PS Du kan også være med og adoptere, les mer på iheu.org/adoptavillage.

Ung humanistorganisasjon

Floskelen «humanisme i praksis» får konkret innhold i Nepal, der en ung humanistbevegelse er engasjert i et praktisk utviklingsarbeid mot det religions- og tradisjonsbaserte kastesystemet.

Tekst og foto: Kjartan Selnes

av det hierarkiske kastesystemet som er bygd inn i den tradisjonelle hinduistiske religion. SOCH har nettopp fått på plass en nettside (www.sochnepal.org) med både nepalsk og engelsk tekst, som kommunikasjonsmessig fungerer over alle forventninger vis a vis den interesserte allmennhet. De gir ut et kvartals-tidsskrift både på engelsk og nepalsk. Annenhver uke har de et radioprogram som går over tolv FM-stasjoner og er nesten landsdekkende. De har en omfattende serie med «College Seminars» hvor de får innpass på universiteter og høyskoler for å pre-

også kjent som «daliter» eller «harijans», ofte litt misvisende kalt «kasteløse». Etter å ha undersøkt en rekke ulike steder for å finne et sted de mente SOCH kunne gjøre mest mulig effektivt arbeid, valgte SOCH i oktober 2008 lavkastelandsbyen Kami Gaun. Dette projektet har skapt en enestående samarbeidsånd og entusiasme i SOCH, og oppleves som noe av det mest meningsfylte de gjør.

VIL STOPPE FATALISTISK SKJEBNETRO

Kami Gaun ligger om lag 70 kilometer fra Kath-

SOCH har et stort fokus på familiene, og særlig mødre og barns situasjon.

«Society for Humanism – Nepal» (SOCH) ble registrert av myndighetene som en «non-governmental human rights organization» i oktober 2006, etter et grundig forarbeid. Drøyt to år seinere er det imponerende hvilken bredde denne organisasjonen har oppnådd i sitt aktivitetsregister i forhold til alle de humanistiske utfordringer det nepalske samfunn står overfor.

SOCH er en ung organisasjon på flere måter. Både styret og de aktive medlemmene er stort sett mellom 25 og 40 år og har bakgrunn fra andre menneskerettighetsgrupperinger, anti-korrupsjonsbevegelsen og det de kaller «organizations for good governance». Det er en viss overvekt av folk fra universitets-/høyskolemiljøer, journalister og mediafolk, men ambisjonen er å folkeligjøre organisasjonen mer og mer, slik at alle kan føle seg vel og verdifulle innenfor den utfra sine forutsetninger.

MIKROFINANS OG UTVIKLINGSPROSJEKT

Nedbryting av barrierer bygd på klasse- og kulturforskjeller er viktig, og viktigst av alt er nedbrytingen

sentere seg og skape debatt om humanistiske verdier og humanisme som livssyn. Hver måned har de åpne seminarer for allmennheten i sine egne lokaler. De har også hatt flere vellykkede religions- og livssynsdialoger – «interfaith dialogues» – med ulike trosretninger for å diskutere moderne felles verdier, sekularisering og menneskerettighetsutvikling innenfor religionene.

Nylig har SOCH også lyktes med å etablere en spare-kooperasjon, enslags medlemsbank, som yter lån etter de kjente prinsippene for mikro-finansiering. Gjennom denne ytes det relativt moderate lån til etablering av næringsvirksomhet eller utdanning for flest mulig. SOCH har utviklet et kontaktnettverk med mange kompetente rådgivere innenfor de ulike felt de kaster seg ut i, og det er årsaken til at de lykkes bra med det meste.

Etter alle disse varierte aktivitetene i mindre skala gjennom to år, fra høsten 2006, har SOCH nå gått inn i et større flerårig sosialt utviklingsprosjekt for å bedre livsvilkårene for samfunnsgruppa nederst i det hinduistiske kastehierarkiet – «de urørbare»,

mandu i et bratt og uveisomt fjellandskap med mange andre kastebaserte landsbyer rundt omkring oppover åssidene i alle retninger. SOCH samarbeider tett med kommunale myndigheter i dette distriktet som heter Kavre, og Kami Gaun er styrt av noe som heter «Village Developmental Committee». Det første SOCH gjorde – i samråd med denne komiteen – var å sammenkalle til en rekke fellesmøter for landsbyens omlag 100 hushold. Deretter besøkte de hvert enkelt hushold for å kartlegge de problemer og ønsker hver familie hadde. Så laget man komiteer for de ulike problemområdene.

En overordnet ideologisk strategi for arbeidet innenfor en hinduistisk kultur er å få folk ut av den fatalistiske skjebnetro som de ofte er låst fast i, samt bygge opp selvtillit og få de til å se handlingsmuligheter. Det er også viktig å formidle en forståelse for menneskerettighetstenkning og gi en innføring i rasjonelle forklaringsmodeller for sykdom, dårlige avlinger og ulykker til avløsning for magisk-religiøse forklaringsmodeller. Ikke minst er det viktig å gi en innføring i Nepals nye og svært skjøre demokratiske

i vekst

forfatning, og de sosiale rettigheter dette gir alle individer og folkegrupper, med de plikter det gir politiske og administrative instanser i stat og kommune.

Praktisk demokrati-trening i lokalmiljøet, trening i felles beslutningsprosesser og konflikkløsninger er noe det møysommelig må øves på og ferdigheter bygges tålmodig opp over tid. SOCH begynte det praktiske arbeidet i prosjektet med å mobilisere til veiledet dugnad i utvikling av sanitærsystemer og vannforsyninger for hele landsbyen, tiltak mot avskoging og forbedring av landbruket, samt forbedring

Toalettbygging: Tradisjonen for de fleste i Kami Gaun var å bruke åssidene rundt landsbyen. De nye skoletoalettene er populære og lærerne må holde kusten på køen.

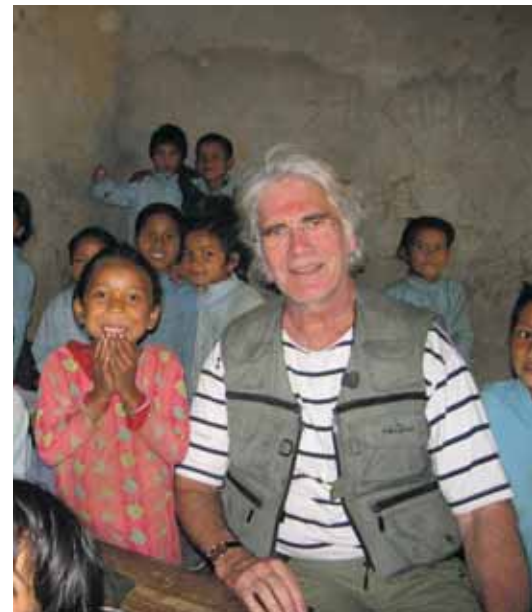
av skoletilbudet på alle nivåer, inkludert voksenopp-læring, samtalegrupper om familieproblemer, voldsbruk og rusmisbruk. Utvikling av positiv interaksjon med andre landsbyer og kaster er også en særs viktig og langsiktig oppgave for å kunne endre alle de fordomsfulle og overtrostyrte barrierene mellom dem.

SOCH er på et vis i en veldig heldig posisjon ved å ha så gode og livsviktige saker å kunne engasjere seg humanistisk i. Det skaper en enestående god og entusiastisk organisasjonskultur. Det skal bli spennende å følge den nye nepalske humanist-organisasjonen videre.

Kjartan Selnes, spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund, har bistått SOCH som sosiologisk konsulent på organisasjonsoppbygging og på humanistiske måter å markere seg på i samfunn og kultur.

Kami Gaun ligger i en bratt fjellskråning, i åsene omkring ligger det andre landsbyer med høykasteinnbyggere.

Kami Gaun har mange barn og en relativt stor barneskole i nærmiljøet, men svært mange lavkastejenter faller ut av skolen. SOCH arbeider systematisk, blant annet med ekstraundervisning og personlig oppfølging, for å få dem tilbake. Artikkelforfatteren blir her godt mottatt av skolens åpne og spontane elever.

Kaste – rigid regelverk for undertrykkelse

Det hinduistiske kastesystemet de ønsker å bote på har mange regionale og lokale varianter med ulike hierarkiske inndelinger og underdelinger innenfor de fire overordnede hovedkastene. I Nepal er disse: 1. Braminer (religiøse ledere og lærere); 2. Chetri (herskere, militære, administratorer); 3. Vaisaya (handel og økonomisk virke); 4. Sudra (bønder, håndverkere, arbeidere og tjenere); 5. Kasteløse/Uberørbare/Daliter (renhold og «urene» yrker som slakting, preparering av skinn og lær osv.)

Kastene er altså tradisjonelt knyttet til hovedyrker, samfunnsposisjoner og maktforhold. Overgangen mellom grupper innenfor Sudra og Daliter er flytende. Eksempelvis er Kami Gaun opprinnelig en kaste for smeder og metallarbeidere – «Kami» betyr smed – og klassifiseres innen Sudra sammen med kastene for skreddere og skomakere, men behandles av overordnede kaster mer som Daliter.

Kastesystemets sosiale funksjon har vært å lage stabiliserende strukturer for sosial samhandling, men er blitt pervertert til et rigid og ritualisert regelverk for makt og undertrykkelse som er fastholdt av en overordnet religiøs virkelighetsoppfatning. Men hinduisme er i praksis i større grad et ritualisert mønster av innarbeidede holdninger og handlinger til ulike grupper av medmennesker enn det er dogmer og trossetninger. En vanlig inder eller nepaleser kan ikke redegjøre i særlig grad for hinduismens tros lære og teologi, men følger stort sett sedvaner og tradisjoner. Det er disse det gjelder å bearbeide i humanistisk utviklingsarbeid.

Som i India regner man med at en femtedel av nepaleserne tilhører de laveste og mest diskriminerte kastene. Omfattende prosjekter i regi av myndighetene forsøker å utlikne kasteforskjellene

og få de marginaliserte kastene mer på linje med de øvrige, både økonomisk, sosialt og kulturelt. Mye utenlandsk utviklingshjelp er også rettet inn mot de laveste kastene, som administrativt navngies som «scheduled castes». SOCH får midler både fra myndighetene og fra utenlandske bistandsorganisasjoner. Prosjektet i Kami Gaun blir i stor grad finansiert med støtte fra HAMU (Humanistisk Aksjon for Menneskerettigheter i U-land), HEFs humanitæraksjon med rett til midler fra NORAD, (se side 28 dette nummer).

UNDER DOBBELT ILD

Under den tiårige borgerkrigen har de marginaliserte kastene i Nepal vært under et ekstremt press fra både den kommunistiske maoistgeriljaen og regjeringshæren. Maoistene har spekulert i lavkastenes undertrykte posisjon for å mobilisere dem i sin form for kamp. Samtidig har regjeringsstyrkene slått til mot de samme kastene fordi de skal ha fungert som hovedsete for geriljaopprøret. Det har medført at lavkastene har befunnet seg i en ekstremt fastlåst situasjon, hvor de har stått i kryssild mellom maoistgeriljaen og regjeringshæren.

Sivile i de laveste kastene har vært utstøtt for ekstreme mengder vold og tortur – både fra regjeringshærens, maoistenes og, ikke minst, politiets side. Overfor mennesker i de laveste kastene – som oppfattes som «urene» – har det nesten ikke vært grenser for hva slags oppførsel høyere kaster kan tillate seg. I det siste er det kommet fram en rekke skrekkehistorier om hvordan høykastemenn innenfor hæren, maoistgeriljaen og politiet har bedrevet seksuell utnyttelse og voldtekt av lavkastekvinner, i tillegg til alskens former for ufyseligheter og grov utbytting av denne befolkningsgruppen generelt.

Lokale innsamlingsaksjoner for HAMU:

Vil satse på jenter

Jenter ifra Lambadistammen risikerer å bli drept som nyfødt, men et HAMU-støttet skoleprosjekt har vært med å heve deres status. Dette er et av prosjektene som vil få støtte gjennom årets innsamlingsaksjoner.

Tekst: Sara Mauland

bestikkes til å sende jentene til skolen, er det nå så stor pågang at man har begrenset inntaket til et jentebarn per familie.

I 2009 ønsker HAMU å øke tildelingen til skolen, og vi håper årets lokale innsamlingsaksjoner vil kunne bidra til det. Vi ønsker å gi lærerne på skolen en liten lønnsøkning, noe som er nødvendig på grunn av generell prisstigning i India, og bedre sanitærforholdene på skolen. Men vi øker ikke antall skoleplasser, siden det egentlig er myndighetenes oppgave å tilby alle skoleplass. Når skolen nå kan vise til gode resultater og stor pågang fra elever håper vi

Mange av innbyggerne står i gjeld til landeiere i nabolandsbyene og som betaling må de arbeide for dem, noe som betyr at de i realiteten er låst i en moderne form for slaveri. Mangel på andre yrkesmuligheter enn de lavkastens urene yrker gjør at ungdommen mister troen på framtida, og alkoholisme er et utbredt problem. Derfor er det å sette i gang inntektsskapende tiltak, samt generelt helsearbeid, viktige bidrag til å øke levestandarden for landsbyboerne.

LOKALE INNSAMLINGSAKSJONER I 2009

Dette er to av fire prosjekt HAMU har valgt å fokusere på i forbindelse med lokale innsamlingsaksjoner i 2009. I tillegg til disse retter vi fokus på et prosjekt for rehabilitering av ungeprostituerte i Uganda og et prosjekt for å styrke menneskerettighetssituasjon for gatebarn i det nordlige Brasil.

Alle prosjektene har et klart menneskerettighetsfokus, barn og unge som sentral målgruppe og er rettet mot samfunnets svakeste. På denne måten ønsker HAMU også å få fram bredden i sitt engasjement.

Lokallag som vil gjennomføre innsamlingsaksjoner kan velge hvilket av prosjektene de vil støtte. Det er laget nytt informasjonsmaterieill som beskriver de fire prosjektene, og dette kan bestilles på internett (www.hamu.no). Det som er vesentlig i år – etter HEFs vedtak i 2008 om å legge ned Frihetsaksjonen – er at det nå er opp til det enkelte lag å bestemme om det skal arrangeres innsamlingsaksjon og når på året denne eventuelt skal gjennomføres.

For HAMU-styret er det å få spredt informasjon om prosjektene i våre samarbeidsland og skape bevissthet rundt HEFs internasjonale engasjement en viktig del av innsamlingsaksjonene.

Sara Mauland sitter i HAMU-styret.

Jentene på Gandhari-skolen. Når skolen får besøk har de selvfølgelig kledd seg i sin fineste stas. Foto:

Ute på et støvete, tørt jorde i et veikryss nord i delstaten Andra Pradesh i India ligger en beskjeden, liten, blå bygning. Et steinkast unna ligger et lite murhus bygd ut med en skeiv stråhytte på baksiden. Dette er jenteskolen Gandhari, som HAMU har støttet i 15 år. Til tross for sitt beskjedne utseende har skolen oppnådd svært gode resultater. Skolen ble opprettet fordi Lambadistammen var kjent for å behandle jentebarna sine svært dårlig. Som i resten av India ønsket foreldre seg gutter, noe som resulterte både i bevisst forskjellsbehandling og regelrette drap på nyfødte jentebarn. En av målsettingene med skoleprosjektet var å heve statusen til jentebarn i området og dermed redusere jentedrap og systematisk diskriminering.

En fersk evaluering tyder på at HAMUs samarbeidspartner SAMSKAR er i ferd med å lykkes med det. Mens foreldrene tidligere måtte overtales og

at dette vil bidra til å legge press på myndighetene til å gå inn og ta på seg finansieringen av skolen.

VIL LØFTE DE KASTELØSE

I nabolandet Nepal ønsker humanistorganisasjonen SOCH (Society for Humanism Nepal) å reformere Kami Gaun, en landsby av kasteløse (se side 26-27). Høsten 2008 bidro HAMU med i underkant av 100 000 kr i støtte til oppstart av prosjektet. Landsbyen, som teller 900 innbyggere, hadde tidligere rent drikkevann, men vannledningen er ødelagt og nærmeste vannkilde er to kilometer unna. Første fase innebærer blant annet reparasjon av vannledningen, og å installere toaletter i ti hus for å bedre de sanitære forholdene i landsbyen. Det er anslått at å installere et nytt toalett vil koste ca. 500 kr per hus. Ekstra penger gjennom innsamling til prosjektet kan gi flere toaletter.

Vil du arrangere innsamlingsaksjon – kom på inspirasjonsmøte

**Internasjonal solidaritetskonferanse
21. mars i Humanismens hus, Oslo**

Vi håper mange vil være med å bidra til lokale aksjoner i år. HAMUs dagskonferanse er åpen for alle interesserte.

Møt representanter fra våre samarbeidspartnere i Nepal og Uganda! De vil være til stede og informere om sine humanistgruppers arbeid og menneskerettighetssituasjonen i sine respektive land. Representanter fra HAMU-styret vil informere om engasjementet i India og Brasil, og det vil bli holdt workshops rundt praktiske tema, for eksempel hvordan lage innsamlingsaksjon lokalt.

Selve konferansen er gratis og påmeldingsfristen er SNAREST til kbrbyhni@online.no.

100-årsjubileum for organisert fritenkeri i Norge

Et hundreårsjubileum har nesten gått oss hus forbi: i januar 1909 kom en tidlig forløper for Fri tanke, *Frie Tanker*, ut i Kristiania. «Et lite, uanselig blad», ifølge Human-Etikk 2-1984, men dette var altså organ for Kristiania Fritænkerforening, det første kjente forsøket på organisert fritenkeri i Norge. Bladet var svært radikalt og preget av optimismen ved et nytt århundre og en ny klasse. Det henviste til Newton, Diderot, Voltaire, Rousseau og Darwin, de naturvitenskapelige landvinningene og Opplysningstidens filosofer. Navnene fra bladet finnes da også igjen blant lederne i Norges Ungsocialistiske Forbund, som samme år brøt ut fra Arbeiderpartiets Ungdomsorganisasjon.

Kristiania Fritænkerforening eksisterte ikke lenge og satte få spor etter seg, men sådde sporen til nye foreninger. Samme år ble Fritænkerklubben i Bergen stiftet. Fra 1911-1915 ga foreningen ut bladet *Fritænkeren*. Også andre steder ble det etter hvert gjort forsøk på å etablere fritenkerforeninger,

men bortsett fra Bergen ser det mest aktive miljøet faktisk å ha vært i Stavanger. I januar 1913 kom delegater fra Bergen og Stavanger sammen og stiftet Norges Fritænkerforbund (NFTF) som hadde som formål å samle fritenkermiljøene i Norge. NFTF var internasjonalt orientert og Fritænkeren brakte oversettelser fra franske og tyske blader og refererte fra internasjonale konferanser.

Æresmedlem i foreningen var Gerhard Henrik Armauer Hansen, leprabasillens oppdager og en av de første til å introdusere Darwin i Norge, og han holdt for eksempel foredrag om «Arvelighet». Blant andre aktive medlemmer var Elise «Ottar» Ottesen (-Jensen), som seinere ble en kjent seksualopplysningspioner og kvinneforkjemper.

I 1912 var *Fritænkerens* redaktør, Arnfred Olesen, den siste som ble dømt for blasfemi i Norge og måtte betale 10 kroner i bot. Bladet gikk inn under 1. Verdenskrig.

Kilde: *Human-Etikk* 2/84

Er du HEF-medlem mellom 15 og 26?

Du er ikke automatisk medlem i Humanistisk Ungdom!

Meld deg inn i dag – sammen er vi sterke!

Du får medlemskap for bare kr 50.

Innmelding: Send SMS til 1960: <InnmeldingHU> + navn og fødselsdato

Les mer på humanistiskungdom.no/blimedlem

Humanistisk Ungdom

Møt HAMU!

Human-Etisk Forbund har en egen hjelpeorganisasjon som heter HAMU. Formålet er å støtte arbeidet for menneskerettigheter i utviklingsland. HAMU prioriterer hjelp til mennesker som misbrukes eller undertrykkes på religiøst eller kulturelt grunnlag.

HAMUs virksomhet styres av årsmøtet, et arbeidende styre og en daglig leder. Hovedstyret i Human-Etisk Forbund utgjør årsmøtet. Virksomheten drives etter humanistiske verdier .

HEFs landsmøte i 2008 la ned Frihetsaksjonen. HAMU har bestemt seg for å videreføre innsamlingsaksjonen, men nå i egen regi som **HAMUs innsamlingsaksjon**. Vi har innsett at vi trenger flere ressurser til dette arbeidet, og har derfor behov for å sette sammen et nasjonalt aksjonsutvalg som skal drive aksjonen videre. Vi ønsker oss aktive medlemmer fra hele landet.

Denne innsamlingsaksjonen er norske humanisters egen innsamlingsaksjon, og hjelper medmennesker som er ofre for undertrykking på religiøst eller kulturelt grunnlag. I femten år har HAMU samlet inn penger til prosjekter i India, siden 2004 har vi støttet prosjekter i Nepal, Uganda og Brasil.

Innsamlingsaksjonen er motivert av vårt syn på mennesket: At alle mennesker har verdi, verdighet og rettigheter . Humanisme er også å ta ansvar for og ta vare på hverandre. Toleranse er et viktig begrep i humanismen. Men toleransen har også en grense: Vi kan ikke tåle brudd på menneskerettighetene.

Les mer om norske humanisters bidrag til menneskerettighetsarbeid på: www.human.no eller: www.hamu.no

Bli med i aksjonsutvalget!
Meld din interesse til stranden@human.no

HAMU-styret 2009: Tuva B. Dahl, Einar Braathen (leder), Sveinung Legard, Gunnar Olafsen (nestleder), Gunhild J. Stranden (daglig leder og sekretær),

Kristin Bryhni, Sara N. Mauland. I tillegg ble Lars Gule ble valgt inn i styret på årsmøtet 2009.

I 2008 gikk over 1,5 millioner kroner til våre forskjellige prosjekter. For å gi flere en stabil og trygg framtid, må vi være sikre på at våre trofaste givere vil fortsette å sende penger til oss. For at hjelpen skal nå flere, er vi avhengig av flere faste givere.

Bli fast giver!

Kontonummer: 6026 05 32629

Nigerianske humanister bekjemper heksetro

Barn og ungdom i Akwa-Ibom-regionen demonstrerer mot beskyldninger om at de er hekser og krever at overgriperne stilles til ansvar. Foto: Scanpix/AFP

I Nigeria er ikke heksetro historie, underholdning eller selvrealisering, men dødsens alvor. Unge nigerianske humanister kjemper mot en heksetro som tar livet av barn.

Tekst: Even Gran

Historiene er mange og grusomme. Barn blir grovt mishandlet, isolert og utstøtt fra familiene sine. Årsaken er den eldgamle troen på hekser i Afrika. Når noe negativt skjer, har man behov for forklaring, og i mange afrikanske land er det vanlig å skyld på en «heks». En skulle kanskje tro at kristendom bidro i siviliserende retning, men her i Akwa-Ibom-regionen i Nigeria kombinerer lokale pinsekristne pastorer kristendom med gammel heksetro. Pastoren peker ut «heksa» eller «trollmannen» som skal være årsak til elendigheten, og i Nigeria er det i stigende grad barn det går ut over.

En dokumentar fra Britiske Channel 4 (finnes på Youtube.com) viser hvordan en pinsekristen pastor tjener grovt på å «kurere barn for hekseri». Over 1700 norske kroner krever han for å «drive ut demonen». Hvis foreldrene ikke kan betale, blir

barna sperret inne til foreldrene skaffer penger. I andre tilfeller er det foreldrene selv som forsøker å drive ut hekseriet. Dette skjer først og fremst gjennom fysisk mishandling. Hvis mishandlingen ikke «lykkes», støter de barna fra seg.

Det finnes hjelpetilbud til disse barna, men kapasiteten er dårlig. Det er trolig mange barn som ikke får den hjelpen de trenger etter å ha blitt offer for ukulturen.

TOLV BARN DREPT SIDE 2005

Young Humanists Network (YHN) i Nigeria har startet en kampanje mot heksedrap, Yemi Ademowo Johnson, har satt igang et prosjekt for å få en slutt på overgrepene.

Prosjektet heter HAWK, Humanists Against Witch Killing (Humanister mot heksered), og konsentrerer seg primært om Akwa-Ibom-regionen i Nigeria.

– Målet med prosjektet er å få folk til å forstå at det ikke finnes hekser, og at de må protestere når det kommer pinsekristne pastorer og anklager barn og kvinner for slikt.

HAWK arbeider med å skape allianser med lokale ressurspersoner og eksponere de pastorene som driver med dette.

– Vi vil stille dem til ansvar for sine handlinger, sier han.

HAWK-prosjektet jobber også for å hjelpe barn og kvinner som allerede er rammet av heksebeskyldninger.

Ademowo Johnson forteller at prosjektet har en tredelt strategi for å få slutt på mishandlingen. Den første fasen, kartleggingen, er de allerede ferdig med.

– Vi har funnet 215 barn og 52 kvinner i Akwa-Ibom-regionen som har blitt anklaget for hekseri mellom 2005 og 2008. Tolv av disse barna, og fire eldre kvinner, har blitt drept gjennom steining eller at de har blitt syke og forlatt i ensomhet for dø, sier han til Fritanke.no.

Ademowo Johnsons engasjement ble tent da han avtjente sin nasjonale ungdomstjeneste i 2006 sør i Nigeria. Han og en venn var tilfeldigvis til stede og fikk reddet livet til en 13-årig jente som var i ferd med å bli steinet av en mobb som mente hun var heks. Ademowo Johnson skriver om dette i en kommentar på Fritanke.no.

Kampen mot heksedrap er i ferd med å få myndighetene til å våkne, og det er foretatt flere arrestasjoner av religiøse ledere, blant annet pastoren som i Ch4-dokumentaren hevder han har tatt livet av over 100 barnehekser.

STØTTE FRA OSLO HEF

Noen av barna har imidlertid blitt tatt vare på av hjelpeorganisasjonen CRARN - Child Rights and Rehabilitation Network – som driver et barnehjem i Akwa-Ibom-regionen.

Yemi Ademowo Johnson og HAWK samarbeider tett med CRARN, Universitetet i Ibadan, en rekke lokale humanistgrupper, samt Human Etisk Forbund, Oslo fylkeslag.

Fylkeslaget har så langt bidratt med 12.000 kroner til prosjektet.

– Vi har planer om å fortsette støtten i år, hvis rapportene viser at prosjektet er effektivt, sier Anne Brinch Skaara, organisasjonssekretær i Human-Etisk Forbund, Oslo fylkeslag.

Hun understreker at HAWK er et prosjekt som går rett til kjernen av hva Human-Etisk Forbund bør støtte, ettersom det motarbeider direkte negative konsekvenser av religiøse forestillinger.

– Det har også vært viktig for fylkeslaget å støtte dette, både moralsk og økonomisk, fordi det er et eksempel på unge humanister som engasjerer seg under svært vanskelige kår, sier Brinch Skaara.

Oslo fylkeslag av Human-Etisk Forbund mener dette er et prosjekt som burde støttes gjennom HEFs humanitæraksjon, HAMU. HAMU har sagt at de foreløpig ikke har kapasitet til å spre sitt engasjement til enda ett land.

Vil du hjelpe HAWK med å få en slutt på barnemishandlingen i Nigeria?

Se HawkAfrica.blogspot.com

Du kan også donere penger til HAWK eller CARN.

Ta kontakt med Yemi Ademowo Johnson på e-post yemijohnson@gmail.com for mer informasjon.

Det finnes regler i krig. Hvorfor blir de ikke fulgt?

Med fortsatt ferske bilder av drepte palestinske barn på netthinnen, kan spørsmålet stilles om hva som er poenget med å ha regler for krig når de tilsynelatende ikke fungerer?

Hva er menneskerettigheter?

Leder for Menneskerettighetsakademiet, Lillian Hjorth, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

Internasjonal humanitær rett er regler som gjelder i krigssituasjoner. I likhet med menneskerettighetene er humanitærretten en del av *folkeretten* – de avtaler og den sedvane som eksisterer mellom statene i verdenssamfunnet. Siktemålet med humanitærretten, eller *krigens folkerett* som den ofte kalles, er å begrense lidelsene som forårsakes av krig og konflikt og beskytte og hjelpe ofrene så langt som mulig. Humanitærretten er en konsekvens av krigens realitet, uavhengig av årsakene til krigen og om den er startet lovlig eller ulovlig.

Hjørnesteinene i den internasjonale humanitærretten er de fire Genevekonvensjonene fra 1949 med tilleggsprotokoller fra 1977. Hovedpoenget er å begrense partenes rett til å velge hvilke metoder og midler de kan bruke i krigføringen, og å beskytte uskyldige mennesker samt eiendom. En sentral regel er at angrepene utelukkende må rettes mot militære mål. Sivilbefolkningen skal ikke rammes. Det er forbudt å drepe eller såre en motstander som overgir seg eller som ikke lenger tar del i kampene. Det er ikke tillatt å bruke våpen eller metoder som kan forårsake unødvendige tap eller lidelser. Sårede og syke skal gis pleie og medisinsk personell og utstyr må spares. Personer og gjenstander som er merket med det røde korset og den røde halvmånen skal respekteres. Stridende som er tatt til fange, samt sivile som er i motpartens hender, skal behandles human og beskyttes mot volds- og gjengjeldelsehandlinger. Når statene blir parter til regelverket, forplikter de seg til å vedta lovgivning for å straffe personer som har gjort seg skyldige i alvorlige brudd på konvensjonene. De skal straffeforfølge mistenkte krigsforbrytere i egne domstoler eller overlevere dem til rettsforfølgelse i en annen stat.

HVEM ER ANSVARLIGE FOR SIVILBEFOLKNINGENS LIDELSE?

Når det gjelder krigen i Gaza blir det fra mange hold hevdet at partene har brutt krigens folkerett. Anklagene går ut på at Hamas har bedrevet vilkårlig rakettutskytning mot israelske byer, mens Israel har utført massiv krigføring mot tettbygde områder og truffet sykehus, skoler og andre sivile bygninger,

Sivile blir uunngåelig ofre i krigshandlinger, som dette søskenparet i Gaza, som sørger over døde slektninger. Foto: Scanpix

samt hindret Røde Kors adgang til krigsskueplassen for å behandle og evakuere sårede. Mange fremhever også det de mener er uproporsjonal maktbruk fra israelsk side. Tallene som refereres i ulike medier, er at mellom ti og tjue israelere ble drept, mens mer enn tusen palestinere ble ofre for krigen, herav flere hundre kvinner og barn.

Partene i en krig vil ofte hevde at handlingene de selv har utført, på tross av lidelser for sivilbefolkningen og store tapstall, har vært nødvendige, og at det er motstanderen som i bunn og grunn er ansvarlig for krigsutbruddet. Dette er også en årsak til at partene ikke oftere lever opp til sine forpliktelser om å granske overgrep og stille sikkerhetsstyrker og militære til ansvar i rettsoppgjør.

Når det gjelder det internasjonale samfunns mekanismer for å reagere på påståtte folkerettsbrudd, er disse ikke av en slik karakter at det er noen garanti for at overgriperne blir straffet. Det er enda ikke utviklet et effektivt sentralisert system som automatisk iverksetter rettsforfølgelse og sanksjoner – det finnes ikke noe «verdenspoliti». Statene er fremdeles, for en stor grad, suverene aktører som kan gjøre som de vil.

INTERNASJONALE DOMSTOLER VIKTIGE

Imidlertid har det skjedd viktige fremskritt de siste årene. På 1990-tallet vedtok FNs Sikkerhetsråd å opprette to internasjonale straffedomstoler som skulle etterforske og dømme i forhold til krigsforbrytelser som hadde funnet sted under konfliktene i det tidligere Jugoslavia og i Rwanda. Senere har

det kommet til andre lignende rettsinstanser. I 2002 så den permanente internasjonale straffedomstolen (ICC) dagens lys i Haag, Nederland. Domstolen skal straffeforfølge krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. I dag er rundt 110 stater parter, deriblant Norge. Det er viktig å arbeide for at flere stater slutter seg til, da det bare er statspartene som omfattes av domstolens jurisdiksjon. Unntaket er når FNs Sikkerhetsråd bestemmer seg for å henvise en alvorlig krigs- eller krisesituasjon til domstolen for behandling. Fordi Israel ikke er part til den internasjonale domstolen, vil de påståtte krigsforbrytelsene i Gaza ikke være aktuelle for behandling her. Det er videre lite trolig at FNs Sikkerhetsråd vil henvise denne situasjonen til domstolen. Tidligere erfaringer tyder på at USA som en av Sikkerhetsrådets veto-makter gjerne nedlegger veto i saker der Israel er direkte berørt.

Konflikten i Midtøsten er en av de vanskeligste utfordringene i vår tid og et sted der vi ser at folkeretten kan kræsje mot makten. I påvente av et mer effektivt sanksjonssystem, som kan sikre større respekt for humanitærretten og hindre straffrihet, må vi fortsette å fordømme brudd og bygge politisk press for å straffeforfølge overgrep. Når det gjelder krigen i Gaza er det vesentlig å gjennomføre en grundig granskning, slik blant andre FNs høykommissær for menneskerettigheter har bedt om. Alt må gjøres for at overgriperne, uavhengig av hvilke side de tilhører, kan bli ansvarliggjort. Bare da kan fremtidige forbrytelser forebygges og uskyldige liv spares.

Hamas sitt emblem. Det palestinske landområdet – som for Hamas inkluderer heile dagens Israel – er sentralt plassert øvst i emblemet. Dei to sverda er å kjenna att frå al Ikhwan sitt emblem, medan bygningen i bakgrunnen er Klippemoskeen i Jerusalem.

Islamisme, nasjonalisme og jødehat

Kva slags ideologi er det egentleg Hamas står for? Organisasjonen sitt charter frå 1988 kombinerer islamistisk fundamentalisme med ein brennande nasjonalisme.

Tekst: Øyvind Strømmen

To palestinsk-israelske krigar har bråte ut i denne regionen. Den eine er den palestinske nasjonens sin krig for fridom frå okkupasjon og for si rett til ein uavhengig stat. Einkvar anstendig person burde støtte denne kampen. Den andre krigen er drive av fanatisk islam, frå Iran til Gaza og frå Libanon til Ramallah, for å øydelegge Israel og drive jødane ut av landet deira. Einkvar anstendig person burde ta avstand frå denne kampen. (Amos Oz)

Den viktige islamistiske tenkjaren Maududi avviste ein kvar form for «rasemessig eller nasjonell forfengelegheit».

Sayyid Qutb, ein annan sentral islamistisk tenkjar, var ein markant kritikar av arabisk og egyptisk nasjonalisme, og meinte at «fedrelandet er dar-al Islam (islams hus), herskaren Gud og grunnlova Koranen». I «Milepælar» skriv han: «Dei må fjerna alle element av *jabiliyya* (barbari, det at menneske herskar over menneske) som gjer dette konseptet ureint og som kan vera utslag av løynd polyteisme, som det å setja heimlandet på line med Gud, eller det å setja rase eller nasjon der, eller slektskap og materielle interesser.»

Heilag land

Islamismen er altså langt på veg ein anti-nasjonalistisk ideologi, og dei aller fleste islamistiske rørsler har fokusert og fokuserer stadig på sin kamp som eit steg i kampen for islam. Det gjer også Hamas, men organisasjonen skil seg likevel ut.

Hamas er utvilsamt er ei islamistisk rørsle, med både historiske og noverandre koplingar til andre

islamistiske organisasjonar – særleg den muslimske brorskapen, al Ikhwan. Organisasjonen sitt charter understrekar også tilhøyret til denne opphavleg egyptiske organisasjonen, som vert omtala som «den største islamske rørsle i moderne tid (...), kjenneteikna av djup refleksjon, presise idear og heilskapleg forståing av alle sider ved islam i alle livets aspekt». Men der den palestinske avdelinga av den muslimske brorskapen – grunnlagt alt i 1946 – arbeidde for å «gjenislamisera» det palestinske samfunnet gjennom moskear og sosialt arbeid, satsa Hamas frå starten av på militante metodar. I løpet av dei fyrste åra danna rørsle ei sosial, religiøs og politisk grein og ei væpna og aktivistisk grein: al-Qassambrigadene.

Det som samstundes skil Hamas frå dei fleste andre islamistiske rørsler er nettopp fokuset på fedrelandet, *al watan*, og på nasjonalismen, *al wataniyya*. I Hamas-charteret heiter det ganske enkelt: «Fedrelandet og nasjonalismen er ein del av den islamske trua». Og vidare: «Om andre nasjonalistiske rørsler er knytt til materialistiske, menneskelege

eller regionale kampsaker, har Hamas sin nasjonalisme alle desse elementa, men også dei viktigare elementa som gjer rørsla sjel og liv».

Denne uvanlege kombinasjonen av islamisme og nasjonalisme inneber også at det å gje opp delar av den nasjonalistiske kampen vert likestilt med å gje opp islam. Dermed er Hamas sin nasjonalisme i stor grad religiøst tufta. Det vert vidare understreka av at heile Palestina (som for Hamas inkluderer heile dagens Israel) er definert som heilag islamsk territorium, *waqf*. «Såkalla frededelege løysingar og internasjonale konferansar» er bortkasta tid, fortel Hamas-charteret: «Det finst inga anna løysing på det palestinske spørsmålet enn *jihad*».

Nokon vil kanskje likevel sjå på fokuset på nasjonalstaten som eit uttrykk for at Hamas er meir pragmatisk enn det er vanleg å oppfatta organisasjonen som. Andre har tolka ideane om Palestina som eit heilag land som eit uttrykk for at Hamas er påverka av religiøs sionisme, og av *jødiske* idear om «det lova landet». Om ikkje anna syner fokuset på nasjonalstaten – rett nok i ei religiøs ramme – at Hamas er meir enn viljuge til å ta opp i seg idear som ikkje skriv seg frå islam som religion og heller ikkje frå islamismen som politisk ideologi.

EUROPEISK JØDEHAT – I ISLAMSK DRAKT

Hamas sitt jødehat – som rett nok skil seg lite frå jødehatet ein finn i mange andre islamistiske rørsler – ber på same vis i stor grad preg av å vera henta frå ulike kjelder. Sjølv om Hamas sine tallause verbale åtak på jødane til dels er strødd med referansar frå Koranen og andre islamske tekstar er mykje av det konkrete innhaldet til å kjenna att frå europeisk antisemittisme.

I den Hamas-tilknytte avisa *Filastin al-Muslima* (Det muslimske Palestina) vert jødane skildra som «den jødiske Satan», «menneskeheita sin blodsugar» og også som «nazistar», ei samanlikning som også går att fleire stader i organisasjonen sitt charter, og i blant også i den norske Midtausten-debatten. Ironien blir komplett når Hamas i charteret sitt viser til det kjende antisemittiske falsknarverket Sions Vises Protokollar – eit verk som stod sentralt i europeisk antisemittisme i særleg 1920- og 1930-åra, og som vart flittig nytta av nazistane. I Hamas-charteret heiter det:

«Verdssionismen og de imperialistiske statene har med smarte grep og strategisk planlegging freista å skyva dei arabiske statane, ein etter ein, ut av folden som står mot sionismen. Målet er til slutt å isolera det palestinske folk. (...)

Hamas utfordrar dei arabiske og islamske folk til å handla oppriktig og utretteleg for å forpurra denne djevlske uttenkte plan (...). I dag er det Palestina, og i morgon kan det vera eit anna land eller andre land. Sionismen har ikkje noko magemål, og etter Palestina vil dei inderleg ynskja å ekspandera til Nilen og Eufkrat. Etter å ha fordøyd erobringa av eit land som dei har lagt handa på, vil dei sjå framover mot nye erobringar.

Deira renkespel har vorte utlagt i Sions Vises Protokollar, og deira noverande framferd er det beste prøvet på det som vert sagt der».

Charteret nøyer seg ikkje med det, men hevdar

også – framleis i tråd med vestlege jødehatarar – at «fienden» har teke kontroll over media, at dei stod bak den franske revolusjonen, den russiske revolusjonen, koloniseringa, fyrste verdskrigen og andre verdskrigen. Vidare vert det påstått at den jødiske konspirasjonen står bak ymse «hemmelege selskap», inklusiv frimurarane, Rotary og Lions. Målet med desse organisasjonane er – ifølgje charteret – å «sabotera samfunna og fremma sionistiske interesser». Eit

«Hamas sitt jødehat er langt på veg vestleg jødehat påført ei islamsk drakt».

utal FN-resolusjon i Israel sin disfavør til trass, vert også FN sagt å vera eit verktøy oppretta av dei jødiske konspiratorane for å kunna «herska over verda».

Det er i det heile lite – iallfall på overflata – som skiljer jødehatet i Hamas sitt charter frå vestleg jødehat dei siste to hundreåra. At charteret også syner til utvalde vers i Koranen som er meint å understreka ideen om den jødiske verdskonspirasjonen endrar lite på det: Hamas sitt jødehat er langt på veg vestleg jødehat påført ei islamsk drakt.

ER DET HÅP?

Ein del meiner at Hamas sitt charter, som vart skriva i 1988, er mindre relevant i dag – og at organisasjonen har synt seg meir pragmatisk enn ein skulle tru om ein les charteret.

Det siste finst det eit visst grunnlag for å hevda. I 1996 såg Hamas på valdeltaking som ei godkjenning av Oslo-prosessen og *Filastin al-Muslima* omtalte valet som «eit karneval», basert på «dyrking av falskhet og ignorering av sanninga», sjølv om dei understreka at dei ikkje var mot val av prinsipp. I 2006 tok Hamas aktivt del i valet, som dei også vann. Etter valsigeren la organisasjonen mindre vekt på *jihad*, og større vekt på nasjonal sameining. Hamas-statministeren Ismail Haniyeh – rekna som ein av Hamas sine meir pragmatisk orienterte menn – opna for ei *mellombels* fredsavtale med Israel dersom palestinarane fekk sin eigen stat.

Men Hamas ser ikkje ut til å vera viljuge til å strekkja seg *lenger* enn det, og etter den militære konflikta mellom Fatah og Hamas i juni 2006 og krigføringa mellom Israel og Hamas rundt årsskiftet tyder fint lite på at moderate krefter vinn fram innan Hamas.

At charteret skulle vera irrelevant er det også lite som tyder på. I 2006 sa medgrunnleggjaren Mahmud az-Zahar, som tilhøyrer organisasjonen sin radikale fløy, at det ikkje kom på tale å endra eit einaste ord i charteret. Az-Zahar er utvilsamt ein av leiarane i Hamas-rørsla, og har fungert som utanriksminister. Han har tette band til Hamas sin militære fløy, Kassam-brigadene. I oktober 2008 la ein annan toppfigur i Hamas, Ayman Taha, skulda for finanskrisa hjå den «jødiske lobbyen», som han også sa at «kontrollerer det amerikanske valet» og «definerer utanrikspolitikken til kva som helst ny regjering i Statane, og det på ein slik måte at [den jødiske lobbyen] heldt på kontrollen av den amerikanske regjeringa og den amerikanske økonomien».

Tonane frå charteret er til å kjenna att.

Vil ikkje snakka med Hamas

Høgrekreftene i Israel gjorde eit svært godt val i byrjinga av året, sjølv om Tzipi Livni sitt sentrumsorienterte parti Kadima fekk 28 Knesset-representantar, mot høgerepartiet Likud sine 27.

Den verkelege jokeren i israelsk politikk vert på mange måtar likevel Yisrael Beitenu, eit sterkt nasjonalistisk parti, som med 15 Knesset-representantar no er landets tredje største. I skrivande stund ser det ut for at Yisrael Beitenu-leiaren Avigdor Lieberman vil støt Likud-leiar Benjamin Netanyahu som landets neste statsminister. 20. februar ble Netanyahu bedt om å skipa regjering. Han vert rekna som ein *hardliner* i tilhøvet til palestinarane, og har uttrykt ynskje

om å kasta Hamas frå makta i Gaza. Det er lite truleg at han vil arbeida for ei fredsavtale med Hamas, sjølv om både israelsk politikk og israelske politikarar har overraska før. Det er også verdt å leggja merke til at meiningsmålingar i Israel tidlegare har vist at eit fleirtal av israelarane stør direkte våpenkvilesamtaler.

Tzipi Livni, som avviste å gå i koalisjonsregjering med Netanyahu og co, sa i valkampen klart ifrå om at ho ikkje vil forhandla direkte med den islamistiske rørsla, men at ho ynskjer å aktivt søkja fred med arabiske land og moderate palestinske krefter: – Om me ikkje lager eit fredsutkast på hebraisk, vil det verta diktert til oss på arabisk, fransk eller engelsk, åtvåra Livni.

En mer mangfoldig humanisme

Det er nødvendig å ha egen humanistgruppe for afrikansk-amerikanere, mener Norm R. Allen Jr, som stolt viser fram biblioteket til CFI i Buffalo. Foto: Moa Myklebust.

Om Center for Inquiry (CFI)

Center for Inquiry (CFI) har sitt hovedkvarter i Buffalo, strategisk nært State University of New York, hvor CFI-leder og amerikansk humanismes Grand Old Man, Paul Kurtz (83), er professor emeritus. CFI er tilknyttet Council for Secular Humanism. CFI har som målsetting å samle fritenkere, rasjonalister, skeptikere, humanister, ateister og agnostikere. CFI driver forlag, tidsskriftet *Free Inquiry* og Center for Inquiry Libraries (CFI Libraries) i Buffalo, og har avdelinger i mange andre byer i USA og Canada og ellers i verden.

www.centerforinquiry.net

Den afrikansk-amerikanske humanistlederen Norm R. Allen ønsker å gjøre humanismen interessant for unge, ikke-hvite, kvinner og homofile.

Tekst: Moa Myklebust

Det er strålende at Barack Obama ble valgt til amerikansk president! Han gjør en flott jobb, men det er synd at han støtter statlig finansiering av trosbaserte tiltak. Det er nødt til å fungere diskriminerende. Her fortsetter Obama politikken til George W. Bush, sier Norm R. Allen Jr.

Allen leder organisasjonen African Americans for Humanism (AAH), som er tilknyttet Center for Inquiry (CFI) i Buffalo.

– Behovet er stort i USA for kritisk tenking og humanistisk perspektiv, også i det svarte miljøet. Samtidig har mange stått opp mot religiøs undertrykking, og lever fri fra overtro, sier Allen.

AAH har som mål å bringe sekulære humanister sammen og legge til rette for samordnet handling. De utgir bladet *AAH Examiner*, som diskuterer amerikanske og globale forhold, ikke minst misforhold i Afrika. Allen er også forfatter av bøkene *African American Humanists*, en antologi, og *The Black Humanist Experience: An Alternative to Religion*.

CFI har blant annet en gruppe i Harlem, som møtes i Adam Clayton Powell-bygningen. Fra bydelen deltar mange hvite og latinere, men utover det er det mange hvite som ikke liker å reise til svarte områder.

– Fortsatt er det store klasse- og kulturforskjeller mellom hvite og svarte i USA, sier Allen, og utdyper: – Noen svarte føler at det er vanskelig å bli hørt i humanistgrupper som er dominert av hvite. Hvite

humanister er sjelden opptatte av svarte historiske pionerer. De virker heller ikke så opptatt av mangfold i humanistbevegelsen, som å gjøre humanismen interessant for unge, ikke-hvite, kvinner og homofile.

Allen trekker også fram den svarte humanisten William Johnes som i 1970 skrev i sin bok *Is God a White Racist?* at hvite tradisjonelt har søkt til humanisme på grunn av opplysning, vitenskap og skille kirke/stat. Svarte humanister derimot har søkt til humanismen fordi de ikke har funnet noen religiøs begrunnelse for undertrykkingen fra hvit overhøyhet.

Allen erkjenner at svarte kirker har hatt stor innflytelse på afro-amerikaneres liv og borgerrettskampen, men minner om at også humanisme har spilt en rolle.

– Det fokuserer på religionen både til Malcolm X og Martin Luther King, men de og andre ledere var også influert av humanistiske idealer, understreker han. Blant svarte humanister nevner Allen forfatteren James Baldwin som var agnostiker og forfatteren Alice Walker, som ble tildelt prisen «American Humanist of the Year» i 1997.

Norm Allen leder CFIs transnasjonale programmer, og har et sterkt engasjement for afrikansk humanisme. Han har arbeidet for humanistgrupper i Afrika og for enhet mellom afrikanske humanister. Blant annet har CFI/Kenya opprettet kontakt med Ugandan Humanist Effort to Save Women (UHE-SWO). CFI har også gruppe i Nigeria og i Senegal, der den første skeptikerkonferansen sør for Sahara ble avholdt i fjor. Den første internasjonale humanistkonferansen i Afrika ble arrangert i 2001, før den internasjonale humanistunionen IHEU holdt verdenskongress i Uganda i 2004.

– Afrikanske humanister er interesserte i afro-amerikanske meningsfeller, men de er også interesserte i andre kjente humanister, som Richard Dawkins. Dessverre nøler mange av verdens humanistledere med å reise til Afrika, beklager Allen.

Gratis humanistestudier på nettet!

Vi minner om at amerikanske Institute for Humanist Studies har gjort hele sitt nettbaserte studiemateriell om humanisme fritt tilgjengelig for alle med tilgang til internett. Tidligere var bare var introduksjonskurset som var gratis, men en gavmild donor har sørget for at instituttet kan tilby hele *The Continuum of Humanist Education* (COHE) gratis.

COHE-kursene utforsker humanistisk tankegods innenfor historie, filosofi, psykologi, religion, vitenskap, etikk, aktivisme og politikk, og de nettbaserte læringsverktøyene gir mulighet til aktiv deltagelse. Katalogen inneholder innledningskurset «Humanist Activism & Organization» som blant annet fokuserer på hvordan humanistiske verdier kan tas i bruk i forhold til dagens politiske og sosiale spørsmål? Hvilke spørsmål kan og bør humanister ta stilling til? Kurs II er «Science & Humanism», som ikke uventet kommer inn på både evolusjonsteori og kreasjonisme. Kurs III er «Psychology & Humanism», kurs IV «Law & Politics», kurs V «Religion & Spiritualitet» og kurs VI «Ethics».

Sjekk ut på HumanistEducation.com!

– Talerens ord skal være store

Det sier den britiske gravferdsteraleren, Simon Allen. Han er taler på fulltid, og selv om lønna blir liten, er belønningen stor – i kraft av meningsfullhet.

Tekst og foto: Rolf Solheim

Gravferdstaler Simon Allen mener det humanistiske ved gravferden kommer vel så mye til uttrykk gjennom det som gjøres, som det som blir sagt.

Et sørgende gravferdsfølge venter utenfor et kapell i Watford, England. Først når gravferdsbilen ankommer med kisten, begynner musikken og følget slippes inn i kapellet. Kort etter kommanderer krematoriebetjenten: «Alle reiser seg», og kisten bæres inn, høyt hevet på skuldrene til seks menn iført flosshatt. Bak kommer taleren fra den britiske humanistorganisasjonen, Simon Allen.

I motsetning til i Norge, hvor gravferdstaleren fra Human-Etisk Forbund har en mer tilbaketrukket rolle utover selve minnetalen, er taleren nærmest et slags fokuspunkt gjennom hele seremonien, nesten som en kristen prest. Innledningsvis framfører han et dikt som setter stemningen for seremonien, deretter kommer minnetalen. Så følger det musikk, og etterpå kommer «overgivelsen», hvor taleren leser noen trøstende ord for å forberede forsamlingen på å ta farvel med kisten. Mens taleren leser, holder han en hånd på kisten for å gjøre døden ufarlig, for å avmystifisere den. Taleren ser så på de pårørende og sier at tiden er inne:

– It's time. Yes, it's time.

Et teppe dras foran kisten slik at den blir skjult. Andre steder skyves kisten automatisk inn i en luke i veggen. Til slutt leser taleren en epilog, en tekst som skal passe til avdøde og være beroligende etter den dramatiske avskjeden med kista. Etter seremonien leder byråmannen forsamlingen utendørs til et område der alle blomstene og kransene ligger – og samtalene er i gang.

BELØNNINGEN ER MENINGSFULLE OPPDRAG

Det var da han en dag for tjue år siden leste om humanistiske gravferder i en avis, at Simon Charles Allen nærmest fikk en kallsopplevelse.

– Ting falt på plass med en gang, og jeg skjønte at det var dette jeg skulle gjøre. Det var ikke nødvendig å foreta en beslutning engang. Dette «var meg», forteller Allen.

Få år senere var han ikke bare gravtaler, men også instruktør for den britiske humanistforeningen (BHA), og i dag holder han over 100 taler hvert år, inklusive enkelte navnefest- og bryllupstaler. Det er først i senere år at han har vært fulltidsengasjert med seremoniarbeid. Årslønnen blir liten, men det er underordnet. Belønningen ligger i form av det å ha meningsfylte oppdrag.

– Selv om jeg er knapt 50 år, vet jeg at det aldri vil dukke opp noe mer interessant å holde på med så lenge jeg lever. I dette arbeidet kan jeg nemlig på

en og samme tid bruke alt jeg er kvalifisert for: både det å takle utfordringen ved å skulle lytte til de pårørende, og den skriftlige og muntlige fremstilling. Og man må ha sans for alt fra det emosjonelle ved ordene til det rent tekniske logistikkarbeidet. Det innebærer planlegging av seremonien sammen med familie, byrå, musikere og krematoriefolk, og til slutt å sette sammen alle elementene slik at det blir flyt i gjennomføringen av seremonien.

Han forteller at han bygger opp minnetalen slik at den rammes inn av poesi både innledningsvis og avslutningsvis.

– Tanken er at man skal ha noe som bygger opp til at minneordene begynner og dessuten en opplesning som gir et passende «etterbilde» etter at avdødes liv er gjennomgått. Minnetalen holdes strengt kronologisk slik at den kan avbrytes av bidrag fra andre i familien, i den rekkefølge disse kommer inn i avdødes liv: søsken, ektefelle, barn, kollega og barnebarn.

Han forteller at det humanistiske ved gravferdene like mye kommer til uttrykk gjennom det som *gjøres* i tilknytning til seremonien som gjennom de *ordene* som blir sagt.

– Humanismen kommer til uttrykk ved at jeg forsøker å være et bra menneske i mitt møte med familien, gjennom å vise folk vennlighet når de ankommer krematoriet, ved å legge vekt på menneskelighet i talen og ved å presentere meg som humanist ved talens innledning. Men folk reagerer

mot «forkynnelse», altså dersom jeg på en måte forsøker å overtale dem.

– **Hva sier du om avdødes livssyn?**

– Det kan tenkes at jeg forteller at avdøde var medlem av humanistorganisasjonen, men jeg nøler med å si noe om vedkomendes livssyn. Det kan være helt forskjellige meninger om den saken blant de tilstedeværende. På den annen side, jeg tar ikke oppdraget dersom det i utgangspunktet er klart at personen var religiøs.

Like kategorisk er han i forhold til salmer, som han slett ikke tillater.

– Men et stykke som *Lacrimosa* fra Mozarts *Requiem* kan gå an. Den er jo ikke så påtrengende. Folk aner stort sett ikke hva det er, bortsett fra at det er noe vakkert de har hørt på BBC.

Noen sjelesørger er han ikke.

– Jeg er ikke kvalifisert for slik rådgivning. Men det er en viktig del av sorgarbeidet at familie og venner får en anledning til å snakke om avdødes liv når jeg samler momenter til talen.

– **Du har sett en Humanistisk gravferd i Norge. Hva synes du er forskjellen?**

– Jeg legger nok mer vekt på å lede seremonien fra begynnelse til slutt. Gravferden her i Norge virket mer stillferdig enn våre. Det har kanskje noe med kulturen å gjøre?

Rolf Solheim er mangeårig gravferdstaler i Human-Etisk Forbund.

Magenta, kaninen og Ida. Den lettkleddede mannen falt ut underveis i den kunstneriske prosessen.

Trylleri, tegneserier og folkeopplysning

– Jeg tror på å undersøke ting, og så tror jeg på å fatte selvstendige beslutninger på basis av det, sier Ida Jackson. Slik er det med tegneserieheltinnen hennes også.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

Ida Jackson (22) er kvinnen bak Magenta, en splitter ny tegneserie laget spesielt for Fri tanke.

– Magenta er tryllekunstner og antimagiker i god skeptisk tradisjon, sier Jackson når hun skal beskrive tegneseriekarakteren sin.

– For det som skiller tryllekunstnere fra tradi-

sjonelle magikere er at tryllekunstneren gjør triks som ser magiske ut, men som ikke gir seg ut for å være annet enn triks. Og det har gitt tryllekunstneren en spesiell posisjon i den skeptiske tradisjonen. Tryllekunstneren har fungert – og fungerer i dag – som en motvekt til folk som hevder de kan trylle på ordentlig.

Og der har du Magenta. Sammen med kaninen sin – en kanin med litt mer personlighet enn de fleste tryllekunstnerkaniner – reiser hun rundt som en utrykningsskvadron når man trenger en naturlig forklaring på et påstått overnaturlig fenomen.

– Rollen til Magenta og kaninen er å pirke i de rare, ubegrunnede ideene som passerer som helt greit i Norge i dag, sier Jackson.

BLOGGER I ALTERNATIVLAND

Det å pirke i rare, ubegrunnede ideer er noe Ida Jackson definitivt også driver med. Hun er kanskje ukjent for de fleste av Fri tankes lesere – bortsett fra de som kjenner henne som spaltist hos

Fritanke.no – men denne unge kvinnen bedriver en real skeptikerinnsats som «Virrvarr» på bloggen Revolusjonært roteloft. Hun har skrevet selvopplevd om homøopati, helseeurytmi, kvantemedisin og kreasjonisme, blant annet.

– Det begynte egentlig som et prosjekt for meg personlig for et par år siden, sånn cirka da jeg flyttet hjemmefra og begynte på universitetet. For jeg har vokst opp i *velldig* alternativland, og det ga en ganske stor undersøkelseslyst: «Alle disse fenomenene jeg er vant til å ha rundt meg hele tiden – hvor mye er det egentlig som henger på greip?» Det er en slags intellektuell lyst å kutte ting i to og se ut hvordan det ser ut inni, ikke stoppeklokker, men ideer og konsepter.

Jackson beskriver sin bakgrunn som sterkt pietistisk kristen iblandet en stor dose alternativ tenkning. Og hun tilbrakte mange skoleår på en Steinerskole sterkt preget av, ikke bare Rudolf Steiners pedagogiske tenkning, men også hans antroposofiske tankegods.

– Jeg var vant til at vitenskap var et skjellsord. Jeg levde i en verden hvor folk ikke ble vaksinerte og nesten ingen gikk til legen – det var en verden ganske på siden ... Jeg var ikke ukritisk da jeg vokste opp, men det er vanskelig å kritisere ting som er så nært. Jeg var utrolig engasjert og kritiserte lærerne mine, men en del tankegods bare godtok jeg som om det var vedtatte sannheter. Og noe av det henger fortsatt igjen – jeg har for eksempel ikke hull i ørene, for «huhu, da stikker du hull i øremedianene for akupunktur». Jeg ville jo ikke risikere å få ryggproblemer, ler Jackson.

Prosessen med å stille spørsmål ved fenomenene, ideene og konseptene hun vokste opp med resulterte også i at troen på Gud forsvant.

– Jeg mistet ikke troen, men jeg hadde et slags dekonstruksjonsprosjekt, forteller hun.

Den gode følelsen hun hadde inni seg som liten ble forklart som Gud, og slik stemte følelser og den virkelighetsforståelsen hun fikk presentert overens. Dekonstruksjonsprosessen ble utløst da hun etter videregående oppdaget hvor lite realfag hun hadde lært.

– Jeg begynte å lese meg opp og oppdaget at jeg hadde et verdensbilde der verden både hadde utviklet seg samtidig som jeg var fortalt at verden bare var 6000 år gammel. Jeg begynte å lese evolusjonsteori – og deretter bibelhistorie, for jeg følte jeg måtte undersøke grunnlaget jeg trakk konklusjoner på bakgrunn av. Etter hvert vokste det fram en visshet i meg om at de følelsene jeg har inni meg, som jeg kalte min gudstro, ikke hadde noen sammenheng med det religiøse verdensbildet jeg var blitt presentert for.

Hun opplevde rett og slett at det var lite belegg for å tro de tingene hun hadde trodd om verden.

– Hvis jeg skulle si at jeg tror på disse tingene fordi det er hyggelig for meg å tro det; at det er fint med et liv etter døden og at det er enn allmektig kraft som passer på. Men jeg kunne ikke samtidig være intellektuelt redelig overfor meg selv. Så jeg skjønnte at det var på tide for Gud og meg å slå opp.

– Jeg tror at vi alle lever i én verden og i *samme* verden. Vi kan ha ulike subjektive oppfatninger om virkeligheten, men det eksisterer bare én virkelighet, og hvis vi skal kunne gjøre noe med den må vi forholde oss til den virkeligheten. Skal det finnes en gud må han eksistere for alle. Da kunne jeg ikke gå inn på en «sant for meg og sant for deg». – Jeg tror for eksempel bordet mellom oss er her både for deg og meg. Du kan sikkert tro at bordet ikke er her, men hvis du reiser deg og slår kneet i bordet, er det irrelevant om du tror på det eller ikke.

SLO OPP MED GUD OG FIKK STØRRE LIVSGLEDE

For Jackson var det å dekonstruere gudstroen både fortvilende, fordi hun mistet en god støtte og forklaring i livet, samtidig som det også var befriende.

– Jeg kommer fra en kristen tradisjon som er sterkt fokusert på synd og det syndige mennesket. Det var det greit å bli ferdig med. Jeg synes jeg fikk et mye finere og mer tilstedeværende livssyn da Gud og jeg slo opp. Nå synes jeg jo det er helt fantastisk at vi faktisk er til. Hvis du leser litt astrofysikk og ser hvor stort universet er og hvor små vi er, hvor usannsynlig muligheten for liv er... Og likevel, her er vi – kompliserte vesener i en verden vi driver og forstår stadig mer av. Jeg finner en helt

annen livsglede og en helt annen verdi – her og nå – som religionen ikke kunne gi. I hvert fall den tradisjonelle kristendommen jeg kom fra, med dens skille mellom «denne jammerdalen og det syndige kjødet» og stedet for den høyere sjelen.

Med den bakgrunnen er det ikke så verst å få utgitt en sexhåndbok «for å gi jenter orgasme» (*Jenter som kommer*) i en alder av 21.

Politisk engasjement i Natur og Ungdom, Ungdom mot EU og Rød ungdom er vel heller ikke hva man forbinder med en kristen pietistisk ungdomstid. Nå er Jackson i gang med å gjennomgå sitt politiske grunnsyn også.

– Jo, jeg forsøker å finne grunnlaget for de politiske meningene. Hvor kommer den politiske meningen fra, hva er de politiske konklusjonene til den? Hva er mine begrunnelser for å mene dette? Jeg er enig med venstresida i dagsaktuelle saker og i hvor skoen trykker, men jeg må finne ut om jeg fortsatt er enig i løsningen. For det er ikke nødvendigvis slik at den som er flink til å kritisere også er flink til å

– Jeg synes jeg fikk et mye finere og mer tilstedeværende livssyn da Gud og jeg slo opp.

finne løsning, sier Jackson, som i det siste har drevet nærlesning av partiprogrammer og studiesirkler.

– **Du må da være demokratiets idealborger?**

– Vel, jeg tror på å undersøke ting, og så tror jeg på å fatte selvstendige beslutninger på basis av det man har undersøkt.

ET SELV- OG FOLKEOPPLYSNINGSPROSJEKT

Denne undersøkelsestrangen er det som kjenner seg ut i bloggen «Revolusjonært roteloft» som Ida Jackson startet i november 2006. I utgangspunktet et lite ved-siden-av-eksamenslesingen-prosjekt og «juhu, jeg har en oppslagstavle på internett»-aktivitet for forfatterspiren. I dag har bloggen omkring 2000 daglige lesere, hvorav svært mange kommenterer tekstene hun publiserer, og den fikk flere priser for beste blogg i året som gikk. Kanskje fordi den har noe for enhver leser? Jackson skriver om nesten alt og ofte med en personlig innfallsvinkel – fra politisk-kritiske tekster, folkeopplysning om alt fra det seksuelle G-punktet til hijab og litteraturanmeldelser, til både gripende og morsomme skildringer av egen psykisk sykdom og poetiske gledesutbrudd over livet og kjærligheten. Og de som følger bloggen, ja, de føler nok at de kjenner henne.

– Jeg har tatt dem med både på sykehus og boklansering, smiler hun. – Jeg blogget da jeg droppet ut av universitetet, ikke fikk til noe og var psykisk kjempesyk, og jeg blogget da Dagbladet kåret meg til Årets utfordrer.

Men litteraturstudenten har alltid hatt et bevisst forhold til hvordan hun har skrevet om seg selv, og understreker at det alltid er en viss avstand mellom det hun skriver og den virkelige henne.

– **Hvor viktig er folkeopplysningsaspektet ved bloggen din?**

– Hm ... Jeg er tilhenger av folkeopplysning, særlig fordi mye av kunnskapen vi får mange steder er så fragmentarisk. Jeg har jo villet formidle kunnskap om en del sære behandlingsformer jeg har stiftet bekjentskap med. Og *Jenter som kommer* har også mye av folkeopplysning i seg. «Slik er G-punktet på ordentlig», i stedet for at du bare leser om hvor fint det er i et dameblad. Jeg har *delvis* en bevisst agenda om folkeopplysning, men det handler også om å opplyse meg selv. Litt sånn «dette ante jeg ingenting om, det må jeg finne ut mer om» – og så skrive om det. For som regel slumper det til at mange av de som leser bloggen min heller ikke har hørt om dette.

Den som vemmes av nettdebatter burde besøke kommentarfeltet til Virrvarr. Når hun har publisert en tekst – det være seg om homøopati, pikeromaner eller blasfemilovgivning – ryr det inn med ofte svært reflekterte kommentarer.

– Nå har jeg ikke lenger tid til å svare på alle kommentarene mine, men heldigvis har det utviklet seg en kommentarfeltkultur hvor folk er veldig flinke til å diskutere *med* hverandre. Og jeg har en del faste stamgjester som ikke nødvendigvis er enige med meg, men som har interessante bidrag å komme med. Det er en fin ting: når jeg har publisert, er teksten ikke ferdig, det er fortsatt en pågående dialog. Og slik blir det i enda større grad folkeopplysning.

Apropos folkeopplysning: dette tegneserieprosjektet er ikke Jacksons første møte med Human-Etisk Forbund. Hun er faktisk borgerlig konfirmert, og det til tross for at hun den gang var troende kristen. Hun syntes det borgerlige konfirmasjonskurset virket mye mer interessant enn alternativet, men beskriver det som en litt skuffende kavalkade av kristenvitser, og meningsløse forsøk på fruktbare diskusjoner med tjuve tyggegummiyttiggende fjortisgutter som helst ville vært helt andre steder.

– Borgerlig konfirmasjon var oppskrytt, men jeg vet jo folk som har hatt andre opplegg og vært kjempefornøyde – mannen min inkludert – så jeg er sikkert på at det kan fungere mye bedre, sier hun diplomatisk.

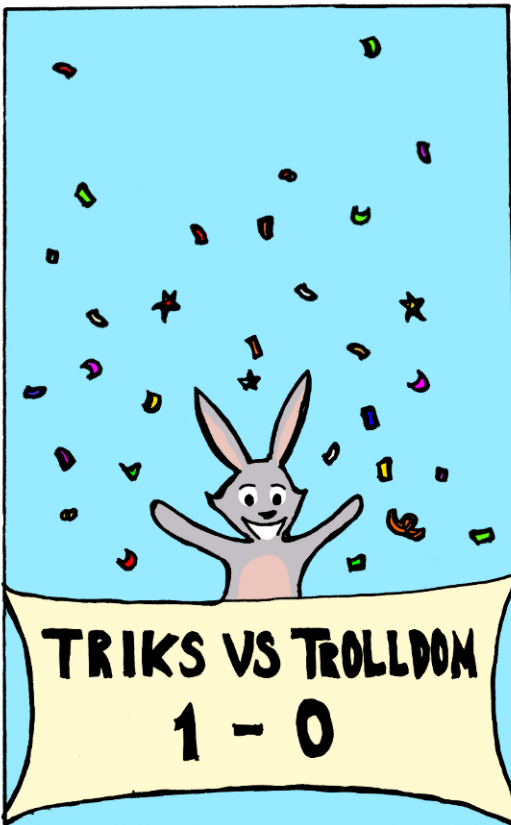
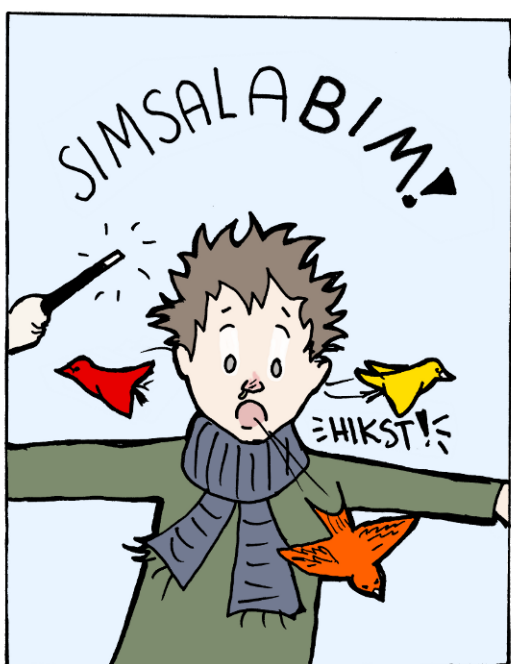
Ida Jackson (født 1987)

- Aktuell med tegneserie i Fri tanke
- Blogger som Virrvarr på Revolusjonært roteloft virrvarr.net/blog
- Student og skribent, blant annet spaltist på Fritanke.no
- Forfatter av sexopplysningshåndboka *Jenter som kommer*

(Ordforklaring: blogg (opprinnelig engelsk blog, kortform av web log) er en nettside hvor én eller flere forfattere ytrer synspunkter, enten som dagbok eller om dagsaktuelle tema osv., hvor det gjerne er mulig for andre å legge igjen kommentarer på det som skrives.)

#1

— <http://virrvarr.net>

Islamisme som ungdomsforfører

Ed Husain:
Islamisten.
Hvorfor jeg ble med i
Storbritannias radikale isla-
mistbevegelse, hva jeg opp-
levde innenfor bevegelsen
og hvorfor jeg forlot den
Humanist forlag

Kampen mot radikal islam er vår tids viktigste kamp, uttalte nylig FrPs Siv Jensen. Muhammed «Ed» Husains *Islamisten*. *Hvorfor jeg ble med i Storbritannias radikale islamistbevegelse, hva jeg opplevde innenfor bevegelsen og hvorfor jeg forlot den* er en bekreftelse på at det er en viktig kamp, men boka er også en påminning om at den kampen ikke kan føres ved å demonisere alle muslimer. Denne boka verden verken demoniserer eller unnskylder, men er en sterk skildring av en ung muslimsk gutts dannelsesreise inn – og ut av – den radikale islamistbevegelsen i Storbritannia.

Husain vokser opp i London med vanlig fromme muslimske foreldre opprinnelig fra Bangladesh. Familien deltar i dugnad på den katolske skolens loppe-marked, kjøper kaker hos den jødiske bakeren og drar sågar for å møte julenissen. Men så sendes han til en gutteskole med bare muslimer. Den usikre og søkende unggutten på leting etter en muslimsk identitet og tilhørighet, trekkes inn i en islamistisk ungdomsgruppe med tilknytning til Øst-Londons moské. Her finner han tilhørighet og stolthet i islam; islamismen formidler fortellingen islam og kalifatets overlegne politiske system. Seksten år gammel kanaliserte han store deler av sin tid og energi inn i aktivisme og blir etter hvert en leder-skikkelse i det islamistiske ungdomsmiljøet. Først når det skjer et drap sår spiren til tvil om hva han er med på.

Det som i tillegg slår denne leseren, er hvordan den unge, dynamiske og aktivistiske bevegelsen – med høyt utdannede og taleføre mennesker – minner om andre, mer hjemlige radikale ungdomsbevegelser som også har hatt totalitære forbilder: Også ser vi den forblindede troen på idealene, sekterisme, manglende evne til å se overgrep begått av forbilder og i ideologiens navn, og ikke minst, demoniseringen av de som ikke delte disse meningene. Et viktig ledd i Husains «avislamisering» er da også når han som

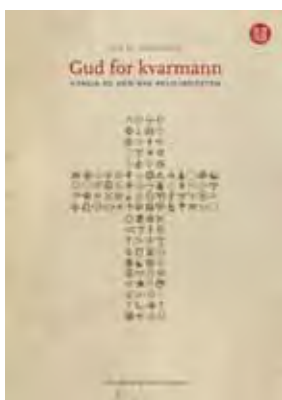
historiestudent oppdager hvordan blant annet vestlig politisk-filosofisk tankegods tydelig har påvirket det som presenteres som originalt islamsk tankegods.

Boka viser både hvor skremmende politisk islam/radikal islam/islamisme kan være, men den forteller samtidig at islam ikke nødvendigvis er slik, blant annet gjennom den upolitiske og åndelige formen for islam Husains foreldre tilhører og den religiøse, men mer avslappede formen for islam han møter blant muslimer i Syria. Husain avsvirger aldri troen, men finner tilbake til en mer åndelig form for islam. Han hevder islam ikke *må* være et politisk system.

Boka er også et vitnesbyrd om hvor lett unge mennesker på jakt etter identitet og tilhørighet kan være å lede – når forholdene ligger til rette for det. Det er verdt å merke seg at Husain understreker betydningen av lærerne på den flerkulturelle barne-skolen han gikk i de første skoleårene: Den innsatsen de gjorde var likevel ikke forgjeves. Det engasjement de oppviste overfor ham og de andre elevene «er noe som for evig er forankret i min bevissthet. Det har hjulpet meg til å tro på England og sette pris på engelske verdier som rettferdighet og likeverd», skriver Husain.

Kirsti Bergh

Tretti år med norsk religionsdebatt

Per M. Aadnanes:
Gud for kvarmann. Kyrkja
og den nye religiøsiteten.
Universitetsforlaget 2008

Det finnes hyllemeter med litteratur om britisk og amerikansk respons på den nyreligiøse bølgen. På norsk fantes det knapt noe før *Gud for kvarmann*. *Kyrkja og den nye religiøsiteten* nylig utkom.

Per Magne Aadnanes har tatt for seg den norske religionsdebatten fra 1970-tallet og fram til i dag. Det er et solid stykke arbeid. Her får vi mer enn små glimt fra hvordan ulike deler av norsk offentlighet har reagert på oppblomstringen av ny religiøs-

sitet opp gjennom årene. Forfatteren begynner med «sektene» og den norske sektdebatten på 1970-tallet og arbeider seg gjennom utviklingen av det nyreligiøse landskapet og de ulike hendelser som har satt preg på forståelsen og diskusjonen rundt det. Han er innovert tema og debatter som spenner fra vanlige «sekt» til det mer sære som ufologi, skjebøvere, ny-åndelige kanaler, konspirasjonstro, demonutdrivelser, kirkebranner, kirkelig nyåndelighet og alternativbevegelsens modning. Alt dekkes kronologisk og tematisk ved hjelp av et imponerende bredt tilfang av skriftlige kilder.

Aadnanes er professor i systematisk teologi ved Høgskulen i Volda, men det er ikke det systematisk-teologiske som i størst grad preger boken. Den er først og fremst redegjørende, ved hjelp av en nøktern gjennomgang av et stort primærmateriale, fra bøker og tidsskrifter til avisartikler. Avisdebatten har fått stor plass, mens den systematisk-teologiske diskusjonen kommer som en ettertanke til slutt. Selv om det selvsagt er mulig å ane en slags tendens underveis, er Aadnanes som vanlig primært kjølig og saklig presenterende.

Naturlig nok er stemmene fra kirkelig hold sentralt til stede i en bok om kirkens reaksjon på den nye religiøsiteten, men både alternative talsmenn

og -kvinner, og andre deltagere (som f.eks. tidskriftet *Humanist*), får rikelig med plass. Det skaper en dynamikk i fortellingen og gir god fremdrift, selv når innholdet hovedsakelig består av en nedkortet, kronologisk gjenfortelling av primærkildenes innhold. I motsetning til flere av Aadnanes andre bøker fremstår dermed *Gud og kvar mann* som leservennlig. Hans ellers kanskje litt *vel* tørre stil fremstår bare som nøktern når den brukes til å legge frem nære, historiske disputer.

Aadnanes er også nøkternt nøye med å understreke at hans framstilling er én blant mange mulige fortellinger om debatten i denne perioden. Jeg ser liten grunn til å være uenig i hans framstilling, men det den ikke gjør er å sette de norske debattene inn i større sammenhenger. Aadnanes trekker verken større linjer eller tester noen hypoteser knyttet til internasjonal forskning og teoridannelse.

Det skal man ikke laste forfatter eller bok for. Man kan ikke gjøre alt på ett sted. Og dette er først og fremst et solid stykke pionérbok når det gjelder å kartlegge en utvikling som i liten grad er blitt studert. Det er en bok jeg ser frem til å ha stor nytte av fremover.

Asbjørn Dyrendal

Totalitære fortellinger og pocketutgaver av prominente ateister

Humanist forlag har satset sterkt på bøker om totalitært tankegods eller totalitære regimer denne våren. I april kommer antologien *Jakten på Germania. Fra nordensvermeri til SS-arkeologi* redigert av historikerne Terje Emberland og Jorunn Sem Fure. Heinrich Himmler opprettet Deutsches Ahnenerbe, som skulle være et forskningsinstitutt for å finne tilbake til den ariske rases røtter, men forskerne gikk seg vill i ideologi og endte opp med å bedrive pseudovitenskap for å legitimere nazistiske raseteorier, tysk verdensherredømme og folkemord. Og de dro på ekspedisjoner til Skandinavia for å studere den rene, nordiske rasen.

Elvens hemmelighet. Fra Maos leirer til Johan Sebastian Bach: En usedvanlig kvinnes skjebne er en selvbiografi fra den kinesiske kulturrevolusjonen. Pianisten Zhu Xiao-Mei var et vidunderbarn, men i kulturrevolusjonens Kina var det ikke rom for slikt. Xiao-Mei og hennes familie ble ansett for å være borgerlig, og hun ble satt til tvangsarbeid i en av Maos «omskoleringsleire». Hun mente selv dette var nødvendig og riktig og anga sin egen far og lærere på sin egen skole. Flere av disse ble henrettet. Hun ønsket å være en perfekt revolusjonær, plukket kål og savnet ikke pianoet et øyeblikk. Inntil hun tilfeldig fikk høre et musikkstykke som rørte ved noe i henne. Under påskudd av å skulle spille maoistiske kampsanger fikk hun fraktet et piano inn i leiren, og begynte å øve i smug.

I tillegg kommer de globale bestselgerne og prominente ateistene Bertrand Russel og Richard Dawkins i pocketutgave med henholdsvis *Hvorfor jeg ikke er en kristen* og *Det egoistiske genet*.

Antologien har bidrag fra fagfolk innen en rekke disipliner som belyser ulike aspekter ved mytedannelsen omkring den nordisk-germanske rase og dens antatt storslåtte fortid. Her er flere eksempler på hvordan dette forestillingskomplekset satte sitt preg på disipliner som arkeologi, språkforskning, folkeminne, historie og religionshistorie, og også hvordan det ble tilpasset for å inngå i ulike politiske og ideologiske kontekster.

Sistnevnte bok er Dawkins presentasjon av evolusjonsteorien, sett fra genenes synsvinkel. Begge bøker skapte kontroverser i sin samtid.

Forgifter religionen alt – hvor rett har nyateismen?

Humanistisk Salong sparkes i gang igjen 30. mars. Forrige tema var viet gudsopplevelser, hva vil det si og er det noe også ateister kan ha? Denne gang blir det ikke noe postmodernistisk prat om Blikket og Gud, men hard talk om nyateismen.

Nyateistene, med navn som Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris og Michel Onfray i spissen, har satt i gang en offensiv mot religionen. Bøker som *Gud – en vrangforestilling* og *God is not great: How religion posions everything* har blitt internasjonale bestselgere, og nyateistene har klippekort i media.

Nyateistenes argumentasjon er preget av spissformuleringer. De mener gjerne at det er uvitenskapelig å tro på Gud, og at religion og vitenskap kan ikke forenes. Tvert om, påstår de, undergraver religiøsitet vitenskapens stilling.

Andre argumenter er at gudstro i seg selv er farlig, fordi selv den hyggeligste søndagskristne er med på å legitimere religiøs ekstremisme. Og at all religiøs oppdragelse innebærer at man indoktrinerer barn, og er derfor i strid med deres trosfrihet.

Hvor godt treffer nyateistenes argumenter? Er religion bare elendigheten? Kan religiøse mennesker lære noe av nyateistene, eller bør ateister heller lære av de religiøse?

Panelet denne gang består av to som har diskutert temaet med hverandre før: Bjørn Are Davidsen har i boka *Svar skyldig? Om nye ateister og new age* (Lunde forlag) kritisert nyateismen fra sitt kristne standpunkt. Even Gran, journalist i Fri tanke/Fritanke.no har blant annet anmeldt Davidsens bok og forsvarer nyateismen. Han mener den er et positivt bidrag til humanistbevegelsen. Tredje paneldeltager er Arnfinn Pettersen, som er redaktør for tidsskriftet Humanist.

Humanistisk Salong håper på engasjert debatt, men vil helst slippe både de tørre, akademiske analysene og de trøstesløse TV-debattene der motstandere slår hverandre i hodet med slagord.

Humanistisk Salong - mandag 30. mars kl. 18 - andre etasje på Dattera til Hagen i Grønland 10, Oslo. (mer informasjon finner du på dattera.no)

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonnér på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

Jeg ønsker å abonnere på Humanist

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale portoer.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Fri tanke nr. 1 - 2009

Nyateismen virker mot sin hensikt

Den nye ateismen feiltolker ateisme, feiltolker religion og virker mot sin hensikt, skriver Julian Baggini.

Julian Baggini er filosof, redaktør for *The Philosophers' Magazine* og forfatter av *Ateisme – en kort introduksjon* (Humanist forlag 2008).

«Hva synes du om de fire rytterne?»

Det er et spørsmål jeg ofte får, naturligvis, siden jeg skrev *Ateisme – en kort introduksjon* (utgitt på engelsk i 2003). Den boken gir ikke noe svar på det spørsmålet, da den ble utgitt før de profilerte «nyateistene» Richard Dawkins, Daniel Dennett, Sam Harris og Christopher Hitchens slapp løs sin apokalypse. Men jeg må da rimeligvis ha en oppfatning om det vesentligste fenomen i populær ateisme siden Bertrand Russell?

Ja, det har jeg, men den kommer med en fet advarsel: Jeg har ikke lest noen av bøkene deres. Men det gjør meg likevel ikke uskikket til å ha en mening om dem. La meg forsvare begge disse tilsynelatende intellektuelle beryktete tilståelsene.

At jeg ikke har lest *The God Delusion*, *God is Not Great*, *Breaking the Spell* og *The End of Faith* bør være opplagt. Hvorfor i all verden skulle jeg bruke dyrebare lesetimer på bøker som stort sett forteller meg hva jeg allerede tror på? Disse bøkene må hovedsakelig være beregnet på agnostikere og troende med et åpent sinn. Etter min oppfatning har ateister som har lest disse bøkene et større ansvar for å redegjøre for sine handlinger enn jeg har for å rettferdiggjøre min tiltaksløshet. Som det uttrykkes heller forenklet i reklamen på britiske busser: «Antagelig finnes det ingen Gud. Så glem bekymringene og gled deg over livet.» Guds ikke-eksistens er et faktum ateister lever med, ikke noe de behøver å lese som besatte om.

Men hvis jeg ikke har lest disse bøkene, da burde jeg vel slett ikke ha noen mening om dem? Det tror jeg du ville være mindre sikker på om du har lest *Hvordan snakke om bøker du ikke har lest?* av Pierre Bayard (eller til og med ikke har lest den). Uansett handler det for meg ikke så mye om disse bøkene i seg selv, som det handler om den generelle tonen og retningen som kommer til uttrykk i den nye ateismen de representerer. Dette er ikke en funksjon av hva disse bøkene nøyaktig forteller, men hvordan de oppfattes og hvilke kommentarer de fire rytterne kommer med i avisartikler og intervjuer. På mange måter synes jeg at de har vært til liten hjelp. Kort sagt, den nye ateismen feiltolker ateisme, feiltolker religion og virker mot sin hensikt.

ATEISME – ET SELVSTENDIG LIVSSYN

Hvordan feiltolkes ateisme? Da jeg skrev min egen bok om dette temaet, trodde jeg at ateisme var misforstått og oppfattet av mange først og fremst som

et negativt angrep på religiøs tro, som den skulle være en parasitt på.

At ateisme skulle være en parasitt på troen kan ikke være riktig. Forestill deg et øyeblikk at ateismen vinner og at troen på Gud blir utradert. Basert på det syn at ateisme trenger religion, ville denne seieren også føre til utslettelse av ateismen. Dette er absurd.

Det skyldes kun historiske fortredeligheter at ateisme ikke er viden kjent som et livssyn på eget grunnlag. Denne verdensanskuelsen er egentlig en ganske vanlig form for naturalisme, hvor det ikke er *to* bestanddeler, det naturlige og det overnaturlige, men *en*. Kreftene som styrer denne substansen er også naturlige, og det står ikke noen endelig hensikt eller makt bak dem. Menneskelivet er biologisk, og overlever derfor ikke utover biologisk død.

Et slikt livssyn trenger et forsvar – og et spesielt navn – utelukkende fordi den av forskjellige grunner ikke er det livssynet folk flest innehar. Men denne oppfatningen er sann, uavhengig av hvorvidt noen

– Denne antiteismen er for meg et skritt bakover. Den forsterker det jeg tror er en myte, at en ateist uten en biskop å hamre løs på er som en fisk uten vann.

er enige eller uenige i den. I en helt ateistisk verden ville vi kanskje slutte å legge merke til at dette er et synspunkt i det hele tatt, på samme måte som folk flest ikke tenker over at de tror objekter eksisterer, enten vi ser dem eller ikke. Men det ville like fullt være en oppfatning.

Så i min bok forsøkte jeg å tydeliggjøre argumentene for dette synspunktet med så få referanser som mulig til det religiøse alternativet. Den nye ateismen derimot, kan karakteriseres ved sine angrep på religion. «Det er en logisk linje fra religiøs tro til onde gjerninger», skrev Richard Dawkins. Helt typisk siterte han bifallende Stephen Weinberg som sa: «For at gode mennesker skal gjøre onde ting, kreves religion.» Hitchens går til og med så langt at han uttrykkelig sier: «Jeg er ikke engang en ateist så mye som jeg er en antiteist.»

Denne antiteismen er for meg et skritt bakover. Den forsterker det jeg tror er en myte, at en ateist uten en biskop å hamre løs på er som en fisk uten vann. Verre er det at det faktisk åpner for sannsyn-

ligheten for at mange ateister virkelig trenger en fiende som kan gi dem en identitet.

Et annet trekk ved ateismen er at den krever riktig bruk av vitenskap og fornuft. For å erobre denne intellektuelle fjelltoppen er det viktig å forstå fornuftens grenser og også ta innover seg at ateister ikke har noe monopol her. Imidlertid kan det virke som om den nye ateismen gjør krav på fornuften som en avgjørende forsvarskraft utelukkende på sin side. Med alt snakk om «besettelse» («spell») og «vrangforestillinger» («delusions») gis det inntrykk av at det er bare gjennom dumhet eller blind forakt for fornuften at man kan være noe annet enn en ateist. «Tro er den store skivebommen, en flott unnskyldning for å omgå behovet for å tenke eller evaluere bevismateriale», sier Dawkins, og igjen antyder han at fornuft og bevismateriale er ukjente størrelser i religion. Dette er arrogant og et forsøk på å gi fornuften en kraft den ikke har.

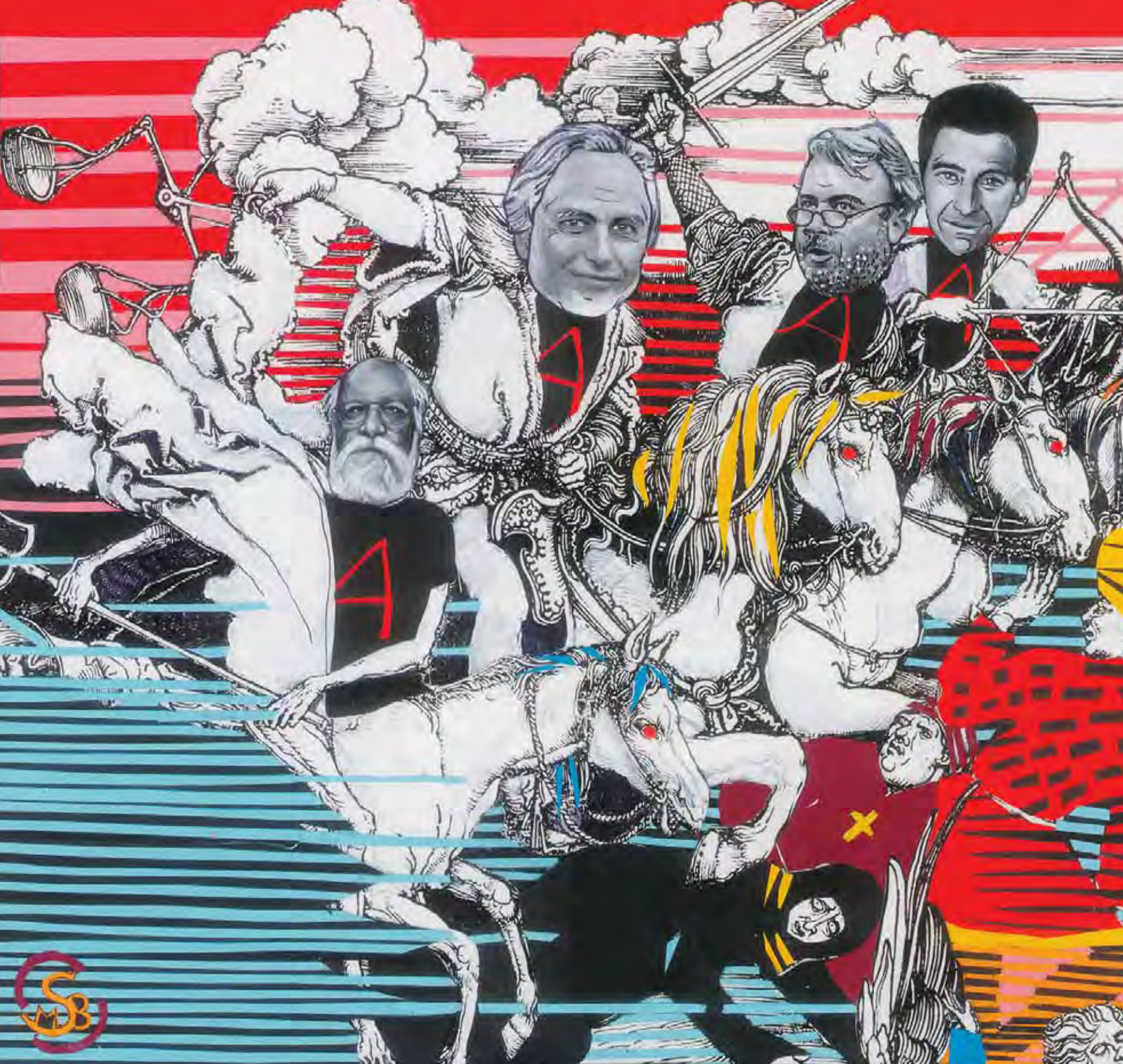
Dette er mest opplagt når man ser grunnheten i den nye ateismens «feilteori» («error theory»), som er nødvendig for å forklare hvorfor så mange oppegående mennesker fremdeles er religiøse, hvis det virkelig er slik at ateisme er det livssynet som følger logisk av bevismateriale og fornuft. De vanlige svarene på dette er ikke gode nok. De har en tendens til å legge vekt på psykologiske «blinde punkter» og ønsketenkning. For eksempel sier Dawkins at «memet for blind tro sikrer sin egen evige varighet ved en enkel, ubevisst utvei, nemlig å ikke oppmuntre til rasjonelle spørsmål».

Men hvis det er slik at svært intelligente mennesker på denne måten så lett blir ført på villspor, da burde jo de nye ateistene selv være mer skeptiske i forhold til den rollen fornuften spiller i tilbivelsen av deres egne forestillinger. Du kan ikke, på den ene siden, presentere en oppfatning som sier at høy intelligens enkelt kan overstyres av psykologiske vrangforestillinger, og så, på den andre siden, påstå at en unik gruppe mennesker ser klart hva fornuften krever og frir seg fra slike bånd. Enten er mange religiøse mennesker ikke så irrasjonelle som de kan virke, eller så er ateister ikke berettiget til å anta at de er så rasjonelle som de forekommer å være.

OGSÅ FEILAKTIG OPPFATNING AV RELIGION

Jeg synes også at den nye ateismen har en tendens til å oppfatte religion feilaktig. Fokus er alltid på religionens utdaterte metafysikk, troen på personlige skaperguder, mirakler, sjeler og så videre. Jeg tviler ikke på at det store flertallet av religiøse mennesker virkelig tror på slike ting. Jeg har sågar gått ut og anklaget liberale teologer for å gjemme seg bak sine lite bokstavtro fortolkninger og late som om spørsmål omkring trosbekjennelsen egentlig ikke betyr noe.

Imidlertid handler religion om mye mer enn metafysikk. For å gi en ufullstendig liste, handler religion også om å forsøke å leve *sub specie aeternitatis* (under evighetens synsvinkel); det å orientere seg mer mot det som ligger utenfor erfaringen heller enn

De fire rytterne av den ateistiske apokalypsen, Daniel Dennett, Richard Dawkins, Christopher Hitchens og Sam Harris. Illustrasjon: Sissel M. Berg

det iboende; å leve i et moralsk samfunn med felles regler eller som del av en verdifull tradisjon; å dyrke visse holdninger som takknemlighet og ydmykhet, osv. Å si som Sam Harris gjør, at religion ikke er annet enn «dårlige ideer som alltid vil stenge for gode ideer», kaster vrak på alt dette. Religionsutøvelsen kan være viktigere enn fortellingene, selv om folk tror at disse fortellingene er sanne.

Dessuten tror jeg at den nye ateismen har skapt et klima som hindrer ateismen fra å blomstre.

Når folk nå tenker på ateister, tenker de på mennesker som utelukkende vender seg til vitenskapen for å finne svar, som avviser religion og som er skråsikre på at de selv har rett. Richard Dawkins laget et TV-program om religion som han kalte *The Root of all Evil*, og på sin nettside har han slagordet «En oase for klar tenkning». Hvor finnes balanse og beskjedenhet i slik retorikk?

For meg finnes ateismens røtter i den balanserte og forsiktede evalueringen av hvor fornuft og viten-

skap leder oss. Det betyr at den virkelige fienden ikke er religion som sådan, men ethvert trossystem som ikke respekterer disse grensene for vår tenkning. Derfor vil jeg kommunisere med tenkende intelligente troende og isolere ekstremistene. Men hvis vi demoniserer all religion, vil slike fornuftens koalisjoner ikke være mulige. Derimot er det sannsynlig at vi vil se moderate religiøse troende slutte seg til fundamentalister, sin fiendes fiender, for å kjempe mot det de ser som et forsøk på å utrydde alle former for religiøs tro.

Konstruktiv dialog kan gi gode resultater. For eksempel er det i Storbritannia etablert en sammenslutning, *The Accord Coalition*, for å motarbeide spredningen av religiøse skoler. Medlemmene omfatter *The Hindu Academy*, en kristen tenketank, *Ekklesia* and *The Lesbian and Gay Christian Movement*.

Det blir noen ganger argumentert for at dette ønsket om å tilnærme seg de moderate er farlig,

siden de liberale bare virker som beskyttelse for ekstremistene. Dette mener jeg er et like lite overbevisende argument som påstanden om at å snakke med demokratiske sosialister bare oppmuntrer kommunistene, eller at forhandlinger med Fatah er en bestikkelse av jihadistene. Den beste måten å bryte bindingene mellom moderate og ekstremister er å oppmuntre dem til å få øye på de større fellestrekk de som religiøse moderate har med andre moderate.

Dette er grunnene til at jeg ikke er glad for den nye ateismens retorikk, som har en kraftfull virkning på hvordan mennesker som jeg blir oppfattet. Enhver som føler seg forpliktet på fornuft og vitenskap, bør bruke disse til å forstå at en slik retorikk har betydning, enten de liker det eller ikke, og rette sin innfallsvinkel etter det.

Oversatt av Tone Haugen.

Les Julian Bagginis kronikk på originalspråket på Fritanke.no.

MENINGER

Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg. Innlegg vil også kunne bli publisert på Fritanke.no.

Gi uttrykk for din mening, men gjør det kort og konsist (fortrinnsvis maks 3000 tegn inkludert mellomrom). Lengre innlegg vil i all hovedsak bli publisert på Fritanke.no/debatt.

Vi tar kun imot innlegg per epost.
Epost: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer: 10.mai

Avstå fra seieren i begrepskampen

Siden jeg er blitt brukt flere ganger i Fri tanke som sannhetsvitne for at Human-Etisk Forbund bør skifte ut human-etikk med humanisme, kunne det være hyggelig om jeg fikk lov til å skrive en litt grundig begrunnelse for hva jeg mener om dette. De som har lest C. P. Taylors bok «Sekularisme», vil kjenne igjen noen av argumentene.

Slik jeg forstår «humanisme», har begrepet to hovedelementer:

1. Mennesket er målet.
2. Rasjonalisme, det vil si at man bygger på fornuft og logikk.

I denne forstand oppstår humanismen i senmiddelalderens Europa (det går an å finne forbilder i antikken, riktignok, men det har mer historisk interesse siden det er liten kontinuitet til vår tid). Det var kirkens folk som utviklet humanismen, og de gjorde det uten å bryte med gudstroen eller kristendommen.

Kirken gikk til kamp mot det man oppfattet som overtro, og forsøkte å utvikle en logisk og fornuftmessig framstilling av teologien. Kamp mot trollmenn og hekser og annen konkurrerende folkelig religion var en side av saken, skolastikken en annen. Med den fulgte også en ny interesse for å utforske verden, for naturvitenskap. Det ble ikke oppfattet som noen utfordring for eller noe alternativ til troen. Alle naturvitenskapsmenn hadde teologisk utdannelse. Noen kom riktignok til resultater som vakte kirkelig motstand, men her er skapt mange myter om kirken mot vitenskapen som ikke har grunnlag i virkeligheten.

Det andre kirkelige bidraget til humanismen var et krav om en personlig og individuell religion – det var ikke lenger nok å være en del av et kristent samfunn, man måtte selv ha en forståelse av religionen og praktisere den. Tydeligst er dette i reformasjonen, men dette gjaldt også reformene i den katolske kirken, for eksempel gjennom munkeordenene som henvendte seg til lekfolket.

I løpet av 15-1600-tallet utviklet det seg på dette grunnlaget en kristen humanisme, som gjorde menneskets blomstring til troens mål, og som framstilte troen gjennom rasjonelle argumenter. Interessen for gudsbevis oppsto typisk nok på denne tiden. Gudstroen var selve fundamentet for denne humanismen – det var som Guds skapning mennesket fikk sin verdi, og det var i gudsfellesskapet mennesket fikk sin ultimate blomstring.

På 1700-tallet dukket det imidlertid opp en humanisme som ble begrunnet uten noen gudstro, og som etter hvert kom til å stå i et fiendtlig forhold til kirke og kristendom. Det er flere grunner til dette:

- Selve ideen om gudsbevis bar jo i seg mulig-

heten for at Gud ikke kunne bevises, eventuelt at han kunne motbevises.

– Religionskrigene på 15- og 1600-tallet, som var svært ødeleggende (vi må fram til forrige århundres verdenskriger for å finne noe lignende), fikk mange til å mene at religionen skapte vold og lidelse, og de søkte dermed et grunnlag for fellesskap uavhengig av religion.

– Kirkens allianse med undertrykkende statsmakt skapte sterke antikirkelige stemninger.

De antireligiøse strømningene ble møtt av en kirkelig mobilisering. Denne kampen preget 1800-tallet og første del av 1900-tallet. Nye vitenskapelige oppdagelser som darwinisme og psykoanalyse skjerpnet den, fordi kirken oppfattet dem som en trussel og mange av foregangsmennene presenterte vitenskapen som et avgjørende bevis mot religion. Mytene om en tusenårig kamp mellom tro og vitenskap ble skapt ut fra denne kampen, der fortellingen om hvordan den religiøse overtroen etter hvert måtte vike for vitenskapens klare lys, ble formet.

På den ene siden fikk vi en dogmatisk og vitenskaps skeptisk fundamentalisme på kirkelig hold, som gjennom de store vekkelsene mobiliserte store folkegrupper på en helt annen måte enn før. På den andre en aktivistisk anti-religiøs falanks, som særlig preget intelligensiaen i byene. Mange kristne oppfattet humanismen som selve fienden. Det argumenteres for at om man gjør mennesket til tilværelsens mål, avsetter man Gud (en argumentasjon som ville gjort 1600-tallets humanister svært forbauset).

Human-Etisk Forbund er et produkt av denne kampen. Det var en organisasjon for å fremme et ikke-religiøst livssyns rett i et samfunn der religionen fortsatt hadde stor makt. Spørsmålet er om denne kampmodellen har samme relevans i dag, eller om den er en hindring for forbundets videre vekst. Jeg oppfatter nok navnediskussionen som en slags vikarierende debatt, eventuelt som en katalysator for denne debatten om forbundets identitet. «Humanisme» kontra «human-etikk» blir merkelapper som signaliserer om man vil prioritere å være en livssynsorganisasjon for folk med et ikke-religiøst livssyn eller en religionskritisk kamporganisasjon.

Det er en intern diskusjon jeg ikke skal blande meg opp i. Fra mitt ståsted er poenget at jeg synes det ville være uheldig om muligheten for en religiøst begrunnet humanisme blir utradert fordi den sekulære humanismen okkuperer begrepet. Dessuten mener jeg det er saklig sett feil å ta eiendomsretten til noe man ikke har noen eksklusiv eiendomsrett til. Min oppfordring er derfor at dere i redelighetens navn avstår fra seieren og ikke monopoliserer begrepet humanisme.

*Erling Rimebaug
Kommentarredaktør, Vårt Land*

Etikk må settes oftere på dagsordenen

Vi lever i en tid med etisk forfall. Alle typer etterforskede forbrytelser i Norge økte fra ca. 38.000 i 1960 til ca. 280.000 i 2005, dvs. med ca. 637 %. I samme periode økte antall innbyggere fra ca. 3.570.000 til ca. 4.600.000 personer, dvs. med ca. 29 %.

Grådighet, korrupsjon, urimelige opsjons- og bonusordninger, bruk av innsideinformasjon og andre uetiske metoder for å tjene mer har medvirket til at verden har kommet inn i en alvorlig finanskrisen. Den er i stor utstrekning forårsaket av en etisk krise.

Jeg er enig med Kåre Willoch som fremhever at god etikk er nødvendig alle steder for å oppnå det gode samfunn. Etikk, eller morallære, er den gren av filosofien som undersøker hva som er rett og hva som er galt, og som setter normer og prinsipper for riktig handling. For å oppnå et bedre samfunn må etikk settes oftere på dagsordenen. Det er nødvendig at vi møter ordet etikk oftere i den informasjonsstrøm som stjeler vår daglige oppmerksomhet. Derved vil etiske spørsmål bli diskutert i større utstrekning i de enkelte hjem, skoler, bedrifter, organisasjoner og i medier. Human-Etisk Forbund bør medvirke til dette. Forbundet bør starte med å bruke ordene etisk og etikk mer enn i dag. Det bør eksempelvis hete Human-Etisk manifest, Human-Etisk forlag, Human-Etisk navnefest, Human-Etisk konfirmasjon, Human-Etisk vigsel, Human-Etisk gravferd, bladet Humanist bør hete Human-Etikk, medlemmene bør kalle seg human-etikere og forbundet bør ikke endre sitt navn.

Argumentasjonen for å bruke ordet humanist har vært at det internasjonale livssyn som Human-Etisk Forbund representerer kalles humanisme og at søsterorganisasjoner i andre land bruker det. Men hva betyr det dersom Human-Etisk Forbund ved å øke bruken av ordene etisk og etikk, i større utstrekning kan medvirke til å sette etiske spørsmål på dagsordenen i et samfunn som er i etisk forfall? Og som kjent heter det internasjonale forbundet International Humanist and Ethical Union (IHEU).

Dersom Human-Etisk Forbund vil følge forslaget, vil mange i Norge få impulser som kan initiere diskusjoner om hva som er rett og hva som er galt. Dersom vi skal få et samfunn som preges av bedre etikk enn i dag, er det nødvendig med omfattende holdningsendringer der mange må delta. Vil Human-Etisk Forbund medvirke i dette arbeidet ved blant annet å sette etikk på dagsordenen på den måten jeg foreslår? Vi lever i et informasjonssamfunn der det brukes enorme ressurser på å nå fram til flest mulig personer med informasjon, reklame og meninger. Gjentagelsens hemmelighet må være et overordnet

stikkord dersom forbundet vil prøve å skape større interesse for etiske spørsmål og derved i større utstrekning medvirke i den omfattende prosessen som er nødvendig for å skape et bedre samfunn.

En av grunnpilarene i menneskerettighetene er god etikk. Derfor er det viktig at hva som er god etikk – hva som er riktig og hva som er galt – blir vurdert av alle hver dag. Fordi vi kaller oss humanetikere blir vi stadig minnet om dette. Det vil være en fallitterklæring dersom vi tar ordet etisk ut av forbundets navn og slutter å kalle oss human-etikere.

Jan G. Langfeldt

Fra human-etikk til humanisme

Kjell Horn har skrevet en bok han kaller «SVIK – fra humanetikk til humanisme» (Kolofon forlag).

Jeg var med på å stifte Human-Etisk Forbund i Vestfold og har 42 års medlemskap i forbundet. Jeg har undervist i ca 20 år for borgerlige konfirmanter og har holdt atskillige foredrag på skoler og foreninger om human-etikk. Human-etikk var fullstendig ukjent for folk for 40 år siden og jeg har i all beskjedenhet vært med på å bidra til at det i dag er kjent og godtatt av de fleste. Blant det jeg alltid la stor vekt på var den gyldne regel, det såkalte gjensidighetsprinsippet, og toleranseprinsippet. Dette fremholdt jeg som to av de viktigste hjørnesteiner i det humanetiske livssynet. Jeg har alltid hevdet at et livssyn er intet verd hvis en ikke føler seg forpliktet av det.

Jeg vil ikke legge skjul på at jeg noen ganger er blitt skuffet over sentrale medlemmers omgang med de nevnte grunnleggende prinsipper. Jeg ble forskrekket da jeg leste nettavisens redaktør Kirsti Berghs anmeldelse av Kjell Horns bok, hvor den ble karakterisert som et ondsinnet historieskrift og en uetterrettelig «drittpakke». At det går an å være så simpelt mot et medlem av forbundet som har bidratt med så mye positivt, spesielt med materiell til borgerlig konfirmasjon.

Å karakterisere Kjell Horns bok som ondsinnet er etter min mening simpelt, jeg kjenner igjen dette fra folk som er blitt utstøtt fra sekter fordi de kom med kritiske spørsmål om læren og ble beskyldt for å være onde. Det er tydelig at læren om onde og gode mennesker også gjelder for noen som vil være humanetikere. Det å beskrive boken til Kjell Horn som en «drittpakke» synes jeg er simpelt og det er vondt å lese slikt i et organ for HEF. Det er sjelden å lese en så veldokumentert historieberetning. Det Horn tar opp er det som mange større organisasjoner lett rammes av, at det dukker frem mennesker som har en egen evne til å manøvrere seg frem og dominere en organisasjon. At det også er tilfelle i vår egen organisasjon er vel dokumentert i boken til Kjell Horn.

Når en organisasjon er utsatt for dette, er det lett for at det blir liggende noen sårede igjen på veien, og det gjør det også i vår organisasjon. Det fikk vi føle her i Vestfold for en del år siden, noe vi eldre medlemmer ikke glemmer så lett. Det gjelder blant andre vår gode venn og dyktige medarbeider Hall Trøan Galaaen, som i sin tid gjorde en innsats på frivillig basis for HEF som jeg tror det skal bli vanskelig å finne noen i forbundet som kan måle seg med. Samtidig som han gjorde en stor innsats

for HEF, sto han i spissen for et omfattende hjelpearbeid for barn med en spesiell sykdom i Polen og i Russland. I den forbindelse vil jeg nevne at han for sin innsats mottok en spesiell hilsen og takk fra Lech Walesa. For øvrig vil jeg henvise til hans bok «I livskampens brennpunkt, humanisme i praksis». Galaaen er en god humanetiker og god humanist, slik folk vanligvis oppfatter det å være en humanist. Hans opplevelser i forbundet den gang gikk så inn på ham at han ble passifisert og vi mistet en dyktig medarbeider i Vestfold.

Arne Wennerød

Humanister har humanisert religionene

Eirik Davidsen har et innlegg i Fri tanke 4-2008 hvor han ytrer bekymring mot et HEF som skal legge seg på en konfrontasjonsmessig linje i forhold til religioner, og da spesielt islam. Det later til at Davidsen gjennomgående i innlegget uttrykker at man skal kritisere de enkelte handlinger, utsagn og holdninger, fremfor å kritisere religionen som system.

Først vil jeg minne Davidsen på at det er en forskjell på å kritisere organisert religion, og kritisere det faktum at noen tror på noe personlig. En organisert religion er en offentlig instans på et eller annet nivå, og bør på ingen måte få lov til å opptre fritt, uten at noen skal tørre å ty til motmæle. Davidsen uttrykker så følgende: «Mye av problemet vårt, er etter min mening at enkelte mennesker og grupperinger utnytter og misbruker religioner for å oppnå makt. Selve religionen er egentlig ikke problemer, for den har man jo en rett til.»

Dette er en holdning som er grunnleggende skummel å besitte. Gjennomgår man de forskjellige religiøse tekstene, spesielt med tanke på bibelen og koranen, finner man en rekke oppfordringer til vold og til brudd på menneskerettighetene. En oppfordring til humanister om å ikke kritisere dette, blir derfor meningsløs. Mennesker som da kommer med uttalelser i retning av at de tror på bibelen slik den står, skal altså ikke stilles til veggs på spørsmål om hvorvidt de ser det som sin oppgave å steine mennesker som jobber på søndag til døde eller ikke? Religion i seg selv er etter min oppfatning farlig, spesielt om den er institusjonalisert. Kommer man til det punkt at en tror så sterkt at en gjør hva de religiøse tekstene eller lederne befaler ukritisk, er man i utgangspunktet en potensiell trussel for samfunnet.

Jeg er fullstendig klar over at dette gjelder de færreste, men årsaken til at religionen er såpass «spiselig» i dag, er jo nettopp det at humanister og ateister har turt å snakke religionen i mot, og at flere har kjøpt budskapet. Resultatet har vært at de religiøse institusjonene har sett seg nødt til å moderere seg for å ha grunnlag for å eksistere, som igjen har resultert i et religiøst liv i Norge som er moderat og som kan tilby mennesker noe i livet.

Jeg har stor forståelse for at enkelte søker til religiøse miljøer, jeg har forståelse for at mennesker tror. Men man må ikke mistolke retten disse har til å tro dit hen at man selv skal holde kjeft om hva man tror på. Grunnet denne «respekten» vi skal ha

for religiøse tanker, har det oppstått uskreve regler om at man ikke skal stille kritiske spørsmål til religiøse mennesker og institusjoner, noe jeg oppfatter som farlig.

Religionskritikken må trappes opp, spesielt med tanke på barna. Konservativ, små, religiøse miljøer får vokse og opptre som de vil, uten at noen i det hele tatt retter søkelyset mot dem, i religionsfrihetens navn. Samtidig opplever mange barn at de ikke klarer å leve opp til kravene foreldrene og menighetene stiller til dem. Det er blant annet veldig vanlig i ytterliggående kristne miljøer å fordømme stort sett det meste av majoritetskulturen, slik at mange barn vokser opp uten tv, uten å ha lov til å gå på teater, lære musikk, lytte til musikk, danse eller gå på kino. Ingen ønsker å ta til motmæle, fordi det kan trampe på foreldrenes ytringsfrihet.

Vi må begynne å tørre, vi må sette religion på dagsordenen, og det gjelder også islam. Saumfarer man både bibelen og koranen, finner man ting som får magesekken til å vrenge for de aller fleste humanister. Forskjellen er tross alt at kristendommen heldigvis har blitt modernisert i stor grad. Det er på høy tid at Islam følger etter.

Som humanister er det vår oppgave å rette søkelyset mot religiøse grupper og deres fremferd. Man skal ha respekt for forskjeller, men vi skal ikke forstå oss ihjel.

Fredrik Weisethaunet

Student på religionsvitenskap, NTNU

Delta i debatten på
www.fritanke.no/debatt

**Vis hvem du er
smykk deg med humanistsymbolet!**

Smykke i sølv med humanistsymbol i sort emalje og gummirem. Produsert av Embla Design. Reim i tre forskjellige størrelser: 40, 42 eller 45 cm.
Bestillingskupong side 46

Kr 75,- + frakt

Står barnet ditt oppført i Den norske kirke?

Dersom en av barnets foreldre er medlem i Den norske kirke, blir barnet automatisk registrert som «tilhørig» (ikke døpt) i kirkas medlemsregister. Dette kan sjekkes ved en telefon til Kirkens medlemsregister på telefon 23 08 12 00.

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Hovedmedlem: kr. 350,-
Ungdom 15-26 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede, personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 950,-
Konto: 6026.05.32602

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Tlf. 95 75 95 41

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 10-15
(vinter) 10-16

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-fre 10-15)

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 9-15
(vinter) 9-16

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 67 53 91
(ti og to 8-15)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma, ti, to 10-15)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fr 9-15.30)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 48 60 62 28
(ma-on 9-13)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti, on, to 9-14)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

Gå sommeren i møte med *M*A*S*H*-kaps

Stilig army-skjermhue med diskret humanistsymbol. Fås i svart og grønt. One size.

Kr 75- + frakt

JEG BESTILLER:

..... stk *M*A*S*H*-kaps kr 75,- Farge: ___svart ___grønn

..... stk sølvsmykke med humanistsymbol i svart emalje og gummireim kr 295,- (se s. 45)

___ 40 cm reim ___ 42 cm reim ___ 45 cm reim

Medlemsnummer: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

 Human-Etisk Forbund

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale porto.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Fri tanke 1/2009

HEF trenger DEG

Ønsker du å bli aktiv? Human-Etisk Forbunds mange lokallag er alltid åpne for påfyll av nye, friske krefter. Enten du vil kurse konfirmantungdommer, holde gravferdstaler, arrangere seremonier, delta i den lokale samfunnsdebattanten eller livssynsdialogen, arrangere filosofikafeer eller steke vafler. Eller kanskje du ser deg selv som en framtidig leder i HEFs hovedstyre?

Finn ditt lokallag på Human.no – og ta kontakt!

Feil telefonnummer

Ved en feil ble det på årets medlemskort oppgitt telefonnummeret 23 15 00 00. Dette er nummeret til NSB. Riktig telefonnummer til Human-Etisk Forbund er 23 15 60 00.

Vi beklager dette både overfor våre medlemmer og NSB.

Gaver til Human-Etisk Forbund

Forbundet lever av offentlig tilskudd, medlemskontingent og annen støtte fra medlemmer.

Med økte inntekter kan vi gjøre en enda bedre innsats for å nå våre mål, og vi setter stor pris på all støtte vi får. Du kan få skattefradrag for årlige gaver fra 500 til 12.000 kroner. Forbundets gavekonto er 6026.05.32661.

Vi ønsker å nå deg på e-post!

Human-Etisk Forbund ønsker å kunne nå sine medlemmer elektronisk. Det er både effektivt og miljøvennlig.

Send oss din e-postadresse til adresse@human.no.

Den 6.3.2009 hadde HEF 73 939 medlemmer.

Konfirmant i 2010?

Alle ungdommer som er født i 1995 vil i slutten av april 2009 motta brev med informasjon om Humanistisk konfirmasjon. I brosjyren «Tenk på det!» som medfølger, kan ungdom og foreldre lese om hva Humanistisk konfirmasjon er. I tillegg inneholder brevet praktisk informasjon som aktuelle kurssted, datoer, kontaktinformasjon og påmeldingsfrister.

Mer om lokale kurs og seremonitilbud vil du kunne lese på ditt fylkes nettside. Her finner du også elektronisk påmeldingsskjema. Se www.human.no/fylkeslag for å finne ditt fylkes nettside. Generell informasjon om Humanistisk konfirmasjon finner du på www.human.no/konfirmasjon.

Human-Etisk Forbund

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund krever hvert år offentlig støtte for barn under 15 år. Dette er en rett vi har hatt siden 1981. Hvis du ønsker at forbundet skal motta tilskudd for ditt/dine barn må vi ha din/deres godkjenning. Dersom en av barnets/barnas foreldre står oppført i Den norske kirke er barnet også oppført der og må fjernes fra kirkens register for at Human-Etisk Forbund skal kunne motta støtten. Dette gjøres ved henvendelse til kirkerådet ved kirkens medlemsregister.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Foreldre (den/de som har daglige omsorg):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

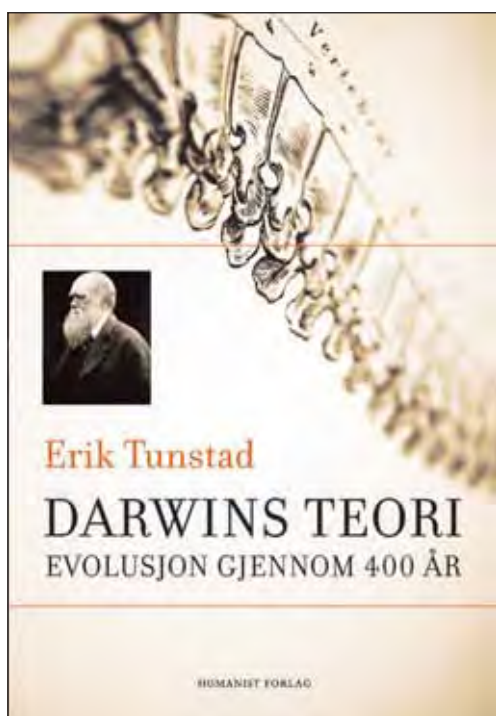
Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

Bøker fra HUMANIST FORLAG

www.humanistforlag.no

Erik Tunstad
DARWINS TEORI
EVOLUSJON GJENNOM 400 ÅR

Dette er historien om evolusjonsteorien. Teorien som forandret verden.

”HELSTØPT OG BUNNSOLID”
Dagbladet

HEF-pris kr. 246,- (ord. 328,-)
Innbundet

Ed Husain

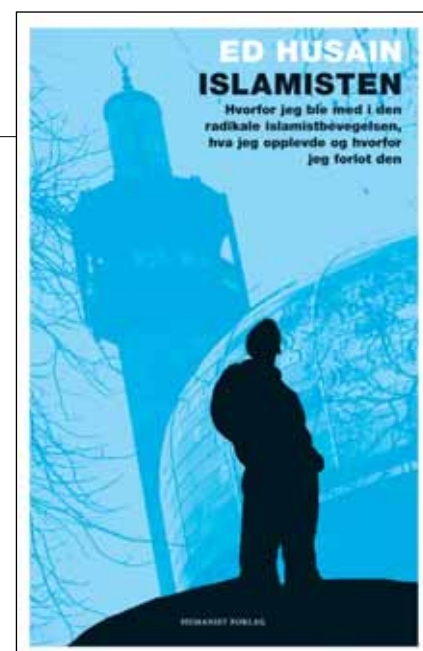
ISLAMISTEN

Hvorfor jeg ble med i den radikale islamistbevegelsen,
hva jeg opplevde og hvorfor jeg forlot den

Da Ed Husain var 16 år ble han islamistisk fundamentalist. Dette er hans historie.

”ENGASJERENDE OG AVSKREKKENDE”
Dagbladet

HEF-pris 224,- (ord. 298,-)
Innbundet

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

Tunstad: Darwins teori..... 246,-
Husain: Islamisten 224,-

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:.....

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo